

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

II) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 9.

ÅREN

1896—1900.

GOTLANDS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.

Uti länets indelning har under femårsperioden icke förekommit annan *ändring*, än att Eskelhems kommun jemlikt Kungl. Maj:ts nådiga bref den 19 november 1897 upphört att tillhöra Klinte extra provinsialläkaredistrikt, hvilket distrikt numera enligt samma nådiga bref bildas af följande kommuner: Klinte, Fröjel, Hejde, Väte, Sanda, Mästerby, Vestergarn och Eksta.

Länet var sålunda vid periodens slut *indeladt*:

i judicielt afseende: i Visby stad med rådstufvurätt samt 2 domsagor, Gotlands Norra härads domsaga med tingställe vid Alleqvia i Endre socken och Gotlands Södra härads domsaga med tingställe vid Skogs i Levede socken, alla sorterande under Kungl. Maj:ts och Rikets Svea Hofrätt;

i administrativt hänseende: i Visby stad med magistrat samt 2 fögderier, Gotlands Norra fögderi och Gotlands Södra fögderi, innehållande hvardera 3 länsmansdistrikt, hvilka äro delade i följande antal fjerdingmansdistrikt: Norra fögderiets norra länsmansdistrikt i 12, Norra fögderiets mellersta länsmansdistrikt i 18 och Norra fögderiets södra länsmansdistrikt i 17; samt Södra fögderiets norra länsmansdistrikt i 15, Södra fögderiets mellersta länsmansdistrikt i 15 och Södra fögderiets södra länsmansdistrikt i 10;

i kommunalt hänseende: i 1 landstingsområde med 1 stadskommun och 92 landskommuner;

i kyrkligt afseende: i 1 stift med 3 kontrakt, 44 pastorat, en stadsförsamling och 91 kyrksocknar å landsbygden;

i afseende på folkundervisningen: i 2 folkskoleinspektörsdistrikt;

i afseende å försvarsväsendet: dels i 1 inskrifningsområde med 2 bataljons- och 8 kompaniömråden, dels i 1 militärområde, omfattande Kungl. Gotlands infanteriregemente och Kungl. Gotlands artillerikår, och dels i två båtmanskompaniömråden;

i helsovårdsafseende: i 1 förste-provinsialläkaredistrikt, 3 provinsialläkaredistrikt samt 1 extra provinsialläkaredistrikt;

i afseende å veterinärvården: i 1 länsveterinärömråde och 3 veterinärläkaredistrikt;

i afseende å tullväsendet: i 1 tulldistrikt med 9 bevakningsområden;

i sjöfartsafseende: i 1 sjömanshusdistrikt;

i afseende å domänförvaltningen: i 1 domänintendentsdistrikt;

i skogsvårdsafseende: i 1 revir; samt

i afseende på landthushållningen: i 1 hushållningssällskapsområde.

Genom nådiga skrivelser den 21 april och 8 december 1899 har Kungl. Maj:t fastställt vissa hufvudgrunder för bringande i verkställighet inom Hemse jernvägsstations samhälle af ordningsstadgan, byggnadsstadgan och brandstadgan för rikets städer samt helsovårdsstadgan för riket, i hvad den afser stad.

I sammanhang med det ofvan anförda torde böra omförmas, att länet i afseende å flere andra förvaltningsgrenar

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Uunderdånig berättelse	1-42.
1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.....	1.
2. Invånare.....	3.
Tab. A. Sjukdoms- och dödsfall i vissa farsoter i Gotlands län åren 1896-1900.....	3.
3. Näringar.....	5.
Tab. B. Afdikningsföretag i Gotlands län, till hvilka lån anvisats från odlingslånefonden eller hvilka godkänts under åren 1896-1900.....	8.
Tab. C. Gotlands ut- och införsel af spanmål och potatis m. m. åren 1896-1900.....	9.
Tab. D. Förbrukningen af säd och potatis (utsäde inberäknadt) i Gotlands län åren 1896-1900.....	9.
Tab. E. Brukningsdelar, egoviddens användning samt antal kreatur i Gotlands län åren 1896 och 1900.....	10.
Tab. F. Ut- och införsel af kreatur och alster af husdjursskötsel samt mejerier i Gotlands län åren 1896-1900.....	12.
Tab. G. Premiering af får i Gotlands län åren 1896-1900.....	13.
Tab. H. Trävaruexporten från Gotland åren 1888-1900.....	15.
Tab. I. Laga skiften i Gotlands län åren 1896-1900.....	16.
Tab. K. Mängden och värdet af fisket i Gotlands län åren 1896-1900	17.
Tab. L. Försäljningen af bränvin m. m. inom Gotlands län försäljningsåren 1895-1900.....	19.
Tab. M. Visby spritvaruförsäljningsaktiebolags verksamhet försäljningsåren 1895-1900.....	20.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	22.
Tab. N. Trafiken å Gotlands jernvägsaktiebolags och Klintehamn-Roma jernvägsaktiebolags jernvägar åren 1896-1900.....	23.
Tab. O. Sammandrag öfver de vid de allmänna landthamnarna å Gotland influtna hamnafgifter åren 1896-1900.....	26.
Tab. P. Landthamnarnas å Gotland utgifter åren 1896-1900.....	26.
5. Kameralförhållanden.....	27.
6. Politi.....	28.
Tab. Q. Visby hospital samt Gotlands länslasarett och kurhus åren 1896-1900.....	30.
Tab. R. Gotlands kreatursförsäkringsbolags verksamhet åren 1896-1900.....	31.

	Sid.
Tabellbilagor	33-43.
Tab. 1. Folkmängden i Gotlands län åren 1896-1900.....	33.
Tab. 2. Allmänna vägar och skjutsning i Gotlands län åren 1896-1900.	34.
Tab. 3. Hemman och lägenheter samt stadsjordar m. m. i Gotlands län år 1900.....	35.
Tab. 4. Egendomar af fideikommissnatur i Gotlands län år 1900. [Inga tabelluppgifter finns].....	36.
Tab. 5. Egendomar tillhörande inhemska aktiebolag, i Gotlands län år 1900.....	36.
Tab. 6. Egendomar tillhörande främmande makters undersåtar, i Gotlands län år 1900.....	37.
Tab. 7. Fromma stiftelser, stipendiifonder, pensionsanstalter, sjukkassor och dermed jämförliga inrättningar i Gotlands län år 1900.....	38.

BIDRAG

TILL

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK.

II) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 9.

ÅREN

1896—1900.

GOTLANDS LÄN.

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.

Uti länets indelning har under femårsperioden icke förekommit annan *ändring*, än att Eskelhems kommun jemlikt Kungl. Maj:ts nådiga bref den 19 november 1897 upphört att tillhöra Klinte extra provinsialläkaredistrikt, hvilket distrikt numera enligt samma nådiga bref bildas af följande kommuner: Klinte, Fröjel, Hejde, Väte, Sanda, Mästerby, Vestergarn och Eksta.

Länet var sålunda vid periodens slut *indeladt*:

i judicielt afseende: i Visby stad med rådstufvurätt samt 2 domsagor, Gotlands Norra härads domsaga med tingställe vid Alleqvia i Endre socken och Gotlands Södra härads domsaga med tingställe vid Skogs i Levede socken, alla sorterande under Kungl. Maj:ts och Rikets Svea Hofrätt;

i administrativt hänseende: i Visby stad med magistrat samt 2 fögderier, Gotlands Norra fögderi och Gotlands Södra fögderi, innehållande hvardera 3 länsmansdistrikt, hvilka äro delade i följande antal fjerdingmansdistrikt: Norra fögderiets norra länsmansdistrikt i 12, Norra fögderiets mellersta länsmansdistrikt i 18 och Norra fögderiets södra länsmansdistrikt i 17; samt Södra fögderiets norra länsmansdistrikt i 15, Södra fögderiets mellersta länsmansdistrikt i 15 och Södra fögderiets södra länsmansdistrikt i 10;

i kommunalt hänseende: i 1 landstingsområde med 1 stadskommun och 92 landskommuner;

i kyrkligt afseende: i 1 stift med 3 kontrakt, 44 pastorat, en stadsförsamling och 91 kyrksocknar å landsbygden;

i afseende på folkundervisningen: i 2 folkskoleinspektörsdistrikt;

i afseende å försvarsväsendet: dels i 1 inskrifningsområde med 2 bataljons- och 8 kompaniområden, dels i 1 militärområde, omfattande Kungl. Gotlands infanteriregemente och Kungl. Gotlands artillerikår, och dels i två båtmanskompaniområden;

i helsovårdsafseende: i 1 förste-provinsialläkaredistrikt, 3 provinsialläkaredistrikt samt 1 extra provinsialläkaredistrikt;

i afseende å veterinärvården: i 1 länsveterinärområde och 3 veterinärläkaredistrikt;

i afseende å tullväsendet: i 1 tulldistrikt med 9 bevakningsområden;

i sjöfartsafseende: i 1 sjömanshusdistrikt;

i afseende å domänförvaltningen: i 1 domänintendentsdistrikt;

i skogsvårdsafseende: i 1 revir; samt

i afseende på landthushållningen: i 1 hushållningssällskapsområde.

Genom nådiga skrivelser den 21 april och 8 december 1899 har Kungl. Maj:t fastställt vissa hufvudgrunder för bringande i verkställighet inom Hemse jernvägsstations samhälle af ordningsstadgan, byggnadsstadgan och brandstadgan för rikets städer samt helsovårdsstadgan för riket, i hvad den afser stad.

I sammanhang med det ofvan anförda torde böra omförmas, att länet i afseende å flere andra förvaltningsgrenar

ingår i indelningar, som inbegripa jemväl områden utom länet.

Sålunda tillhör länet:

i skogsvårdsafseende: Östra distriktet;

i fråga om allmänna arbeten: Mellersta väg- och vattenbyggnadsdistriktet, till hvilket länet, som förut tillhört Östra distriktet, från och med år 1898 öfverförts genom Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse den 22 oktober 1897;

i afseende å bergsdriften: Södra bergmästaredistriktet;

i afseende å yrkesinspektionen: Södra distriktet, men skall enligt Kungl. Maj:ts nådiga skrifvelse till Kommerskollegium angående ny indelning af riket i yrkesinspektionsdistrikt från och med år 1901. tillhöra Stockholms distrikt;

i postalt afseende: Östra postinspektionsdistriktet; samt

i afseende på telegrafväsendet: Östra linedistriktet.

Tillsammans med Blekinge län utgör Gotland tjensteområde för en landtbruksingeniör.

I Riksdagen representeras länet i Första kammaren af 2 representanter, som båda utses af länets landsting, och i Andra kammaren af 3 representanter, deraf en utses af Visby stad och en af hvardera domsagan.

Bland *tryckta skrifter*, utkomna under åren 1896—1900 och innehållande meddelanden om länet eller berörande gotländska förhållanden, må här nämnas:

P. A. Säve: Samfärdseln på Gotland i gamla tider. Ny uppl. utg. af J. A. Lundell. 1900.

G. Jacobson: Visby högre allmänna läroverks stipendie- och premiedonationer. Historik jemte urkundssamling. 1899.

C. J. Bergman: Gotlands geografi och historia. 4:de uppl. Omarbetad af H. Rosman. 1898.

A. Björkander: Till Visby stads äldsta historia. Ett kritiskt bidrag. 1898.

A. Bugge: Gotlendingernes handel paa England og Norge omkring 1300. (I norsk Historisk Tidsskrift 1898.)

Th. Erlandsson: Gotland. Dess Historia och Geografi i lättfattligt sammandrag för fosteröns barn och ungdom. 1900.

K. G. Grandinson: Visby handelsförhållanden under hanse-tiden. (I Handelsföreningens månadsskrift 1900.)

Relation om Gotlands tillstånd 1712. (I svensk Historisk tidskrift 1897.)

A. Kinberg: Gotländska slægter. D. I (slutet), II: h. 3, 4. 1896, 1897.

O. Klintberg: Minnestal öfver Lektor C. J. Bergman 1897.

O. Pettersson: Minnestal öfver Professor L. F. Nilsson 1900. (I Transactions of the Chemical Society, London.)

Th. Sillén: Gotländska studenter 1865—1894. Biografiska anteckningar. 1896.

L. F. Löffler: Runinskriften på den gotländska Roesstenen (I Svenska fornminnesföreningens tidskrift 1896.)

E. Nordenskiöld: En bensamling från en stenåldersboplats på Gotland. (I Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademiens Månadsblad 1900.)

H. Pipping: Om några gotländska runinskrifter. (I nämnda Månadsblad 1900.)

E. Ekhoft: En nyfunnen stafkyrka vid Hemse på Gotland. 1896.

Visby domkyrkas restauration. (I Teknisk tidskrift 1898.)

Gotländska kyrkor i ord och bild. Ser. I—III. 1897, 1898, 1900.

G. Lindgren: Dalhems kyrka på Gotland. Med sju bilder och teckningar af A. H. Hägg. (I Ord och Bild 1896. I särskildt tryck med uppsats af C. R. Nyblom. 1897.)

A. Bugge: Visby. (I Kringsjaa 1898.)

J. Kruse: Septemberdagar i Visby. (I Ord och Bild 1898.)

A. T. Snöbohm: Gotlands land och folk. 2:dra uppl. 1900.

Densamme: Gotlands historia. 1898.

A. Rosvall: Kort lärobok i hemtraktens och Gotlands geografi m. m. 1898.

Karta öfver Visby med dess omgifningar jemte kortfattad vägvisare. 1897.

J. Elert: Gotländska idrottsminnen. Anteckningar rörande Visby bollklubb, Visby idrottsförening, idrottstävlingar på Visborgs slätt m. m. 1897.

Hj. Samselius: Betänkande och förslag rörande anläggning af gasverk i Visby. 1895, 1896.

O. W. Wennersten: Gotlands färmärken. (I Meddelanden från Nordiska Museet 1898.)

Komitébetänkande med förslag i anledning af väckt fråga om förbättrande af Gotlands nötafvel. 1900.

C. A. Sylvan: Senare årens myrodling på Gotland. (I Mosskulturföreningens tidskrift 1899.)

L. F. Nilsson: Kulturförsök med sockerbetor på gotländsk myrjord. (I Berättelser från Kungl. Landtbruksakademien 1896.)

Protokoll vid skogskomiténs på Gotland sammanträden. 1898.

Handlingar rörande ordnandet af Visby hamn. 1899.

(S. A. Hedin): Gotlands försvarsfråga 1808. Stockholm 1898.

G. Lindström: Beschreibung einiger obersilurischen Korallen aus der Insel Gotland. (I Bihang till K. Vetenskapsakademiens handlingar 1896.)

Densamme: Remarks on the Heliolide. (I Bihang till K. Vetenskapsakademiens handlingar 1899.)

Wiman, C.: Über den Bau einiger gotl. Graptoliten. Uppsala 1898.

K. Johansson: Hufvuddragen af Gotlands växtgeografi, grundad på en kritisk behandling af dess kärlväxtflora. (I K. Vetenskapsakademiens handlingar 1897.)

Densamme: Studier öfver Gotlands Lapaxautiska växter med hänsyn till deras groningstid och öfvervintring. (I Bihang till K. Vetenskapsakademiens handlingar 1899.)

F. R. Kjellman: Om en Ceramiumform från Gotland. (I Öfversigt af K. Vetenskapsakademiens handlingar 1897.)

Th. Westergren: Bidrag till kännedomen om Gotlands svampflora. (I Bihang till K. Vetenskapsakademiens handlingar 1896.)

A. Fredin: Toner från Gotland, h. 1. 1900.

Årsberättelser, förhandlingar och redogörelser för Visby stifts missionssällskap, Visby högre allm. läroverk, Visby högre flickskola, Visby folk- och småskolor, Gotlands läns folkhögskola och landtmannaskola, Tekniska skolan i Visby, Hushållningssällskapets slöjdskola, Gotlands landsting, Gotlands hushållningssällskap, Gotlands djurskyddsförening, Gotlands fångvårdsförening m. fl. allmänna inrättningar.

Tidningar och andra *periodiska skrifter*: Gotlands Allehanda, Gotlänningen, Gotlandsposten och Gotlands Missionstidning, alla åren 1896—1900; Bibel- och missionsvännen 1897—

1900; Trädgårdsodlaren och Lilla Sändebudet 1896—1899; Gotland 1896—1898 samt Senapskorvet och Missionsvännen 1896.

2. Invånare.

För länets *folkmängd* vid slutet af hvarje år under ifrågavarande period redogöres uti bilagda **tabell 1**.

Denna utvisar, att invånareantalet vid 1900 års utgång utgjorde enligt presterskapets uppgifter 52,781 och enligt mantalslängderna 52,437. Då länets folkmängd vid 1895 års slut uppgick enligt presterskapets uppgifter till 51,855 och enligt mantalslängderna till 51,719, har sålunda en ökning, om än obetydlig, uppstått under nu ifrågavarande period, enligt presterskapets uppgifter med 926 och enligt mantalslängderna med 718 personer.

Uti förut afgifna femårsberättelser omförmäles, att alltsedan år 1856 till år 1880 folkmängden i länet ökats, ehuru i alltjemt aftagande antal, i det att denna ökning från perioden 1856—1860, då den utgjorde 8 procent, nedgått till 0.2 procent under åren 1876—1880. Från och med sistnämnda år har folkmängden deremot år från år aftagit ända till år 1893, då ökning åter börjat inträda, hvilken ökning fortgått jemväl under nu ifrågavarande period, ehuru ökningen år 1900 varit högst obetydlig. Till belysande af förhållandet i sagda afseende under perioden meddelas följande uppgifter:

År.	Lefvande födde.	Döde.	Emigranter.	Immigranter.	Ökning (+) eller minskning (-).
1896	1,092	821	258	80	+ 93
1897	1,067	796	181	103	+ 193
1898	1,043	759	191	109	+ 202
1899	1,106	862	222	89	+ 111
1900	1,101	978	224	109	+ 8
Summa	5,409	4,216	1,076	490	+ 607

Såsom här af framgår, har antalet lefvande födde öfverstigit antalet döde med 1,193, hvaremot antalet emigranter öfverstigit immigranternas antal med 586.

En ökning af 607 personer skulle sålunda hafva under perioden uppstått, men enligt presterskapets uppgifter uppgår ökningen till 926 och enligt mantalslängderna till 718, hvadan länet sålunda vid utbyte med andra orter inom riket vunnit enligt presterskapets längder 319 och enligt mantalslängderna 111.

Under senare åren hafva difteri och skarlakansfeber uppträdt på åtskilliga ställen inom länet; men någon annan mera spridd *farsot* af elakartad beskaffenhet har eljest icke under perioden förekommit, hvarom den på vederbörande läkares uppgifter grundade och i *tabell A* meddelade öfversigt öfver sjukdoms- och dödsfall i vissa sjukdomar under femårsperioden lemnar upplysning.

Ut af den af stiftets biskop vid innevarande års prestmöte afgifna embetsberättelsen inhemtas angående *andliga rörelser*

hos befolkningen, att sekterismen snarare af- än tilltagit. Så vidt af inkomna berättelser kunnat utrönas, funnes inom länet 365 metodister, 720 baptister, 82 helgonister, 770 frikyrkliga, några få medlemmar af Brödräfsamlingen samt ett par mormoner. De ur kyrkan lagligen utträdde antal uppginge till 95, deraf 37 inom Norra kontraktet, 20 inom Mellersta kontraktet och 38 inom det Södra kontraktet. Frälsningsarmén, som förvärfvat egen lokal inom Hemse socken, förde flerstades en mycket prekär tillvaro. De s. k. hjorterianerna hade numera ej ens någon viss ledare, sedan föregående ledaren blifvit alliansvän; och det stora flertalet af dem hade återförenats med kyrkan, ehuru de icke ville uppgifva en del mera oskyldiga egendomligheter, bland hvilka omnämnas deras motvilja mot bjerta färger i beklädnaden och deras förkärlek för den gamla bibelöfversättningen såsom mest framträdande. Genom nådig resolution den 4 april 1898 har Kungl. Maj:t medgifvit metodistförsamlingen i Follingbo att besitta fast egendom. Den oftast uppgifna anledningen till utträde ur kyrkan är ingående af borgerligt äktenskap. Enligt infordrade uppgifter hafva under åren 1896—1900 ingåtts 5 sådana *borgerliga äktenskap* inför magistraten i Visby, 10 inför

Tab. A. Sjukdoms- och dödsfall i vissa farsoter i Gotlands län åren 1896—1900.

Sjukdomar.	År 1896.		År 1897.		År 1898.		År 1899.		År 1900.	
	Insknade.	Döde.	Insknade.	Döde.	Insknade.	Döde.	Insknade.	Döde.	Insknade.	Döde.
Mässling	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
Skarlakansfeber	121	7	37	2	63	1	119	2	59	1
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Tarmtyfus	51	4	19	2	9	—	36	2	34	3
Inhemsk kolera (barnkolera)	—	—	10	4	1	1	1	1	2	2
Påssjuka	1	1	4	—	204	—	1	—	—	—
Epidemisk hjärnfeber	—	—	4	2	—	—	—	—	—	—
Kikhosta	22	3	78	—	96	2	11	—	—	—
Epidemisk influensa	45	—	68	—	62	—	211	3	311	6
Difteri och strypsjuka	54	10	33	8	32	6	145	28	592	53
Barnsängsfeber	5	2	2	2	5	2	2	1	6	4
Frossa	1	—	1	—	2	—	1	—	—	—
Smittosam ögonsjukdom	5	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Akut lung- och lungsäcksinflammation	143	25	118	14	99	11	135	23	144	22
Akut katarr och inflammation i luftstrupe och luft-rör	467	2	408	10	465	7	359	3	497	6
Akut katarr och inflammation i tarmarna, diarré	365	6	302	15	209	8	205	9	189	7

kronofogden i länets Norra fögderi och 43 inför kronofogden i Södra fögderiet, tillsammans 58 eller sex mera än under föregående period.

Om befolkningens sedlighet och laglydnad är för nu ifrågasvarande period intet särskildt att omnämna. Då bruket af rusdrycker i detta afseende med skäl anses utöfva ett betänkligt inflytande, bör här omnämnas, att, ehuru man allt mer och mer kommit till insigt om rusdrycksmisbrukets vådor och det numera allmänligen aktas för en skam att berusa sig, det dock från flere håll inom länet meddelats, att dryckenskapen tilltagit. Dessa uppgifter torde dock företrädesvis afse den från andra delar af riket i stort antal inkomna lösa arbetarebefolkningen, som under större delen af perioden haft synnerligen god arbetsförtjenst inom skilda delar af länet. Enligt den beräkning, som förekommer längre fram i denna berättelse, kan förbrukningen af rusdrycker, d. v. s. egentliga spritvaror (med reduktion för bränvin till femtio procent alkoholhalt), antagas hafva utgjort för år 7.2 liter på person. Denna förbrukning beräknades för perioden 1881—1885 till 7 liter på person årligen samt för perioderna 1886—1890 och 1891—1895 till ej fullt 6 liter på person.

Något dödsstraff har icke under femårsperioden här förekommit, och gröfre brott mot person eller egendom äro jemförelsevis sällsynta.

Antalet till länsfängelset i Visby inkomna fångar har utgjort:

År.	Ransaknings- och straffångar.		Urbota fängelse-fångar.		Bötes-fångar.		Lösdrifvare och transport-fångar.		Barn, som åtföljt föräldrar.		Summa.	
	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.	m.	qv.
1896	23	3	4	1	34	3	4	4	—	—	65	11
1897	29	3	1	2	57	7	2	2	—	—	89	14
1898	25	1	6	1	44	1	5	2	1	—	81	5
1899	31	6	12	1	60	2	3	—	—	—	106	9
1900	23	4	9	1	95	5	9	4	—	1	136	15
Summa	131	17	32	6	290	18	23	12	1	1	477	54

Till belysande af den ekonomiska ställningen i länet under femårsperioden meddelas här följande uppgifter.

Hos Länsstyrelsen hafva i lagsökningssmål följande antal personer ålagts betalningsskyldighet med nedannämnda belopp, och hafva följande antal utmätningsauktioner verkstälts:

År	Betalningsskyldige.	Belopp. Kronor.	Utmätningssauktioner.	Köpeskilling. Kronor.
År 1896	225	98,234	14	89,871
1897	158	95,104	10	36,500
1898	109	44,682	9	110,831
1899	91	24,114	1	1,525
1900	106	51,085	12	48,910
Summa	689	313,219	46	287,637

Af utmätningsmän å landsbygden förrättades fastighetsauktioner till följande antal:

År	Utmätningssauktioner.	Köpeskilling. Kronor.
År 1896	—	—
1897	—	—
1898	1	12,000
1899	—	—
1900	2	15,500

Hos öfverexekutorsembetet i Visby hafva utsökningssmål handlagts och utmätningsauktioner förrättats enligt nedanstående uppgift:

År	Betalningsskyldige.	Belopp. Kronor.	Utmätningssauktioner.	Köpeskilling. Kronor.
År 1896	28	49,469	3	51,200
1897	24	22,315	3	23,200
1898	12	21,571	3	48,600
1899	11	5,934	4	18,220
1900	7	2,181	1	4,250
Summa	82	101,470	14	145,470

De under perioden handlagda konkursernas antal uppgår hos rådstufvurätten i Visby till 31, hos Gotlands Norra häradsrätt till 25 och hos Gotlands Södra häradsrätt till 26.

Dessa uppgifter rörande utsökningssmålen och konkursernas antal under perioden utvisa, att betalningsskyldighet i lagsökningssmål ålagts tillhoppa 771 personer, att 63 exekutiva fastighetsförsäljningar förrättats samt att konkursernas antal utgjort 82; och som motsvarande siffror för femårsperioden 1891—1895 äro respektive 884, 64 och 98, ådagaläggas häraf, att den minskning, som under sistberörda femårsperiod inträdt i dessa måls antal i jemförelse med perioden 1886—1890, jemväl fortgått under den innevarande perioden.

Enligt chefens för Kungl. Justitiedepartementet berättelser utgjorde summan af *intecknad gäld* i länet:

Vid slutet af:	Intecknad belopp. Kronor.	Taxeringsvärde. Kronor.	Int. belopp i % af tax.-värdet.	Ökning (+) eller minskning (—) i jemförelse med föregående år.
År 1896	17,243,000	43,821,700	39.3	+ 0.4
1897	17,566,000	43,979,500	39.9	+ 0.6
1898	17,688,000	44,186,500	40.0	+ 0.1
1899	18,783,000	44,618,400	42.1	+ 2.1
1900	18,930,000	45,146,000	41.9	— 0.2

Såsom ofvan omnämnda minskning i antalet lagsökningar och tvångsförsäljningar af fastigheter antyder, har den ekonomiska ställningen inom länet i allmänhet varit god under femårsperioden, hvilket naturligtvis mest berott på den jemförelsevis tillfredsställande afkastning jordbruket lemnat, i det två af periodens år lemnat skörd öfver medelmåttan, två lemnat medelskörd och endast ett lemnat skörd under medelmåttan. I någon mån torde den goda ekonomiska ställningen jemväl härflyta ur förbättrade kommunikationer och derigenom beredda lättare afsettningsmöjligheter. Priserna å spannmål torde i allmänhet hafva varit något mindre tryckta, än fallet var under närmast föregående femårsperioden, ehuru de måste betraktas såsom låga äfven under denna period, särskildt om hänsyn tages till den utgift, som tillskyndas jordbruket af högt uppdrifna dagspennningar å jordbruksarbetare.

Rörande folklyne, bostäder, arbetsfärdighet, klädedrägt, folklekar och sysselsättning i allmänhet har någon mera anmärk-

ningsvärd förändring ej under perioden inträffat. Den uppmärksamhet, som de af ålder idkade *folklekarna* inom länet började ådraga sig äfven utom orten under senare hälften af 1880-talet och som kom desamma till del jemväl under nästförflutna femårsperioden, har ock under denna period egnats dem. Särskildt hafva de af Visby idrottsförening och Visby bollklubb åren 1897 och 1900 anordnade allmänna gotländska idrottstävlingarna å Visborgs slätt utanför Visby vunnit stor anslutning. Vid täfvingen sistnämnda året utdelades bland andra pris en af H. M. Konungen skänkt pokal, försedd med följande inskription: »Hans Majestät Konungens pris vid de allmänna gotländska idrottstävlingarna år 1900.» Vid detta tillfälle uppgick de täflande idrottsmännens antal i park till 147 st., i varpa till 213 st. och i öfriga lekarna, stångstörtning, höjd- och längdsprång, bankdragning, kappsprängning m. m., till omkring 50 st. Vid folkhögskolan i Hemse firas allt sedan 1894 »Gustafsdagen», den 6 juni, såsom en nationalhögtidsdag, då ganska omfattande täflingar i ofvan nämnda folklekar der förekomma. Enahanda täflingar pläga äfven anordnas midsommardagen bland beväringen å Visborgs slätt. Som naturligtvis föregående öfning är nödvändig för att kunna med någon utsigt till framgång deltaga i dessa täflingar och sådan öfning icke kan beredas utan medelst sammanslutning af åtskilliga idrottsmän, så hafva dessa täflingar kommit att

gifva upphof till ett flertal på landsbygden bildade bollklubbar, hvilka dels inbördes å lediga stunder öfva folklekarna, dels sinsemellan täfla vid särskildt anordnade »våg» eller andra tillfällen. Allt synes sålunda tyda på att dessa uråldriga folklekar skola komma att fortlefva och framgent såsom hittills utöfva sin nyttiga och helsobringande inverkan på befolkningen.

Intresset för *skarpskytteväsendet* och *skjutskicklighetens befrämjande* synes äfven vara i tillväxt allt sedan år 1893, då i anledning af ändrade bestämmelser rörande användandet af statsanslaget för ifrågavarande ändamål Gotlands skytteförbund bildades med syfte att omfatta alla de skytteföreningar och skyttegillan, som anslöto sig till förbundet. Uti följande tablå redogöres för antalet skyttegillan och gillesmedlemmar, som under femårsperioden tillhört förbundet, äfvensom för storleken af de statsbidrag, som under samma tid lemnats förbundet och gillena.

	Antal skyttegillan.	Gilles- medlemmar.	Statsbidrag till	
			förbundet. Kronor.	gillena. Kronor.
År 1896 . . .	21	956	1,231	2,535
» 1897 . . .	21	963	1,090	3,624
» 1898 . . .	23	1,177	2,293	3,261
» 1899 . . .	22	1,252	2,086	3,806
» 1900 . . .	27	1,650	2,086	5,502

3. Näringar.

Jordbruk och boskapsskötsel utgöra fortfarande länets hufvudnäringsar. Under den nu ifrågavarande perioden har liksom under den närmast derföre förflutna kraftigt och framgångsrikt arbetats för jordbrukets utveckling och förbättring, i hvilket afseende må omnämnas: att under perioden utförts åtskilliga utdiknings- och odlingsarbeten af myrar och sankmarker; att skiftesväsendet i länet alltjemt fortgått; att bättre transportmedel beredts genom jernvägs- och andra väganläggningar; att täckdikningsarbeten på åtskilliga ställen utförts; samt att länsagronomer anstälts och kemisk station inrättats i Visby.

Under de särskilda åren af femårsperioden har förhållandet med *skörden* varit följande:

År 1896. Vid vårens inbrott visade sig såväl hvete- som särskildt rågbrodden mycket lofvande och utvecklade sig äfven, oaktadt stark och ihållande torra under sommaren, till god skörd. Vårsäden, som såddes under tjenlig väderlek och kom vackert upp, tog deremot på de flesta ställen skada af torkan. Dock lemnade den på många ställen och särskildt på myrjord god och rik skörd. Under skördetiden var väderleken gynsam. Länsstyrelsens omdöme om skörden blef dock till följd af den minskade afkastningen af vårsädet, att skörden utfallit under medelmåttan.

Enligt Statistiska Centralbyråns beräkning var resultatet af skörden följande:

	Skördadt korntal.		Vigt af 1 hl. i kg.		Skörd, i hl. År
	År	Medeltal	År	Medeltal	
	1896.	1886—95.	1896.	1886—95.	1896.
Hösthvete	570	635	77.6	77.7	60,700
Vårhvete	—	700	—	71.3	—
Höstråg	700	672	72.8	72.0	209,900

	Skördadt	korntal.	Vigt af 1 hl. i kg.		Skörd, i hl. År
	År	Medeltal	År	Medeltal	
	1896.	1886—95.	1896.	1886—95.	1896.
Värråg	—	—	—	—	—
Korn	302	685	64.4	69.0	94,400
Hafre	298	671	45.0	46.3	19,100
Blandsäd	300	669	56.8	54.1	13,400
Ärtor	307	511	78.0	81.9	3,200
Bönor	280	612	—	73.9	—
Vicker	300	603	70.0	77.6	200
Bohvete	—	—	—	—	—
Raps	—	—	—	—	—
Potatis	570	579	—	—	366,000

Potatisen var god; skörden af öfriga rotfrukter öfver medelmåttan; höskörden från odlad jord under medelmåttan, från naturlig äng nära medelmåttig; halmafkastningen efter höstsädet fullt medelmåttig och efter vårsädet mycket ringa.

År 1897. Brodden af hvete och råg nådde under hösten 1896 en riklig utveckling, men vid vårens inträde hade hvetebrodden tagit skada och glesnat, hvaremot rågen fortfarande stod vacker. Vårbruket börjades tidigt och fortgick under gynsamma förhållanden. Vårsädet kom äfven vackert upp och gynnades af synnerligen tjenlig väderlek till en tid, men under sommaren hämmades växtligheten af stark torra i förening med hög värme. Endast rågen lemnade fullt medelmåttig skörd. Afkastningen efter öfriga sädesslagen var till quantiteten under medelmåttan. Som emellertid bergningsvärdet var synnerligen fördelaktigt och sädens kvalitet blef särskildt god, ansåg Länsstyrelsen dock, att skörden utfallit fullt medelmåttig.

Enligt Statistiska Centralbyråns beräkning utgjorde skörden

	Skördadt korntal.		Vjgt af en hl. i kg.		Skörd i hl. År 1897.
	År 1897.	Medeltal 1887—96.	År 1897.	Medeltal 1887—96.	
Hösthvete	4.78	6.21	77.4	77.4	51,000
Vårhvete	—	7.00	—	71.3	—
Höstråg	7.01	6.80	72.9	72.0	212,900
Vårråg	—	—	—	—	—
Korn	5.54	6.41	69.8	68.3	173,600
Hafre	6.00	6.28	48.1	46.1	38,600
Blandsäd	5.98	6.26	56.3	54.4	26,400
Ärter	4.75	5.02	81.8	81.3	4,900
Bönor	5.60	5.39	—	73.9	—
Vicker	6.50	5.72	—	76.6	400
Bohvete	—	—	—	—	—
Raps	—	—	—	—	—
Potatis	6.04	5.86	—	—	388,800

Potatisen var delvis angripen af mask och röta; skörden af öfriga rotfrukter medelmättig; af hö från odlad jord mycket god, från naturlig äng god; halmfaskningen efter höstsäd god och efter vårsäd öfver medelmättan.

År 1898. Höstsäden visade sig vid vårens inträde synnerligen lofvande med undantag af den tidigare sådda rågen, som i följd af torka och hög värme i början af hösten glesnat. Som väderleken sedan, såväl under vårbruket som äfven under sommaren, var synnerligen gynsam för växtligheten, i det nederbörden var, vid jemförelse med vanliga förhållandena här å orten, riklig och värmen under hela tiden jemn och måttlig, så utvecklade sig både höstsäd och vårsäd till en god skörd, som dock på ej så få ställen minskades derigenom, att kornet angreps af kornmyggan, hvilken insekt på de orter, der den uppträdde, förderfvade halfva kornskörden och stundom mera. Närs och Lau socknar hemsöktes den 13 juni af ett häftigt oväder med hagel, hvarigenom grödan på de områden, der ovädet drog fram, dels alldeles förstördes, dels känbart skadades. Förlusten uppskattades inom Närs socken till 7,274 kr. och inom Lau socken till 11,591 kr. Genom nådigt bref den 16 september 1898 har Kungl. Maj:t anvisat 12,000 kr. att på angifna vilkor såsom räntefria lån fördelas mellan de af skadan drabbade personerna. Enligt Länsstyrelsens omdöme var dock skörden i länet ymnig. Bergningsvädret var särdeles gynsam.

Enligt Statistiska Centralbyråns beräkning har skörden utfallit sålunda:

	Skördadt korntal.		Vjgt af 1 hl. i kg.		Skörd i hl. År 1898.
	År 1898.	Medeltal 1888—97.	År 1898.	Medeltal 1888—97.	
Hösthvete	8.35	5.73	77.5	77.4	89,200
Vårhvete	—	7.00	—	71.3	—
Höstråg	9.70	6.71	72.2	72.1	292,100
Vårråg	—	—	—	—	—
Korn	9.34	6.13	68.2	68.4	300,400
Hafre	9.56	6.07	47.0	44.2	61,700
Blandsäd	9.47	6.08	56.8	54.7	42,100
Ärter	8.29	4.84	80.7	81.4	6,800
Bönor	5.80	5.43	—	73.9	—
Vicker	9.00	5.73	61.5	76.7	500
Bohvete	—	—	—	—	—
Raps	—	—	—	—	—
Potatis	5.93	5.86	—	—	376,500

Potatisen var allmänt angripen af röta; skörden af öfriga rotfrukter god; höskörden från odlad jord mycket god och från naturlig äng god; halmfaskningen riklig.

År 1899. Höstsäden nästföregående år hade skett under gynsamma förhållanden och sädet stod äfven vid vårens inbrott lofvande. Vårbruket börjades i slutet af april och växtligheten främjades af fuktig väderlek under försommaren. Sedermera inträffade dock stark torka, deraf vårsädet och rotfrukterna togo skada. Jemväl rågen led af rådande kall väderlek under blomningstiden. Bergningsvädret var i allmänhet gynsam. Dock försvarades bergningen af skörden å myrjord, som senare mönade, af då inträffande nederbörd. Länsstyrelsens omdöme om skörden var, att den utfallit medelmättig.

Enligt Statistiska Centralbyråns beräkning utgjorde skörden:

	Skördadt korntal.		Vjgt af 1 hl. i kg.		Skörd i hl. År 1899.
	År 1899.	Medeltal 1889—98.	År 1899.	Medeltal 1889—98.	
Hösthvete	7.28	5.81	77.1	77.3	78,000
Vårhvete	—	7.00	—	71.3	—
Höstråg	6.34	6.97	71.7	72.1	190,400
Vårråg	—	—	—	—	—
Korn	5.70	6.32	67.3	68.4	212,000
Hafre	5.81	6.23	43.5	46.4	37,500
Blandsäd	5.95	6.31	55.2	54.7	28,400
Ärter	4.69	5.09	78.8	81.0	3,800
Bönor	3.50	5.49	—	73.9	—
Vicker	5.00	5.73	77.0	74.8	300
Bohvete	—	—	—	—	—
Raps	—	—	—	—	—
Potatis	4.63	5.86	—	—	294,100

Potatisen var i flere delar af länet skadad af röta; skörden af öfriga rotfrukter medelmättig; höskörden från såväl odlad jord som naturlig äng fullt medelmättig samt halmfaskningen medelmättig.

År 1900. Af höstsädet var vid vårens inträde rågbrodden vacker men hvetebrodden svag, hvilket senare delvis berodde derpå, att sädden af hvete försenades af ymnig nederbörd under hösten. Vårsädet, som såddes i maj under gynsamma förhållanden, hämmades i utvecklingen af rådande kall väderlek. Under försommaren inträffade dock gynsam väderlek, derunder säden heintade sig och lofvade rik skörd, som dock minskades i följd af sedermera inträffande torka. Bergningsvädret var mycket gynsam. Länsstyrelsen angaf skörden såsom god. Statistiska Centralbyråns beräkning af skörden var följande:

	Skördadt korntal.		Vjgt af 1 hl. i kg.		Skörd i hl. År 1900.
	År 1900.	Medeltal 1890—99.	År 1900.	Medeltal 1890—99.	
Hösthvete	7.04	6.13	77.4	77.3	79,000
Vårhvete	—	6.67	—	69.0	—
Höstråg	7.44	6.98	72.0	72.0	226,500
Vårråg	—	—	—	—	—
Korn	7.33	6.37	68.7	68.3	322,900
Hafre	6.40	6.23	44.0	46.2	41,000
Blandsäd	6.30	6.34	56.0	55.0	30,100
Ärter	5.43	5.04	79.0	70.5	4,500
Bönor	5.50	5.04	—	71.0	—

	Skördadt korntal.		Vjgt af 1 hl. i kg.		Skörd i hl. År 1900.
	År 1900.	Medeltal 1890—99.	År 1900.	Medeltal 1890—99.	
Vicker	5·00	5·79	74·0	73·4	300
Bohveete	—	—	—	—	—
Raps	—	—	—	—	—
Potatis	6·89	5·64	—	—	438,800

Skörden af potatis var i allmänhet god; af öfriga rotfrukter öfver medelmåttan; af hö från odlad jord medelmåttig, från naturlig äng fullt medelmåttig. Halmafkastningen af höstsäd var god och af vårsäd fullt medelmåttig.

Af dessa skördeuppgifter framgår, att hvete, råg och korn utgöra hufvudsädena inom länet. Kornet är fortfarande det sädeslag, som mest afsättes från orten; och gotländska kornet har äfven länge varit högt värderadt såsom maltkorn. Under slutet af förra femårsperioden och början af denna period uppstod emellertid klagomål öfver minskad köplust af och prisnedläggning å kornet, hvilket af konsumenterna börjat emottagas med tilltagande misstro, enär det vid mältning och brygd gifvit dåliga resultat. Anledningen härtill var att söka deri, att korn i allt större utsträckning odlades på gotländska myrfälten. Dessa qväfverika fält alstrade emellertid ett proteinrikt korn, som icke var tjenligt till brygd, ehuru det i andra afseenden var ett värderikt näringsämne. Då nu fastmarkskorn och myrkorn stundom blandats med hvarandra, utan att sådant vid försäljning angifvits eller kunnat upptäckas, hade detta vållat den ofvan anmärkta misstron. Sedan detta förhållande blifvit hos länets hushållningssällskap anmärkt, har Hushållningssällskapet genom utfärdade cirkulär fäst landbrukares och köpmäns uppmärksamhet på vigten af att allvarliga åtgärder vidtagas för undvikande af sådan sammanblandning samt att vid försäljning hvarje slag angifves för hvad det verkligen är, enär det goda anseende, som kornet hittills åtnjutit, och det jemförelsevis högre pris det i följd deraf betingat i marknaden, eljest lätt äfventyras. En utväg till den antydda farans undvikande framhöll sällskapet vara bildandet inom länet af kornodlareföreningar med uppgift att åstadkomma stora partier ensartadt bryggerikorn af prima vara, hvilken uppgift skulle nås dels genom anskaffandet af tjenligt utsädeskorn och dels derigenom, att föreningen utbjöde sin vara genom samma återförsäljare. Efter utfärdandet af dessa cirkulär tyckas klagomålen hafva upphört, hvadan man kan hoppas, att det åsyftade resultatet i hufvudsak vunnits.

För anställandet af odlingsförsök med vissa sorter hafre har Sveriges utsädesförening tillhandahållit *utsädeshafre* åt några mindre landtbruk inom länet.

De lyckliga resultaten af sockerbetsodlingen inom länet under åren 1894 och 1895, särskildt det senare året, föranledde en ökad odling af denna växt och i samband dermed en ökning af *Roma sockerfabriks* afverkningsförmåga. Under första kampagnen 1894 uppgick fabriken afverkningsförmåga till 230 ton betor per dygn. Andra året hade afverkningen uppdrifvits till 360 ton per dygn. Under sommaren 1896 hade förbättringar vidtagits inom fabriksanläggningen och så betydlig ökning i maskinernas antal skett, att fabriken under höstkampagnen samma år var i stånd att afverka ända till 800 ton betor på dygnet.

Rörande fabriken verksamhet under femårsperioden meddelas följande uppgifter:

	År 1896.	År 1897.	År 1898.	År 1899.	År 1900.
Betodling å hektar . .	2,051	2,527	2,150	2,188	2,084
Skörd af betor per hektar . . . . . ton	24·25	23·8	24·9	18·4	24·4
Å fabriken inköpta betor . . . . . »	49,742	60,130	53,630	39,476	50,895
Kontrollvägda betor . . »	46,794	56,951	50,449	35,863	45,284
Erlagd betalning för betor . . . . . kr.	845,514	993,898	860,653	746,390	967,797
Pris pr deciton betor . . . . . »	1·65—1·85	1·60—1·80	1·55—1·75	1·70—1·90	1·85—2·05
Bruttoinkomst af betor pr hektar . . »	412	320	404	341	464
Tillverkning af råsocker . . . . . kg.	5,426,810	7,479,200	6,720,200	4,607,400	5,928,600
Erlagd betskatt . . . . . kr.	412,256	568,366	503,476	442,185	558,345

Med år 1898 gick fabriken femte kampagn och dermed den åtnjutna skattelindringen till ända. Under de fem åren fabriken åtnjutit skattelindring har der afverkats tillhoppa 202,017,860 kg. betor (otvättade), odlade å 8,268·9 hektar, hvadan medelafkastningen per hektar under denna tid utgjort 24,431 kg. Medelpriset kan ungefär beräknas till 1·75 kronor per 100 kg., hvadan bruttoinkomsten per hektar utgör 427 kronor 54 öre. Med hänsyn till de utgifter för gödning och dylikt, som äro förknäade med sockerbetodlingen, samt det arbete, som jordens skötande och betornas framforslande kräfva, kan behållningen ingalunda betraktas såsom lysande; men härvid är att märka, att betodlingen äfven lemnar indirekt behållning i förbättrade odlingsfält och efterföljande rikare skördar. Först genom sockerbetsodlingen kan en mer allmänt utbredd rotfruktsodling sägas hafva kommit till stånd inom länet, och dermed har ett stort steg tagits till införande af ordentligt vaxbruk och intensivare kultur af jorden. Sockerindustriens införande har sålunda varit till uppsving för jordbruket; men den har jemväl framkallat lifvig verksamhet på andra områden och särskildt varit af betydelse för utvecklingen af länets kommunikationer, derom framdeles skall närmare redogöras.

Mera indirekt har sockerindustrien gifvit upphofvet till anläggande af en *kemisk station* inom länet. Redan år 1895 träffade nämligen länets hushållningssällskap aftal med styrelsen för *Roma sockerfabriks* aktiebolag om inrättande vid fabriken af en kemisk station för jordbruket och näringarna; och sedan styrelsen åtagit sig att tillhandahålla de för laboratorium och bostadslägenheter åt stationens föreståndare och assistenter nödiga lokaler, började stationen i maj 1896 sin verksamhet med allmänhetens betjenande. Som stationen dock ansågs icke fullt motsvara sitt ändamål, upphörde densamma efter något års verksamhet, då sällskapet i stället inrättade sådan station i Visby, hvilken öppnades för allmänheten i april 1898. Sedan Hushållningssällskapet och länets landsting beslutat att under fem år från och med år 1899 hvartera bidraga med 1,000 kronor årligen till anordnande och underhåll af en fullständig agrikulturkemisk station i Visby, har Kungl. Maj:t i nådigt bref den 26 maj 1899 för år 1900 till samma ändamål anvisat 3,000 kronor under vilkor, att länets landsting eller hushållningssällskap, hvart för sig eller i förening, upprättade laboratorium och bekostade lokal för detta jemte bostad eller hyresmedel för en

kemist samt aflöningen till denne och laborationstjenaren, äfvensom årliga utgifterna för laboratoriets underhåll samt till inköp af böcker och inventarier för stationens behof. Vid stationen var till en början anställd endast en föreståndare, men som göromålen snart i påfallande grad ökades, fattades beslut om en assistents anställande till föreståndarens biträde, i samband hvarmed underdånig framställning gjordes om statsbidragets ökande till 4,000 kronor årligen.

Under år 1900 hafva af Hushållningssällskapet anstälts två länsagronomer för att på requisition besöka jordbrukarne inom länet och tillhandagå dem med råd och upplysningar i jordbruksfrågor, hufvudsakligen vid uppgörande af kulturplaner för öfvergång från nuvarande brukningssätten, bland hvilka treskiftesbruket är det vanligast förekommande, till ordnad vaxelbruk.

Öfver de under perioden utförda *torrlägnings- och odlingsarbeten* af sankmarker och myrar äfvensom öfver de till sådana arbetsföretag lemnade lånebidrag från odlingslånefonden lemnas upplysningar i *tabell B*.

Bland större afdikningsarbeten, som under perioden planerats, ehuru de ännu icke kommit till utförande, må här omnämnas tilltänkta torrläggningar af Mästermyren och Roma myr, för hvilka arbeten i vederbörlig ordning verkstälts undersökningar och värderingar af lagligen tillförordnade förrättningsmän med godemän. Syneförrättningen rörande *Mästermyren*, som afslöts 1899, är laga kraftvunnen, hvaremot syneförrättningen beträffande *Roma myr* ännu vid periodens slut ej vunnit laga kraft. Mästermyren är belägen inom Levede, Fardhems, Hemse, Alfva, Hablingbo, Silte och Sproge socknar samt innehåller jemte kringliggande, i utdikningsföretaget ingående sankmarker i rundt tal 2,800 hektar. Roma myr, som egentligen omfattar två myrar, Store myr och Helene myr, är belägen inom Roma, Atlingbo, Väte, Viklau, Halla, Björke, Dalhems och Barlingbo socknar. Den till afdikningsföretaget hörande markens areal uppgår till 2,216 hektar 94 ar. Ett annat större afdikningsarbete, som under periodens senaste år börjat utföras, är utdikningen af *Tall- och Holmmyrarna* inom Källunge, Ekeby, Dalhems, Ganthems och Hörsne med Bara socknar, hvars afdikningsområde innehåller 1,005¹² hektar.

Ny uppskattning af jordvärdet har under perioden verkstälts å 3,702 hektar af den under nästlidne femårsperioden afdikade *Martebo myren*. Af denna myr eger numera Aktiebolaget Martebo myr 1,899⁹⁸⁶ hektar. Af denna areal äro sammanlagdt 1,100 hektar under femårsperioden odlade. Odlingen har i regel verkstälts medelst djupplöjning i förening med hackning och bränning af torfven, hvilket odlingsätt, utom prisbilligheten, anses medföra den fördelen, att skördarna å sålunda behandlad jord blifva mindre mottagliga för frost. För skötande af sin vidsträckt egendom har bolaget under perioden anskaffat 5 km. decavillejernväg med 10 lastvagnar samt anlagt en del nya och förbättrat en del äldre vägar inom bolagets egovälde. Genom Gotlands jernvägs utsträckande till Tingstäde, derom längre fram närmare redogöres, vann bolaget dock den i transporthänsesende afsevärdaste hjälpen vid skötandet af egendomen. Arbetspersonalen, som under periodens tre första år, då vidsträckt rotfruktsodling bedrefs vid egendomen, uppgick till 200 personer, har under periodens två senaste år något reducerats. För anskaffande af mera fast arbetarestam har bolaget börjat å sina arbetare försälja smärre jordområden för bostäders uppförande.

Kreatursstocken, som vid periodens början uppgick till 186 stor-kreatur och 106 får, har under perioden ökat, så att den vid

Tab. B. Afdikningsföretag i Gotlands län, till hvilka lån anvisats från odlingslånefonden eller hvilka godkänts under åren 1896—1900.

Afdikningsföretag.	Areal i hektar.	År.	Lånebelopp i kronor.
<i>Anvisade lån från odlingslånefonden.</i>			
Norrlanda myr m. m. i Norrlanda m. fl. socknar ¹⁾	78 46	1896	7,800
Linge myr i Hafdhems m. fl. socknar	215 20	"	6,000
Ekemyr m. m. i Alskogs m. fl. socknar	332 84	"	14,000
Vesters- och Vikemyrarna i Boge m. fl. socknar	199 32	"	24,800
Mark, tillhörande Prestgården, Bertels m. fl. hemman i Stenkumla m. fl. socknar	136 06	1897	8,200
Kissviks myr i Hellvi socken	74 33	"	8,380
Kyrkmyren m. m. i Etelhems socken	71 49	"	7,800
Kalfhage myr i Eksta socken	102 51	1898	6,800
Vellinge myr i Buttle m. fl. socknar	71 49	"	6,700
Ångsmyr och Horsmyr i Buttle socken	96 98	"	6,300
Kyrkmyr och Skinnarve myr i Levede socken	40 27	"	4,800
Västade myr i Hafdhems m. fl. socknar	423 10	"	36,000
Mellings myr i Eksta m. fl. socknar	348 30	"	26,900
Laus myr i Närs m. fl. socknar ²⁾	—	"	19,800
Bara myr i Etelhems m. fl. socknar ³⁾	223 90	"	6,330
Rone myr i Rone m. fl. socknar	620 22	1899	42,000
Skau myr i Ardre m. fl. socknar	48 62	"	7,900
Mark, tillhörande Autsarve m. fl. hemman i Garda m. fl. socknar	92 25	1900	4,500
Sunder myr m. m. i Fleringe socken	84 13	"	8,400
Hemmyr i Levede m. fl. socknar	83 34	"	6,000
<i>Godkända afdikningsarbeten.</i>			
Kolmyren m. m. i Gothems socken	70 04	1896	4,600
Sank mark, tillhörande Botmunds och Suderbys hemman i Vesterhejde socken	24 88	"	2,800
Els myr m. m. i Valls m. fl. socknar	115 86	"	5,600
Brut myr i Hejnums socken	44 76	"	2,090
Takstens myr i Lärbro socken	97 64	1897	4,000
Sank mark till Smiss m. fl. hemman i Linde m. fl. socknar	52 35	"	3,300
Vallmyr m. m. i Stenkumla m. fl. socknar	51 01	"	3,900
Vattenskadad mark till Källgårds m. fl. hemman i Atlingbo m. fl. socknar	193 84	"	14,200
Linge myr i Hafdhems m. fl. socknar	215 20	"	6,000
Eke myr m. m. i Alskogs m. fl. socknar	332 84	"	14,000
Visne myr i Alskogs socken	186 40	1898	9,600
Krasse myr i Guldrupe socken	187 91	"	13,200
Södra Lunds myr i Väte m. fl. socknar	152 19	"	12,000
Sank mark till Prestgården, Bertels m. fl. hemman i Stenkumla m. fl. socknar	136 96	"	8,200
Storemyr i Fole m. fl. socknar	462 70	1899	25,000
Öjle myr i Vänge m. fl. socknar	892 10	"	52,000
Bara myr m. m. i Etelhems m. fl. socknar	736 66	"	40,600
Vestringe och Tengelgårda myrar i Lärbro socken	763 26	"	59,300
Vesters och Vike myrar i Boge m. fl. socknar	199 32	1900	24,800
Norrlanda myr m. m. i Norrlanda socken	258 24	"	23,400
Laus myr i Närs m. fl. socknar	1,217 02	"	82,400
Västade myr i Hablingbo m. fl. socknar	423 10	"	36,000
Kissviks myr i Hellvi socken	74 33	"	8,380
Kyrkmyren m. m. i Eskelhems socken	71 49	"	7,800
<i>Godkända odlingsarbeten.</i>			
Nordermyr i Martebo socken	351 93	1897	10,600
Sank mark till Botmunds och Suderbys hemman i Vesterhejde socken	24 88	"	2,800
Vattenskadad mark till Stenstugu m. fl. hemman i Bunge socken	50 65	"	3,000
Mark till Smiss m. fl. hemman i Linde m. fl. socknar	52 35	"	3,300
Buttle kyrkmyr i Buttle socken	108 45	1898	5,600
Södra Lunds myr i Väte m. fl. socknar	152 19	"	12,000
Takstens myr i Lärbro socken	97 64	"	4,000
Bringsarve myr i Ardre socken	53 23	1899	2,700

¹ År 1895 anvisades för detta företag 15,600 kr. — ² År 1893 anvisades för detta företag 62,600 kr. — ³ År 1895 anvisades för torrläggning af 512 76 hektar af Bara myr 34,270 kr.

periodens slut utgjordes af 418 storkreatur, 129 får och 93 svin. Under periodens första del odlades hufvudsakligen korn; men då svårigheter mötte såväl med hänsyn till inbergandet af den of-tast sent mognade kornskörden som för ogräsets afhållande från åkerjorden, har råg börjat odlas i allt större skala, hvarjemte en stor del af jorden igensätts till gräsvallar. Derförutom odlas hafre, raps, sockerbeter och foderbeter, hvilka sistnämnda städse lemnat god skörd. Eljest hafva skörderesultaten varit mycket varierande, dervid de dåliga resultaten vanligen föranledts af frost, men stundom, såsom särskildt år 1898, af kornmyggans och rapsbag-gens härjningar. Odling af trädgårdsalster har jemväl bedrif-vits i ganska stor skala och lemnat vackra resultat. Af artifi-ciela gödningsämnen användes år 1896: 148 deciton chilisalpe-ter, 528 deciton superfosfat, 2,423 deciton 85 % klorkalium och 1,582 deciton thomasfosfat. Under senare åren, då den ökade kreatursstammen lemnat mera tillgång till naturlig gödning, har dock afsevärdt mindre kvantiteter konstgödning användts. Bränn-torf har under de senaste två åren upptagits i myren för fyl-lande af behovet af bränsle till bolagets egna mejerimaskiner och lokomobiler. Under år 1900 har rensning af kanalerna, hufvudsakligen i utloppen och »slukhålen», påbörjats, hvilket rensningsarbete beräknas medföra en kostnad af 7,000 å 8,000 kronor.

Svenska mosskulturforeningen har liksom under föregående perioden anordnat försöksodlingar å myrmark inom länet för ut-rönande af lämpliga gödningsmetoder, gödningsämnen, kultur-växter m. m. De vunna resultaten torde ytterligare hafva stärkt den åsigten, att Gotland i sina vidsträckta myrfält eger värde-rika odlingsmarker; men försöksodlingarna hafva äfven ådaga-lagt, att myrjorden i minst lika hög grad som fastmarksjorden är i behof af rationel skötsel, derest goda skördar skola å den-samma ernås. Särskildt är myrjorden utsatt för ogräs, hvadan införande af ordnad vaxelbruk är nödigt för ogräsets öfver-vinnande. Äfven täckdikning har i detta afseende visat sig verk-sam, och länets hushållningssällskap har också för befordrande af sådana arbeten antagit två dikningsförmän, som under landt-bruksingenjörens ledning biträdt allmänheten vid täckdiknings-arbetens utförande.

Till upplysning, huruvida de under perioden erhållna skör-darna lemnat öfverskott utöfver ortens behof, lemnas i tabell C en på meddelanden från tullkammaren i Visby uppgjord redo-görelse för länets ut- och införsel af spanmål och potatis under hvarje år af perioden.

Enligt Statistiska Centralbyråns beräkning har skörden utgjort:

År.	Hvete. Kg.	Råg. Kg.	Korn. Kg.	Hafre och blandsåd. Kg.	Ärter. Kg.	Potatis. Hl.
1896 . .	4,710,320	15,280,720	6,079,360	1,654,250	249,600	366,000
1897 . .	3,947,400	15,520,410	12,117,280	3,393,000	400,820	388,800
1898 . .	6,913,000	21,089,620	20,487,280	5,387,220	548,760	376,500
1899 . .	6,013,800	13,651,680	14,267,600	3,252,165	299,440	294,100
1900 . .	6,114,600	16,308,000	22,183,230	3,555,000	355,500	438,800

Om dertill lägges införseln, der sådan förekommit, samt från summan afdrages utförseln, erhålles förbrukningen inom länet, deri inbegripet utsäde, sådan den utvisas af tabell D.

Till förestående summor böra likväl läggas de kvantiteter gryn, mjöl och kli, med hvilka införseln öfverstigit utförseln, nämligen: år 1896 med 2,399,161 kg., år 1897 med 2,598,646 kg., år 1898 med 2,151,605 kg., år 1899 med 2,157,596 kg. och år 1900 med 3,113,657 kg.

Enligt tillgängliga upplysningar hafva upphandlingsprisen å nedan angifna spanmålslag i Visby stad höstetiden varit i med-deltal för 100 kg.:

	Hvete.	Råg.	Korn (malt-).	Hafre.
År 1896	Kr. 12.00	10.00	9.50	9
» 1897	» 16.50	11.00	14.00	12
» 1898	» 14.00	11.00	11.50	11
» 1899	» 13.00	12.00	11.50	11
» 1900	» 13.00	11.50	12.00	11

Tab. D. Förbrukningen af säd och potatis (utsäde inberäknadt) i Gotlands län åren 1896—1900.

År.	Hvete. Kg.	Råg. Kg.	Korn. Kg.	Hafre och blandsåd. Kg.	Ärter. Kg.	Potatis. ²⁾ Hl.
1896 . .	4,478,620	11,672,120	3,662,957	2,188,585	254,574	365,985
1897 . .	4,327,560	11,150,215	5,309,533	3,942,825	404,468	388,796
1898 . .	6,723,200	12,879,920	7,946,309	5,719,894	550,875	376,431
1899 . .	5,564,400	9,175,010	5,490,203	3,507,004	294,922	293,963
1900 . .	5,871,318	11,441,964	11,504,797	4,197,811	355,500	438,749

Tab. C. Gotlands ut- och införsel af spanmål och potatis m. m. åren 1896—1900.

År.	Hvete.		Råg.		Korn och malt.		Hafre och vicker.		Ärter och bönor.		Gryn, kli och mjöl.		Potatis.		Majs.		Raps.		
	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Ut-försel.	In-försel.	Ut-försel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Ut-försel.	In-försel.	
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1896 .	231,700	—	3,608,600	—	2,729,208	312,805	—	534,335	3,000	7,974	45,200	2,444,361	1,009	33	—	86,710	18,193	—	—
1897 .	95,500	1) 475,660	4,370,595	400	7,453,015	645,268	—	549,825	—	3,648	5,300	2,603,946	826	534	—	—	59,500	—	—
1898 .	189,800	—	8,288,900	79,200	12,585,650	44,679	50,000	382,674	3,300	5,415	61,000	2,212,605	4,828	266	—	—	—	—	—
1899 .	449,400	—	4,479,600	2,930	9,341,100	563,703	15,030	269,869	7,200	2,682	85,000	2,242,596	9,062	—	—	—	15,750	—	—
1900 .	246,692	3,410	4,870,226	4,190	10,736,200	57,767	—	642,811	—	—	—	3,113,657	2) 3,382	—	—	44,225	—	—	—

1) Havererad last. — 2) Rotfrukter. — 3) Vid reduktion till rymd af den in- och utländska potatisen har 1 hektoliter antagits väga 66 kg.
K. Maj:s Befallningshafvandes femårsberättelser 1896—1900. Gotlands län.

Å andra upphandlingsställen inom länet äfvensom för myrkorn hafva prisen varit något lägre.

Till belysning af de förändringar, som under femårsperioden inträffat i afseende å de förhållanden, för hvilka redogöres uti de genom länets hushållningssällskap aflemnade uppgifterna till rikets officiella statistik rörande jordbruk och boskapsskötsel, intagas här i tabell E dessa uppgifter för åren 1896 och 1900.

För trädgårdsodlingens befrämjande har länets hushållningssällskap under perioden verkat genom utdelning af lämpliga skrifter, tillhandahållande åt allmänheten af plantor, anvisande af anslag till premier å trädgårdsalster samt anordnande af utställning af dylika alster. Det anslag, som Hushållningssällskapet under en följd af år anvisat till trädgårdsskötselns befrämjande, hufvudsakligen genom beredande af sakkunnigt biträde åt allmänheten, hade upphört med år 1891. År 1897 tillsattes emellertid på enskild ledamots motion en komité för behandling af väckta frågor om anslag dels till anskaffande af plantor för utdelning och dels till beredande af sakkunnigt biträde vid plantering, och till denna komité remitterades jemväl en af Gotlands trädgårdsodlareförening gjord framställning om understöd för utredande af frågan om anläggande af en konserverfabrik för konservering af frukt och grönsaker. Sedan denna komité år 1898 inkommit med förslag i ärendet till Hushållningssällskapet, beslöt sällskapet samma år att för år 1899 anvisa 500 kr. till inköp och utdelning af unga fruktträd, 300 kronor till anordnande af en trädgårdsutställning, 100 kronor åt Stockholms gartnersällskap till fruktpremiering samt 800 kronor till bestridande af förberedande kostnader för åstadkommande af konserverfabrik. De under år 1899 inkomna ansökningarna om erhållande af träd afsågo ej mindre än 16,000 träd, hufvudsakligast gravensteiner- och stenkyrkeäpplen. Då hvarje träd med frakt betingade en kostnad af inemot en krona, kunde naturligtvis endast en helt obetydlig del af ansökningarna i följd af anvisade anslaget bifallas; men Hushållningssällskapet beslöt öka anslaget för ändamålet till 1,000 kr., hvari-

genom en utdelning af 1,207 träd under året möjliggjordes. I samband härmed beslöt sällskapet inköpa en trädgårdslägenhet för uppdragande och förädling af fruktträd och bärbuskar till utdelning samt odlade af handelsväxter, såsom sparris m. m., det senare särskildt med tanke på den tillämnade konserverfabriken. Vidare anvisade sällskapet från och med år 1900 ett årligt anslag af 1,500 kr. för trädgårdsodlingens befrämjande, deraf 500 kr. skulle användas till bestridande af en trädgårdsmästares rundresor i länet. Denne för skötsel af ofvanberörda trädgårdslägenhet anställde trädgårdsmästare skulle nämligen derjemte tillhandagå landbrukare och trädgårdsegare med upplysningar och råd rörande anläggning och vård af trädgårdar. Enligt trädgårdsmästarens berättelse öfver verksamheten år 1900 hade under 73 förrättningsdagar hos enskilda personer utplanterats 1,141 fruktträd, 350 bärbuskar, 3,050 häckplantor, 650 sparrisplantor samt 200 jordgubbsplantor, upprättats planer för trädgårdsanläggningar å sammanlagdt 13 ställen samt å olika ställen verkstälts beskärningar af fruktträd, häckar m. m. Den till år 1899 beramade trädgårdsutställningen måste inställas till följd af felslagen skörd å trädfrukt. Under september månad 1900 anordnades deremot en utställning af frukter och andra trädgårdsalster i Visby, dervid jemväl skulle göras urval för deltagande i likartade utställningar vid samma tid i Malmö och Stockholm. Utställarnes antal vid utställningen i Visby, hvilken var anordnad i tre afdelningar, nämligen en för frukt, en för köksväxter och en för olika föremål, såsom konserver, frö, inpackningsmaterial m. m., uppgick till 63, deraf 50 utstälde frukt, 7 köksväxter, 2 konserver, 2 trädgårdsalster, 1 frö och 1 inpackningsmaterial. Utställningen i sin helhet visade, att på ön funnos ganska goda förutsättningar för en lönande trädgårdsskötsel. Den samling af frukter och köksväxter, som från utställningen sändes till trädgårdsutställningen i Malmö, var visserligen icke af den framstående beskaffenhet, att den kunde upptaga täflan med en hel del andra utställares under gynsamare förhållanden frambragta alster, men den väckte dock, särskildt

Tab. E. Brukningsdelar, egoviddens användning samt antal kreatur i Gotlands län åren 1896 och 1900.

År.	Nuvärande mantal.	Antal brukningsdelar.	Deraf antal brukningsdelar, som brukas af:						Antal jordtorp och andra jordlägenheter.	Hela egovidden (utan vatten).	D e r a f:					Antal vid årets slut underhållna kreatur m. m.									
			Egarne sjelfva brukningsdelar med jord om		Brukare (af andras jord): brukningsdelar med odlad jord om						Träd-, humle- och kålgård.	Åker och annan odlad jord.	Naturlig äng.	Skogbränd mark.	Hästar		Oxar.	Tjurar.	Kor.	Ungnöt (under 2 år) och kalvar.	Får och lam.	Getter och killingar.	Svin och grisar.	Bismållan.	Fjäderfa.
			över 2 t. o. m. 20 har.	över 20 t. o. m. 100 har.	över 2 t. o. m. 20 har.	över 20 t. o. m. 100 har.	över 100 har.	högst 2 hektar.							över 3 år och föl	över 3 år.									
1896	1,120,929	6,210	1,089	4,234	691	856	9635	12,227	311,671	567	57,809	53,153	138,035	9,495	1,338	7,313	1,358	17,417	6,369	42,928	277	7,825	1,267	64,624	
1900	1,125,401	6,494	1,149	4,483	727	846	9238	12,496	311,409	747	64,549	51,995	137,258	9,873	1,712	6,939	1,395	18,686	7,161	38,393	122	9,492	1,360	73,302	

genom sina äpplen, en viss uppmärksamhet och tillerkändes äfven pris.

Under åren 1897 och 1898 anställdes härstädes försöksodlingar af arter för en konservfabriks i Stockholm räkning. Försöken utföllo i allmänhet väl, men det visade sig, att arterna togo skada under transporten till Stockholm. För saken intresserade landtbrukare beslöto då att bilda en förening med ändamål att anlägga och drifva en konservfabrik hufvudsakligen för konservering af trädgårdsalster. Denna förening bildades i december 1898 under namn *Gotlands konservfabriksförening utan personlig ansvarighet*; och, sedan fabriken under förra hälften af år 1899 anlagts vid Medebys i Ekeby, började fabriken redan samma år sin verksamhet.

Resultatet af verksamheten under åren 1899 och 1900 framgår af följande tablä:

År.	Be-sädd areal. Hektar.	Skörd i kg. af				Utbetald ersättning till odlarne. Kronor.	Tillverkning.		
		ärter.	bönor.	spenat.	socker-ärter.		Antal dosor.	Dosornas värde. Kronor.	Hela försäljningsvärdet. Kronor.
1899	52	71,073	13,247.0	3,096	749.5	11,346.40	127,694	10,388.50	35,286.83
1900	53.5	101,498	31,066.5	1,335	497.5	18,248.39	198,780	16,312.63	54,700.13

Af allt att döma synes sålunda hägen för trädgårdsskötsel vara i tilltagande hos allmänheten. Utförseln af frukt från länet har utgjort år 1896 12,518 kg., år 1897 19,729 kg., år 1898 69,791 kg., år 1899 3,636 kg. samt år 1900 82,223 kr.

De åtgärder, som under denna femårsperiod vidtagits till *nötboskapskötselns* befrämjande, hafva hufvudsakligen varit af samma slag som under närmast föregående perioderna eller premieringar, understöd till hållare af tjurar samt utdelande af frisedlar åt egare af prisbelönda hondjur.

Vid premieringarna har det s. k. skaraborgssystemet följts, blott med den modifikation, att den på Gotland befintliga landt-rasen ansetts böra i första rummet genom premiering utvecklas till en ren och god boskapsstam. Premieringarna hafva verkstälts i enlighet med nådiga reglementet den 13 november 1891. Följande medel hafva funnits för premieringarna disponibla, nämligen hvarter af åren 1896 och 1897 2,000 kr., deraf staten och Landstinget bidragit med 1,000 kr. hvardera, åren 1898 och 1899 3,000 kronor för hvarje år, deraf staten lemnat 1,500 kr., Landstinget 1,000 kr. och Hushållningssällskapet 500 kronor, samt år 1900 2,500 kr., deraf staten och Landstinget bidragit med hvardera 1,000 kronor samt Hushållningssällskapet lemnat 500 kronor. Till upplysning om resultaten af *premieringarna* meddelas här följande tablä:

År.	Utställda djur.	Premierade med:			Premierade i procent af utställda.	Inlösta frisedlar m. m.
		1:a pris.	2:a pris.	3:e pris.		
1896	337	4	31	161	58.2	48
1897	507	2	48	225	54.2	35
1898	562	—	24	282	54.4	223
1899	404	—	28	154	45.1	313
1900	285	1	34	131	58.3	132

De för infriande af ofvanberörda frisedlar m. m. nödiga medel hafva lemnats af Hushållningssällskapet. Då det visat sig, att af de utlemnade frisedlarna endast en jemförelsevis ringa del användts och derefter företetts till inlösen, beslöt Hushållningssällskapet år 1896 att från och med år 1897 utdela frisedlar, som, efter vederbörlig användning, berättigade icke blott den anlitate tjurens egare till inlösen med 2 kronor utan tillika kons egare till inlösen med en krona. Huruvida syftmålet med denna åtgärd vunnits, att premierade tjurar skulle mera allmänt, än hvad dittills varit fallet, anlitas för betäckning af premierade hondjur, är svårt att afgöra.

Till understöd för premierade tjurars bibehållande för afveln har Hushållningssällskapet anvisat hvarter af åren 1896 och 1897 300 kronor samt för hvar och ett af åren 1898, 1899 och 1900 500 kronor. Dessa anslag hafva af premieringsnämnderna användts till betäckande af kostnader för s. k. stamtjurars hållande. Dessa tjurars antal utgjorde under år 1896 sju, 1897 åtta, 1898 tio, 1899 nio och 1900 sex.

Sedan det visat sig, att gotländska nötkreatursrasens förädling och utveckling ej kunde hålla jemna steg med det framåtskridande jordbruket, och en följd deraf blifvit, att för ladugårdsskötsel intresserade jordbrukare från andra orter skaffat sig material för frambringande af en kreatursstam, som vid stegrad utfodring kunde lemna mera tillfredsställande utbyte i afseende på mjölmängd, men den planlösa blandning af olika raser, som sålunda förekomme, måste befaras medföra ett mindre lyckligt resultat, så hade Hushållningssällskapet år 1898 tillsatt en komité för såväl utredande af frågan, hvilken nötboskapsras voro den för korsning med gotlandsrasen lämpligaste, som framläggande af förslag på lämpligaste tillvägagångssättet för korsningsproduktens förädling och utveckling till en för Gotland lämplig nötboskapsstam. Denna komité har i afgifvet betänkande förordat ayrshirerasen såsom den för angifna ändamålet lämpligaste, och med godkännande af denna åsigt har Hushållningssällskapet i hufvudsaklig öfverensstämmelse med komiténs förslag beslutat, att från och med år 1901 skola anordnas premieringar af gotlandsras, ayrshireras och blandad ras samt att ersättning skall lemnas för hållande af stamtjurar af gotlandsras och ayrshire-ras, men icke af blandad ras.

Rörande *mejeriernas* antal, inköpta mjölmängden och tillverkningens storlek under hvarje år af femårsperioden lemnas följande tablä:

År.	Mejeriernas antal och art.				Invägd mjölk. Kg.	Försäld oskummad mjölk. Kg.	Tillverkning.					Antalet leverantörer.
	Herrgårdss.	Andels.	Uppköps.	Herrgårdss- och uppköps.			Smör. Kg.	O s t.				
								Helfet. Kg.	1/3-fet. Kg.	1/4-fet. Kg.	Skum-ost. Kg.	
1896.	3	6	5	3	2,693,787	—	88,870	2,890	—	—	10,573	646
1897.	4	4	7	2	3,333,230	—	106,931	5,971	780	—	17,059	607
1898.	3	3	5	2	3,965,940	—	131,833	10,299	17,378	—	20,457	524
1899.	3	1	7	2	4,034,391	—	138,931	8,018	2,096	—	23,689	499
1900.	2	2	6	2	4,011,129	483,345	126,439	5,121	9,524	427	7,156	721

Af densamma framgår, att mjölkafkastningen och myckenheten af tillverkade produkter varit i stigande till och med år

1899, men att samtidigt antalet mjölkleverantörer varit i aftagande. Med år 1900 har en väsentlig ökning i mjölkleverantörernas antal inträdd. Dertill torde bildandet af *Mellersta Gotlands andelsmejeriförening utan personlig ansvarighet* hufvudsakligen hafva bidragit. Denna förening, som den 1 augusti 1900 började sin verksamhet, har till syfte att åstadkomma en centralisering af mejerihandteringen inom länet. För detta ändamål har föreningen, hvars hufvudsakliga verksamhet är förlagd till Visby och Barlingbo, anlagt skumningsstationer på flere ställen utmed Gotlands jernväg, från hvilka skumningsstationer den erhållna grädden fraktas till afkärningsmejeriet i Barlingbo och skummjölken till Visby.

Länsmejeristens aflöning har åren 1896 och 1897 bestridts ensamt af Landstinget, men de öfriga åren af femårsperioden äfven till någon del af Hushållningssällskapet.

Till belysande, huruvida ladugårdsskötseln, mejerierna och husdjursskötseln förmått fylla ortens behof och lemna afkastning derutöfver, intages här i *tabell F* uppgift om *ut- och införsel af kreatur m. m.* En jämförelse mellan denna tabell och uppgifterna för nästföregående femårsperiod visar, att utförseln af artiklarna kött, ägg, smör och ull samt i någon mån äfven ost äro i stigande.

Till *hästafvelns* befrämjande hafva premieringsmöten hållits under 1896 i Visby och å tre ställen inom länets Norra härad samt hvarterdera af de följande fyra åren i Visby och å två ställen inom hvarje härad. Nödiga medel härför hafva lemnats af staten, Landstinget och Hushållningssällskapet. Premieringarna hafva skett enligt statens system. Dessutom har Hushållningssällskapet anvisat 400 kronor för hvarje af periodens år att i enlighet med skaraborgssystemet användas till inlösen af utdelade frisedlar till premierade ston. Sålunda inlösta frisedlars antal utgjorde år 1896 14, år 1897 23, år 1898 34 och år 1899 24. Å senare tiden har den inhemska hästrasen, den s. k. *russen*, ådragit sig en allt större uppmärksamhet såsom varande ett synnerligen lämpligt material för framdragande af en god, hårdig och värderik ponyras.

Fårskötseln, hvilken alltid utgjort en synnerligen vigtig näringsgren inom länet, tyckes, att döma efter den tilltagande utförseln af dess produkter, hafva under femårsperioden ytterligare utvecklats. Sålunda uppgick vid periodens början utförseln af ull till 31,350 kg. och af kött, deraf ungefär hälften

torde vara fårkött, till 171,365 kg. samt vid periodens slut utförseln af ull till 45,209 kg. och af kött till 238,871 kg. Det med statsbidrag bildade stamschäferiet af cheviotfår har äfven under denna period varit förlagdt till Roma kungsgård. Liksom under föregående period har Hushållningssällskapet äfven under hvarje af denna periods fyra första år från schäferiet inköpt fem baggar och fem tackor, hvilka sedan till något nedsatta pris och mot afbetalning försåts till landtbrukare inom länet. Under år 1900 har med Kungl. Landbruksstyrelsens medgifvande den ändring vidtagits, att inga tackor utan endast baggar, men i stället åtta sådana, inköpts och försåts. Anledningen till denna ändring var, att resultatet af spridningen af tackor visat sig vara af tvifvelaktigt värde, under det spridningen af baggar varit till stort gagn och märkbart bidragit till fårafvelns höjande på de bördigare delarna af ön. Räntan af den under Hushållningssällskapets förvaltning ställda och för fårafvelns befrämjande inom länet afsedda statsanslagsfonden från år 1866 har jemväl under denna period liksom de närmast föregående användts till premieringar af får, såväl afvelsdjur som slagtdjur. Enligt bestämmelserna för pristäfflingarna hafva sådana med några smärre ändringar anordnats hvar annat år inom länets Norra härad å sju ställen och hvar annat år inom Södra häradet å fem ställen. Vid hvarje pristäfflan hafva funnits sju pris, deraf två för baggar, två för tackor, hvilka skolat uppvisas i flock om tre stycken, samt tre för gödda slagtdjur, af hvilka tre sistnämnda pris ett afsett hamlar, ett tackor och ett lamm under sex månader. År 1900 anordnades pristäfflingar inom båda häradena, dertill Hushållningssällskapet lemnade nödiga medel i den mån ofvanberörda räntemedel icke förslogo. Antalet vid pristäfflingarna *utställda och prisbelönda djur* framgår af *tabell G*.

Getter förekomma endast å några få ställen till ringa antal.

Till ledning vid bedrifvandet af *svinskötseln* har en uppsats i ämnet genom Hushållningssällskapets försorg till trycket befordrats och till landtbrukare inom länet utdelats. Svinafveln bedrifves hufvudsakligen endast för husbehof. Den intagna uppgiften öfver införseln af kött och fläsk, hvilken afser hufvudsakligen det senare, visar en ganska afsevärd ökning i införseln under denna period mot den närmast föregående, hvaraf sålunda framgår, att denna afvel allt mindre förmår fylla ortens behof, och detta oaktadt en icke oväsentlig ökning under perioden förekommit i antalet uppfödda svin, såsom tabell E ådagalägger.

Tab. F. Ut- och införsel af kreatur och alster af husdjursskötsel samt mejerier i Gotlands län åren 1896—1900.

År.	Hästar.		Nöt.		Andra kreatur.		Kött och fläsk.		Hudar oberedda.		Hudar beredda.		Ull.	Ägg.	Smör.	Ost.		Fjäderfä.		Talg.		Fjäder.	
	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.				Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.
	St.	St.	St.	St.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Tjog.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	St.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1896 . .	90	907	6,974	—	171,365	40,771	19,095	11,931	3,332	34,380	31,350	219,726	93,335	—	19,101	—	190	—	—	—	—	—	2,599
1897 . .	85	804	6,456	—	137,185	55,750	32,736	11,609	2,676	32,801	20,392	234,755	117,902	300	20,296	—	—	—	—	—	2,035	—	2,001
1898 . .	66	484	1,012	197	88,544	74,407	26,838	12,797	2,626	42,579	35,059	258,277	143,409	21,294	26,719	5,481	—	—	—	—	850	—	8,900
1899 . .	67	399	6,332	950	114,340	88,910	36,316	6,891	700	36,975	39,985	267,989	152,816	20,348	29,483	—	—	—	—	—	295	1,688	2,072
1900 . .	55	791	8,093	—	238,871	50,771	68,640	3,843	—	33,346	45,209	254,843	142,592	7,240	26,573	—	—	—	—	—	—	—	—

1) Får och kalvar. — 2) Svin. — 3) Af skodon infördes år 1897 47,092 kg., år 1898 37,995 kg., år 1899 50,890 kg. och år 1900 49,634 kg.

Af fjäderfå hållas mest höns samt i mindre grad äfven gäss och ankor. Fjäderfäskötseln synes vara i stadig ökning, derom den tilltagande utförseln af ägg bär vittne.

Biskötseln bedrifves fortfarande ganska allmänt.

Helsotillståndet bland husdjuren har i allmänhet varit tillfredsställande under perioden; dock förekom under år 1896 en ganska elakartad och allmänt spridd qvarka bland hästarne, hvilken sjukdom dertill hade till följd en del andra sjukdomar, såsom lungbrand, bukhinneinflammation m. fl., som oftast hade dödlig utgång. Eljest äro de vanligast förekommande sjukdomarna benskörhet hos nötkreaturen samt mag- och tarmsjukdomar hos hästarne. Som vanligt hafva äfven förekommit spridda fall af mjeltbrand. Vid anställda prof med tuberkulin har ganska stor procent (30 % år 1898) visat reaktion.

Såsom förut antydts, hade å Hushållningssällskapets bekostnad förberedande undersökningar för anläggandet af en konserverfabrik vidtagits och lemnat gynsam resultat. Sedan en sådan fabrik för konservering af trädgårdsalster blifvit anlagd i Ekeby, riktades Hushållningssällskapets omsorger på en fabrik hufvudsakligen för konservering af kött och ladugårdsprodukter. Ett under år 1899 genom Hushållningssällskapets försorg framlagdt förslag till anläggande af ett *slagthus med konserverfabrik* omfattades också med stort intresse af allmänheten; och sedan minimikapitalet, 60,000 kronor, i ett för slagthus och konserverfabriks anläggande m. m. tillämnadt aktiebolag blifvit fullteknadt, till en icke ringa del genom teckningar af Hushållningssällskapet, Visby stad och åtskilliga landskommuner, blef detta bolag under firma »Aktiebolaget Visby exportslagteri och konserverfabrik» år 1900 konstitueradt, hvarefter bolaget, som af Visby stad förvärfvat en del af den öster om staden belägna förra kronoegendomen Österåker, genast gick i författning om slagthusets och öfriga byggnadernas uppförande. Då bolagets rörelse kommer att stå under offentlig kontroll, hvilket naturligtvis är egnadt att i hög grad tillvinna detsamma allmänhetens förtroende och i mån derafter underlätta afsättningen af dess produkter, samt bolaget såväl genom denna ökade afsättningsmöjlighet som genom sin konserverfabrik är satt i tillfälle att snart sagdt när som helst emottaga och uppköpa slagtdjur, så synes detta bolag vara

egnad att i afsevärd grad bidra till utvecklingen af länets boskapsskötsel.

Länets hushållningssällskap har, såsom redan förut på flere ställen framhållits, under perioden fortfarande kraftigt verkat för jordbrukets och andra näringars förkofran. Hufvudsakligen har dess verksamhet varit riktad på åtgärder till befrämjande af landbruksundervisningen, mejeriväsendet, häst-, nöt- och får-afveln, trädgårdsskötseln, skogshushållningen, fiskerinäringen, kommunikationerna samt till inrättande af kemisk station och åstadkommande af konserverfabrik.

Landbruksundervisning har under perioden meddelats teoretiskt vid länets förenade folkhögskola och landtmannaskola samt praktiskt, efter den teoretiska kursens genomgående, vid landbruk i Skåne och å Bornholm.

Lärotiden omfattar två vintrar, en i folkhögskolan och en i landtmannaskolan, med början i medio af oktober månad och afslutning i förra hälften af april. Den praktiska undervisningskursen pågår två somrar och mellanliggande vinter, eller från april månad ena året till slutet af september det påföljande året.

All undervisning är kostnadsfri. Till mindre bemedlade lärjungar i folkhögskolan har staten under perioden bidragit år 1896 med 730 kronor, år 1897 med 330 kronor, år 1898 med 640 kronor, år 1899 med 795 kronor och år 1900 med 537 kronor. Åt de lärjungar i landtmannaskolan, som efter skedd anmälan antagas till genomgående af den praktiska kursen, anvisas i kostpenningar 90 kronor åt hvarje, hvartill nödiga medel, omkring 550 kronor årligen, lemnats af Hushållningssällskapet. Till stipendier åt deltagare i den praktiska kursen hafva Landstinget och Hushållningssällskapet årligen anslagit hvarterdera 600 kronor. Stipendiet åt hvarje deltagare har utgjort 200 kronor, deraf hälften beräknats för tiden april—december och andra hälften för tiden januari—september. I öfrigt hafva skolorna i anslag bekommit, landtmannaskolan 4,000 kronor af staten under hvar och ett af periodens år samt folkhögskolan dels af staten 2,000 kronor hvarterdera året 1896 och 1899, 1,700 kronor hvarterdera året 1897 och 1900 samt 1,800 kronor år 1898 och dels af Landstinget 2,000 kronor årligen. Liksom föregående perio-

Tab. G.

Premiering af får i Gotlands län åren 1896—1900.

År.	Antal utställda					Antal prisbelönda																		
	baggar. ¹⁾	floekar af tackor. ¹⁾	slagtdjur.		Summa.	b a g g a r.									f l o c k a r a f t a c k o r.						slagtdjur.		Summa.	
			Tackor.	Lamm.		1:a pris.			2:a pris.			3:e pris.			1:a pris.		2:a pris.		3:e pris.		Tackor.	Lamm.		
						Cheviotras.	Blandad ras.	Gotlandsras.	Cheviotras.	Blandad ras.	Gotlandsras.	Cheviotras.	Blandad ras.	Gotlandsras.	Blandad ras.	Cheviotras.	Blandad ras.	Gotlandsras.						
1896.	43	21	—	—	64	—	1	1	8	1	4	¹⁾ 14	—	—	1	—	6	1	¹⁾ 8	—	—	—	—	45
1897.	65	36	3	—	104	—	1	—	7	9	3	4	7	4	—	1	12	2	—	7	2	²⁾ 2	—	61
1898.	56	21	—	4	81	1	2	1	4	3	2	5	14	5	1	—	4	2	1	4	3	—	²⁾ 1	53
1899.	39	25	3	9	76	2	—	—	6	—	1	3	7	4	1	1	1	1	1	6	—	—	4	38
1900.	64	33	6	3	106	2	2	1	4	14	4	—	15	2	2	—	9	2	1	8	6	5	1	78

¹⁾ Rasen ej angifven. — ²⁾ Af blandad ras.

der har jemväl under denna period med folkhögskolan varit förenad en kurs för undervisning af landtbefolkningens vuxna döttrar. Denna kurs, som jemväl är afgiftsfri, har börjats i medio af april och fortgått till senare hälften af juni hvarje år. Till mindre bemedlade deltagare i kursen har af statsmedel i understöd utbetalts år 1896 460 kronor, år 1897 376 kronor, år 1898 485 kronor, år 1899 294 kronor och år 1900 425 kronor. Denna kurs har bestridts med anslag från staten och Landstinget, som dertill årligen bidragit med hvardera 375 kronor.

Undervisning har meddelats vid folkhögskolans manliga afdelning i modersmålet, historia och geografi, kommunal- och grundlagar, räkning, geometri, fältmätning och afvägning, naturvetenskap, bokföring, välskrifning, ritning, sång och slöjd; vid landtmannaskolan i fysik med meteorologi, landbrukskemi, botanik med fröanalys och dithörande beräkningar, zoologi, geologi, jordbrukslära, landbruksekonomiska beräkningar, veterinärkunskap, husdjurslära, mjölkhushållningslära, skogshushållningslära, landbruksbokföring, ritning med byggnadslära, geometri, fältmätning och afvägning, modersmålet, kommunalkunskap, sång och slöjd; samt vid folkhögskolans qvinliga afdelning i modersmålet, naturvetenskap, räkning, mönsterritning, mejerihandtering samt slöjd. Vid skolorna hafva varit anställda en föreståndare, en andre lärare, en landbrukslärare, en veterinärlärare, en lärare i skogsskötsel, en lärare i mejeriskötsel, en lärare i snickeri och smidesslöjd samt lärarinnor i qvinlig slöjd. Lärjungarnes antal har varit:

	År 1896.	År 1897.	År 1898.	År 1899.	År 1900.
Vid landtmannaskolan	7	8	8	6	8
Stipendiater från våren	7	6	6	6	6
Vid folkhögskolans manliga kurs . . .	17	18	21	17	13
» » qvinliga »	24	20	20	14	21

Skogshushållning. Skogarna intaga fortfarande en mycket betydelsefull plats i afseende å länets natur och näringsförhållanden. Den skogbärande marken utgjorde nämligen enligt de jordbruksstatistiska uppgifterna, år 1900, 136,608 hektar, sålunda mera än $\frac{1}{3}$ af länets till 310,356 hektar uppgående areal. Vid denna beräkning af skogbärande markens areal inräknas dock en hel del mark, som utgöres af kal hållmark och skoglös allvar. Hågen för skogsvård och ordnad skogshushållning har varit och är i allmänhet fortfarande ganska ringa. Härtill bidrager naturligtvis i ej ringa grad den omständigheten, att skogslotterna, hvilka vanligen äro af litet omfång, allmänt begagnas till betesmarker; men en icke oväsentlig anledning till allmänhetens brist på intresse för skogsodlingar måste äfven sökas i de jemförelsevis dåliga resultat, som verkställda skogsodlingar i följd af klimatiska och dylika förhållanden hittills merendels lemnat. Afverkningen af skog synes derjemte allt mera tilltaga, hvadan en verkligt hotande fara för skogsbeståndet föreligger. Länets landsting, som insett detta och jemväl trott sig finna, att den för länet gällande skogslagen icke förmodade afvärja denna fara, har också vid sitt sammanträde år 1900 tillsatt en komité för utarbetande af förslag till ny skogslag. Äfven Hushållningssällskapet, som under år 1896 liksom under närmast föregående åren anvisat 250 kronor, att jemte enahanda belopp af statsmedel användas till bekostande af arfvoden åt skogsplantörer och inköp af skogsfrö, för verkställande af

skogskulturer å enskildes hemman, dervid plantor utan betalning lemnats från statens plantskolor, har funnit kraftigare åtgärder vara af nöden för skogsvårdens befrämjande. För sådant ändamål borde, enligt Hushållningssällskapetets åsigt, af Landstinget och Hushållningssällskapet gemensamt tillsättas en *skogskomité* af trettio personer, som skulle hafva till uppdrag att hvar å sin ort verka för skogsodlingens och skogsskötselns befrämjande genom uppmaning och exempel samt genom beredande af biträde. Vidare borde en centralplantskola anläggas samt i skolträdgårdarna uppdragas skogsplantor genom skollärarne med biträde af skolbarnen, hvilka senare å särskilda lofdagar för skogsodling skulle verkställa utplantering af dessa plantor under skollärares tillsyn. Till skollärares uppmuntran skulle ersättning för arbetet i någon mån beredas samt premier utdelas för lyckade odlingar. Dessutom borde anställas en öfverplantör och nödigt antal skogsplantörer, hvilka skulle utan ersättning biträda enskilde vid planteringar, dervid jemväl plantor och frön skulle kostnadsfritt tillhandahållas. Verkställighetsåtgärderna skulle utföras af en utaf skogskomitén tillsatt, af fem personer bestående styrelse, till hvars förfogande ställes ett årligt anslag af 4,500 kronor, deraf hälften beräknades skola erhållas af staten och andra hälften skulle bestridas af Landstinget och Hushållningssällskapet till hälften hvarterdera. Sedan denna Hushållningssällskapetets åsigt gillats af Landstinget, tillsattes skogskomité och skogsstyrelse år 1898, under hvilket år jemväl öfverplantör och skogsplantör antogos samt centralplantskola anlades på en af Visby stad för ändamålet upplåten jordlägenhet. Skogsstyrelsen har till sitt förfogande erhållit af Landstinget och Hushållningssällskapet under hvar och ett af åren 1897, 1898 och 1899 2,250 kronor och år 1900 3,000 kronor, deraf Landstinget och Hushållningssällskapet bidragit med hälften hvarterdera, samt af statsmedel år 1897 250 kronor, år 1898 2,005 kronor, år 1899 1,855 kronor och år 1900 1,712 kronor.

Följande tablå utvisar myckenheten af under perioden *utsäddt skogsfrö* och *utsatta plantor* inom länet:

	Å enskildes och Visby stads egor.		Å allmänna hemman.	
	Utsatta plantor. St.	Utsäddt frö. Kg.	Utsatta plantor. St.	Utsäddt frö. Kg.
År 1896	34,082	141	28,440	264
» 1897	19,763	360	21,000	432
» 1898	95,436	1)	18,750	3846
» 1899	70,631	1)	95,500	425
» 1900	140,012	1)	72,048	487

Å Gotska Sandön hafva dessutom under perioden liksom under den föregående vidtagits åtgärder till *flygsandens hämmande* medelst utplanterande af sandgräs å de konstgjorda skyddsdynerna mot hafvet samt utsättande af plantor af bergtall och vanlig tall samt ektelningar och pilsnittlingar.

De *allmänna hemmanens skogar*, som numera blifvit till ordnad hushållning indelade, lemna endast undantagsvis tillgång till försäljning af skogsvaror, enär afkastningen åtgår till boställshafvarens husbehof och stundom ej ens lemnar tillgång dertill.

Vid periodens början funnos inom länet två *kronoparker*, Skogsholm och Elinghems myr. Af dessa har Skogsholm under perioden undergått den ändring, att dess areal ökats med till-

1) Uppgift saknas.

hopa 84²⁶ har, derigenom att förra hospitalslägenheterna n:r 36 lotterna 4 och 7, n:r 22 Katthagen, n:r 95 Lylof Smiths hage och n:r 96 Gråbo äng och hage tillagts denna kronopark. För bildande af en kronopark å s. k. Lojsta hed hafva dessutom under perioden inköpts: på grund af nådiga bref den 1 oktober 1897 $\frac{1012867}{3706000}$ mtl Krämplösa i Hejde med en areal af 245⁰⁴⁶ har för 13,000 kronor och den 30 juni 1899 $\frac{1}{56}$ mtl Isome om 19⁸⁰ har för 2,000 kr., $\frac{7}{500}$ mtl Isome med 15⁵⁰ har för 1,500 kr., $\frac{1}{40}$ mtl Isome om 38⁴⁵ har för 2,500 kr., $\frac{1}{192}$ mtl Isome om 7⁴⁰ har för 525 kr., $\frac{1}{192}$ mtl Isome om 7 har för 530 kr. och $\frac{7}{64}$ mtl Kyrkebys om 114 har för 5,000 kr., eller tillsammans 446⁹⁹⁸ har för 25,055 kronor. Följande anbefalda inköp af skogsmarker för kronans räkning hafva ej hunnit under perioden avslutas, nämligen enligt nådig skrifvelse den 30 juni 1899 af 36⁷⁵ har från $\frac{63}{256}$ mtl Isome för 1,490 kronor och enligt nådig skrifvelse den 29 mars 1900 af 75 har från $\frac{39}{64}$ mtl Kyrkebys för 2,700 kronor, af 26 har från $\frac{23}{96}$ mtl Koparfve för 5,000 kronor, af 131 har från $\frac{17}{147}$ mtl Koparfve för 7,000 kronor, af 28 har från $\frac{23}{96}$ mtl Koparfve för 3,300 kronor, af 186 har från $\frac{7}{16}$ mtl Hejdegårda för 9,450 kronor, af 98 har från $\frac{7}{16}$ mtl Hejdegårda för 3,700 kronor, af 21 har från $\frac{5}{16}$ mtl Levide för 1,300 kronor och af 20 har från $\frac{5}{16}$ mtl Levide för 4,600 kronor, eller tillsammans 621⁷⁵ har för 38,540 kronor. Denna areal är afsedd att läggas till den genom ofvanberörda inköp bildade kronoparken, hvilken läser benämnas Krämplösa kronopark. För bildande af ytterligare en kronopark å norra Gotland är genom Kungl. Domänstyrelsen underhandling inledd om inköp för kronans räkning af ett mantal Vestöös i Hall socken, och har Länsstyrelsen i skrifvelse den 14 december 1900 förordat detta inköp på då afhandlade vilkor.

Med tillämpning af den för Gotland gällande *skogslagen* af den 30 mars 1894 hafva under perioden 26 mål angående skogsförödelse varit af Länsstyrelsen pröfvade, dervid vitesförbud med-

delats i 8 mål och de gjorda anmälandena förklarats icke för-
anleda förbud i 18 mål.

Till upplysning om *utförseln af skogsprodukter* från Gotland meddelas i *tabell H* från tullkammarens i Visby berättelser härom hemtade uppgifter för åren 1888—1900.

Denna uppgift utvisar, att utförseln af trävaror med mindre dimensioner, såsom bräder och plank, sleepers m. fl., äro i tilltagande, under det att utförseln af trävaror med större dimensioner, såsom bjelkar och sparrar, visar en afgjord minskning. Detta synes angifva, att den större skogen är tagen och att afverkningen numera omfattar mindre och yngre skog. Då nu sammanlagda kubikinnehållet af alla utskoppade trävaror enligt tablån snarare visar ökning än minskning i utförseln, framgår här af, att afverkningen för skeppning numera omfattar ett vida större antal träd än förut varit fallet. Vid tillgodoseendet af ortens behof af skogens alster torde långt ifrån nödig sparsamhet iakttagas utom möjligen å ställen, der bristande tillgång tvingar dertill. Till kalkbränning, hvilken näring af ålder bedrifvits öfver hela ön med undantag af sydligaste delen, men å senare tider allt mera inskränkts till Norra häradet, har förut användts betydliga kvantiteter ved. Så beräknades åtgången för år 1890 till 19,473 kubikmeter och för år 1895 till 17,000 kubikmeter. Minskad tillgång på ved och i samma mån ökade vedpris torde emellertid hafva orsakat ändring härutinnan, ty åtgången af ved för kalkbränning under denna period har beräknats till allenast 13,100 kubikmeter för år, hvilket kan förklaras deraf, att rörelsen vid ett icke ringa antal af de mindre kalkugnarna inom länet, som vid jmförelse mellan vedåtgång och myckenhet producerad kalk vanligen äro mest vedförödande, under perioden varit nedlagd.

Tjärubrännning idkas i högst ringa omfattning. Införseln af tjära och beck har utgjort år 1896 12,550 kg., år 1897 19,618 kg., år 1898 11,518 kg. och år 1899 9,145 kg. För år 1900 saknas uppgift.

Tab. H.

Trävaruexporten från Gotland åren 1888—1900.

	År 1888.	År 1889.	År 1890.	År 1891.	År 1892.	År 1893.	År 1894.	År 1895.	År 1896.	År 1897.	År 1898.	År 1899.	År 1900.
<i>Exporten till utrikes orter:</i>													
Bjelkar och sparrar . . . . . kbm.	5,766	6,423	6,478	4,760	2,994	3,257	2,529	2,620	3,130	2,205	1,246	718	949
Bräder och plankor . . . . . >	11,443	11,994	12,819	11,428	12,012	10,745	14,513	12,603	11,965	17,602	15,040	13,319	18,454
Grufstolpar . . . . . >	—	—	—	—	—	—	570	—	—	—	—	—	—
Spiror . . . . . >	4	3	1	4	3	16	15	2	4	2	—	9	—
Stäfver . . . . . >	749	400	531	632	608	348	110	84	295	357	346	—	—
Timmer och sleepers . . . . . >	9	399	97	183	2	1,006	8	—	240	230	578	786	—
Årträn . . . . . >	36	22	25	23	17	30	19	2	—	—	—	—	—
Andra slag . . . . . >	410	50	55	164	106	72	60	199	19	9	14	10	38
<i>Exporten till inrikes orter:</i>													
Bjelkar och sparrar . . . . . kbm.	53	—	87	94	136	856	—	—	47	20	1,553	53	134
Bräder och plankor . . . . . >	1,317	1,306	727	569	148	67	621	1,177	863	4,825	467	864	1,483
Ekvirke . . . . . >	98	196	77	113	76	46	130	61	145	34	10	—	—
Sleepers . . . . . >	7,193	13,808	9,959	12,009	10,933	7,575	10,049	9,704	8,637	7,324	12,815	13,284	11,060
Andra inhemska träslag . . . . . >	—	—	—	—	45	138	—	3,527	197	—	—	264	—
Summa	27,078	34,601	30,856	29,979	27,080	24,156	28,624	29,979	25,542	32,608	32,069	29,307	32,118

Någon annan beredning af *brännorf* än den vid Martebo myr redan omnämnda har icke under perioden förekommit inom länet, åtminstone icke i någon afsevärdare omfattning; men under periodens sista år hafva förberedande åtgärder på skilda ställen vidtagits för påbörjande af brännorfsfabrikation.

Fortgången af *skiftesväsendet* i länet under ifrågavarande femårsperiod utvisas af *tabell I*.

Vid utgången af år 1900 voro 92·750 mantal föremål för laga skifte, och ansågos 137·123 mantal eller omkring 12 procent återstå att undergå sådant skifte.

Den *tjenstgörande landtmäteripersonalen* vid periodens slut utgjordes af 1 förste landtmätare, 8 kommissionslandtmätare, 2 vice kommissionslandtmätare, 1 landtmäteriauskultant, 2 medhjelpare och 4 elever.

Jagten bedrifves icke inom detta län såsom någon egentlig näring; men afkastningen af densamma är ingalunda oviktig, derom de under perioden stegrade prisen å jagtarrenden i viss mån bära vittne. Hare, raphöns, gräsand och åtskilliga arter sjöfågel, morkulla, orre och beckasin äro de villebrådsslag, som hufvudsakligen utgöra föremål för jagt. Under perioden har tillgången å hare varit synnerligen ojemn och vexlande, å raphöns i allmänhet god, å skogsfågel under medelmåttan, å sjöfågel och gräsand medelmåttig samt å beckasin och kärrfågel obetydlig och i stadigt aftagande, beroende på den fortgående utdikningen af myrarna. Ejdern har under denna period såsom den föregående åtnjutit särskildt skydd å Stora Karlsö, der dunfångst åtminstone under periodens första år bedrifvits. De inplanterade rådjuren, som genom nådig kungörelse den 28 mars 1892 blifvit fridlysta till den 1 september 1897, ansågos dessförinnan utdöda, hvarför någon ny fridlysning af detta djurslag icke förekommit. Deremot har Länsstyrelsen den 19 februari 1900 hos Kungl. Maj:t gjort underdånig framställning om fullständig fridlysning af tjäder inom länet under 10 år. Försök med denna fågels inplantering hafva nämligen under år 1897 och följande år verkstälts af Gotlands skarpskytte- och jägaregille, som på derom gjord underdånig framställning erhållit nådigt tillstånd att under förbjuden jagttid låta infånga ett antal af högst femtio tjädrar för utplantering i länet.

För utfövannde af jagtvård finnas här tre *sällskap*, Gotlands skarpskytte- och jägaregille, Jagtsällskapet i Visby samt Karlsö jagt- och djurskyddsföreningsaktiebolag. Det förstnämnda af dessa sällskap har liksom under föregående period haft sig anförtrödt att verkställa utdelning af de medel, som af länets landsting anvisats såsom *skottpenningar* för dödade rof- och skadedjur och hvilka utgjort årligen 1,000 kronor för räf, örn, hök och kråka samt 400 kronor för dödande af sjel under hvart och ett af åren 1896—1900. Till belöningar för framgångsrik vård om jagtbart vildt har Landstinget dessutom anvisat år 1896 400 kronor samt hvartera af åren 1899 och 1900 100 kronor. Skottpenningar hafva under perioden utbetalts för följande antal djur:

	Räfvar.	Örnar.	Dufhökar.	Sparfhökar.	Kråkor.	Sjelar.
År 1896 .	158	1	61	83	3,715	127
» 1897 .	93	8	120	142	4,640	127
» 1898 .	132	8	66	129	4,075	161
» 1899 .	120	3	117	186	3,740	148
» 1900 .	192	2	47	106	2,700	190

Fisket utgör fortfarande en för länet mycket viktig näring och afser nästan uteslutande hafs-fiske, enär de här förekommande sötvattnen äro alltför små och obetydliga att utgöra tillhåll för fisk i någon myckenhet. Liksom under föregående femårsperioden har jemväl under denna en fiskeritillsyningsman varit för länet anställd. Under periodens alla år med undantag af år 1900 hafva jemväl biträden åt honom varit anställda vid de viktigare fiskeplatserna. Till aflönande åt tillsyningsmannen och hans biträden hafva årligen under periodens fyra första år utgått 750 kronor af statsmedel och 750 kronor af landstingsmedel, deraf 1,000 kronor beräknats till aflöning och båtlega åt tillsyningsmannen och 500 kronor till aflöning åt hans biträden. Under år 1900 har aflöning och båtlega med enahanda belopp, 1,000 kronor, utgått till fiskeritillsyningsmannen, deraf staten och Hushållningssällskapet bidragit med hvardera 500 kronor. Strömming, torsk, flundra, lax, ål och fjällfisk äro de fiskslag, som vanligen utgöra föremål för fångst. Enligt fiskeritillsyningsmannens berättelser har antalet fiskare uppgått år 1896 till

Tab. I.

Laga skiften i Gotlands län åren 1896—1900.

År.	Sökta laga skiftens antal.	A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n .																						
		Anl.	Nuvarande skiftade mantal.	Qvarboende delegare.					Utflyttande delegare.					Summa skiften.	Skiftade hektar.					Utgifter i kronor.				
				Skiftesantal.					Skiftesantal.						Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.	Impedimenter.	Summa.	Till landtmätare och godemän.	Öfriga beräknade.		
				1.	2.	3.	4.	öfver 4.	Summa.	1.	2.	3.	4.										öfver 4.	Summa.
1896 .	12	3	15·125	72	22	30	38	—	162	8	6	8	5	—	27	422	973	331	525	2,262	135	4,226	24,531	7,346
1897 .	3	4	4·000	22	5	6	4	—	37	8	1	4	1	—	14	92	279	123	196	636	8	1,242	7,320	3,115
1898 .	4	9	35·250	103	41	39	36	2	221	14	12	9	3	2	40	542	2,161	885	1,402	4,719	60	9,227	56,391	66,408
1899 .	4	5	24·250	121	44	26	28	—	219	4	4	6	8	—	22	461	1,792	537	833	2,494	35	5,691	25,716	11,864
1900 .	2	2	18·250	153	22	20	31	—	226	7	3	7	6	—	23	439	1,347	405	1,129	1,331	23	4,235	28,571	47,253
Summa	25	23	96·875	471	134	121	137	2	865	41	26	34	23	2	126	1,956	6,552	2,281	4,035	11,442	261	24,621	142,529	135,986

Laga skiftesändringar för åren 1896—1900 ¹⁾ 13,802 ²⁾ 5,670

¹⁾ Häraf 9,609 kr. år 1896, 2,343 kr. år 1897 och 1,850 kr. år 1900. — ²⁾ Häraf 4,959 kr. år 1896 och 711 kr. år 1897.

1,430, år 1897 till 1,360, år 1898 till 1,297 samt åren 1899 och 1900 till 1,290. Den minskning i de fiskeidkandes antal, som iakttagits redan under föregående femårsperiod, har sålunda fortgått jemväl under denna period och tyder på att den jordbrukande befolkningens sed att bedrifva hafsfiske såsom binäring till jordbruket allt mera frångås. Inom länet funnos vid periodens slut 104 fiskplatser, deraf dock endast halfva antalet eller obetydligt mera kunna betraktas såsom verkliga fisklägen. Under perioden har undersökning verkstälts och kostnadsförslag uppgjorts till restaurering af Nabbens fiskehamn, men arbetet har icke kommit till utförande.

Från den Hushållningssällskapet af Kungl. Maj:t lemnade fonden till *länunderstöd* åt fiskare för anskaffande af däckade farkoster af Öresundsmödel jemte inventarier, hvilken fond under perioden ökats från 10,000 kronor till 15,000 kronor, utlemnades år 1896 två lån å tillsammans 800 kronor, år 1898 tre lån å tillsammans 1,100 kronor och år 1900 fem lån å tillhoppa 3,900 kronor.

Utöver de af Landstinget lemnade här ofvan omnämnda anslag till skottpenningar å sjel hafva bidrag till statsmedel för samma ändamål lemnats år 1898 med 340 kronor, år 1899 med 296 och år 1900 med 380 kronor, hvilka medel jemväl utdelats genom Gotlands skarpskytte- och jägaregille. Hushållningssällskapet har dessutom anvisat år 1896 200 kronor dels för åvägbringande af en utställning af gotländsk fiskredskap vid allmänna landbruksmötet i Malmö och dels för beredande af tillfälle åt två fiskare att besöka såväl allmänna fiskerieställningen derstädes som under färden, hvilken företogs i fiskeritillsyningsmannens båt, mera betydande fisklägen på Ölands, Blekinge och Skånes kuster samt år 1897 500 kronor för anskaffande och utställande å allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm af en gotländsk drefsfiskebåt med garn och annan utrustning.

Utfallet af fisket har under periodens första år varit godt, men under de senare åren vida under medelmåttan, såsom *tabell K* utvisar.

I hvad mån fisket lemnat tillgång till öns behof, framgår af följande uppgift:

År	Fisk, saltad och färsk.		Fisk, torr.	
	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.
År 1896	Kg. 56,325	449,400	—	22,240
» 1897	» 71,233	407,020	—	16,444
» 1898	» 31,439	728,029	—	17,060
» 1899	» 11,573	833,470	—	27,197
» 1900	» 9,343	793,221	—	22,598

Den af fiskeritillsyningsmannen konstruerade sänkkapparat, afsedd till ledning vid bedömandet af djupet för garnens ned-sänkande, har fortfarande använts.

Af de i föregående femårsberättelser omnämnda *föreningar för ersättande af förlorad fiskredskap* hafva Sydöstra fiskeriföreningen samt H. K. H. Prinsessan Eugenie's understödsförening för fiskare på Gotlands västkust fortfarande varit i verksamhet. Rörande dessa föreningars liksom äfven H. K. H. Prinsessan Eugenie's pensionsanstalt för afidna fiskares enkor och barn på Gotlands västkust, hvilken sistnämnda stiftelse jemväl verkat under perioden, meddelas följande uppgifter:

Sydöstra fiskeriföreningen.

År.	Antal delegare.	Af delegare betalda afgifter.	Utgifna ersättningar. Åt antal delegare.	Kronor.	Behållning vid årets slut. Kronor.
1896	10	—	1	4.50	654.46
1897	10	—	1	3.00	678.04
1898	10	—	3	11.00	509.77
1899	8	—	1	8.00	520.39
1900	8	—	2	8.00	531.42

H. K. H. Prinsessan Eugenie's stiftelser.

Stiftelser.	År.	Ingående behållning. Kronor.	Inkomster. Kronor.	Summa. Kronor.	Utgifter. Kronor.	Utgående behållning. Kronor.	Summa. Kronor.
Understödsföreningen	1896	1,900.91	64.18	1,965.09	30.00	1,935.09	1,965.09
	1897	1,935.09	65.46	2,000.55	86.00	1,914.55	2,000.55
	1898	1,914.55	65.57	1,980.12	39.00	1,941.12	1,980.12
	1899	1,941.12	66.94	2,008.06	29.00	1,979.06	2,008.06
	1900	1,979.06	69.10	2,048.16	47.47	2,000.69	2,048.16
Pensionsanstalten	1896	1,970.38	58.20	2,028.58	48.00	1,980.58	2,028.58
	1897	1,980.58	58.85	2,039.43	48.00	1,991.43	2,039.43
	1898	1,991.43	60.59	2,052.02	56.00	1,996.02	2,052.02
	1899	1,996.02	60.47	2,056.49	60.00	1,996.49	2,056.49
	1900	1,996.49	62.61	2,059.10	60.20	1,998.90	2,059.10

Enligt fiskeritillsyningsmannens berättelser hafva under år 1897 fem personer omkommit vid fiske och fiskredskap till värde af 2,000—3,000 kronor förstörts eller gått förlorad.

Under perioden hafva afgjorts sex mål rörande *ordningen vid fiskets bedrifvande* inom fiskevatten tillhörande länet, och

Tab. K.

Mängden och värdet af fisket i Gotlands län åren 1896—1900.

År.	Strömmingsfisket.		Torskfisket.		Laxfisket.		Flundrefisket.		Ålfisket.		Fjällfisket.		Summa värde. Kronor.
	Hektol.	Kronor.	Kilogram.	Kronor.	Kilogram.	Kronor.	Tjog.	Kronor.	Kilogram.	Kronor.	Kilogram.	Kronor.	
1896	21,940	274,250	562,700	56,270	48,500	72,250	32,790	16,395	6,200	6,820	60,600	24,240	450,225
1897	15,000	150,000	448,000	67,300	24,050	48,100	28,850	21,500	10,000	10,000	52,000	26,000	322,900
1898	13,070	116,700	230,650	34,300	15,600	31,200	22,920	17,200	8,000	8,900	42,000	21,000	229,300
1899	7,740	93,050	126,900	19,000	6,515	13,030	22,000	17,000	9,240	10,000	27,400	15,000	167,080
1900	7,120	89,000	113,000	17,800	2,670	5,340	34,500	23,800	7,800	8,600	30,000	18,000	162,540

K. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser 1896—1900. Gotlands län.

voro vid periodens slut följande i sådant afseende meddelade stadganden fortfarande gällande nämligen:

- 1864 mars 15, rörande Österviks, Lillviks och Gansviks fiskevatten i Gröttingbo socken;
 1865 oktober 7, rörande Sjuströmmars och Bogeviks fiskevatten i Boge socken;
 1866 juli 30, rörande fiskelägena inom Närs, Burs, Rone, Eke och Gröttingbo socknar;
 1876 december 30, rörande Pavikens fiskevatten i Vestergarns m. fl. socknar;
 1876 december 30, rörande Öja och Hamra socknars fiskevatten;
 1877 april 21, med ändring den 31 december 1900, rörande Slitevikens fiskevatten i Othems m. fl. socknar;
 1878 november 26, med ändring år 1888 mars 26, rörande fiskevatten vid Kyllay, Vallavik och Lergraf m. m. i Hellvi och Rute socknar;
 1881 juli 22, rörande fiskevattnet vid Kyrkebinge grund i Gothem;
 1885 november 14, med ändring den 10 augusti 1890, rörande Närsåns och Österviks fiskevatten i Närs socken;
 1888 mars 6, med tillägg 1889 december 20, rörande Valbyters och Bibos fiskelägen i Vestergarns och Gnisvårds fiskeläge i Tofta socken;
 1888 mars 26, med tillägg den 31 december 1897, som i viss mån ändrats genom Kungl. Maj:ts resolution den 23 januari 1899, rörande Röstens fiskevatten i Rone socken;
 1888 mars 26, rörande Östergarns och Gammelgarns socknars fiskevatten, med deri den 14 augusti 1890 meddelade ändringar;
 1893 april 29, rörande Gothemsåns fiskevatten, förnyad för fem år den 28 april 1898;
 1897 december 31, angående förbud emot laxfiske med drifgarn under viss tid i fiskevattnet emellan och innanför Tungeuddan å Skenholmen och Burge näs södra udde; samt
 1898 april 28, angående storlek och redskap vid laxfiske utmed Gotlands kuster.

Bergsbruk, fabriker och handtverkerier. Något bergsbruk, som afser tillgodogörande af metallfyndigheter, förekommer icke på Gotland; men här befintliga berg tillgodogöras för tillverkning af kalk och cement samt brytning och bearbetande af kalksten och sandsten. *Kalktillverkningen* bedrivs utom i Visby, der den utöfvas i samband med cementtillverkning, hufvudsakligen i länets Norra härad, der större ugnar finnas i Othems, Lärbro, Hellvi och Fleringe socknar samt mindre sådana i Stenkyrka, Bro, Vänge, Buttle, Guldrupe, Gammelgarn, Ardre och Anga socknar. Äfven inom Södra häradet bedrivs kalktillverkningen, ehuru i mindre grad. Till bränsle begagnas ved utom vid två af de större kalkugnarna, der stenkol användes. Såsom förut anmärkts, har rörelsen under perioden varit nedlagd vid åtskilliga kalkugnar, hvartill orsaken torde kunna sökas i minskad tillgång och ökad pris å veden. Utom för ortens behof har kalktillverkningen och kalkstensbrytningen lemnat till utförsel:

År.	Kalk,		Kalksten,		Pulveriserad kalk. Värde, kr.
	osläckt. Hektol.	släckt. Hektol.	oarbetad. Värde, kr.	arbetad. Värde, kr.	
1896	50,078	157,843	33,124	124,800	8,739
1897	61,169	133,792	37,101	90,000	12,165
1898	48,730	124,902	39,472	160,000	4,117
1899	37,702	112,332	63,507	318,667	—
1900	19,963	92,016	85,343	90,111	—

Oaktadt den minskning i de i bruk varande kalkugnarnas antal, som under femårsperioden förekommit, har någon minskning i utförseln af kalk jämfördt med närmast föregående period

icke egt rum, utan snarare en ökning i utförseln kunnat under periodens fyra första år förmärkas. Detta ådagalägger naturligtvis, att afverkningen ökats vid de större kalkugnarna; och som antagligt är, att arbetet derigenom kommer att bedrivas på rationellare och särskildt mera bränslebesparande sätt än förut varit fallet, kan denna ändring anses såsom en utveckling till det bättre. Utförseln af kalksten har under perioden väsentligt ökats. Särskildt visar utförseln af oarbetad sådan en stadig tillväxt. Under perioden hafva äfven anläggningar skett på flere ställen inom Norra häradet för brytning och export af kalksten i större och mera fabriksmessig skala, än hittills varit fallet.

Visby cementfabrik har under perioden undergått nära nog fullständig ombyggnad, och utvidgats så, att dess tillverkningsförmåga, som år 1895 uppgick till högst 50,000 fat per år, nu möjliggör en tillverkning af ända till 120,000 fat cement årligen. Tillverkningen af cement har utgjort:

År 1896	58,772 fat,	värda 308,553 kronor.
» 1897	68,526 »	» 376,893 »
» 1898	75,838 »	» 417,109 »
» 1899	94,078 »	» 517,429 »
» 1900	81,034 »	» 445,687 »

Utom cementtillverkningen bedrifver fabriken tillverkning af malen kalksten för glasbruksbehof och af gödningskalk. Årstillverkningen häraf har uppgått till omkring 2,000 ton, värda omkring 12,000 kronor. År 1900 börjades jemväl export af rå kalksten och uppgick då till omkring 7,000 ton, värda cirka 14,000 kronor. Antalet arbetare, som sysselsättas vid fabriken, uppgår till omkring 200.

Sandsten, som brytes endast å sydligaste delen af länet och utskeppas från Burgsvik, Ronehamn och några enskilda lastageplatser, har, utom för ortens behof, bidragit till utförseln med följande värdebelopp i kronor:

	Blocksten.	Arbetad och oarbetad sten.	Slipsten.
År 1896	6,950	3,175	62,989
» 1897	8,950	3,260	66,905
» 1898	23,100	1,650	74,055
» 1899	18,260	2,460	75,486
» 1900	22,036	2,000	66,725

Under perioden hafva åtskilliga *stenluggerier* varit i verksamhet företrädesvis inom Visby samt Hangvar och Sundre socknar. Deras tillverkningsvärden hafva, såsom ofvanberörda uppgifterna öfver utförseln af arbetad sten utvisa, vida öfverstigit motsvarande värden under närmast föregående femårsperiod.

Två *tegelbruk* hafva fortfarande varit i gång för tillverkning af mur- och taktegel samt tegelrör. Deras tillverkningar hafva dock varit af mindre omfattning och endast i ringa mån motsvarat ortens behof, hvilket framgår deraf, att införseln af lerrör och murtegel utgjort:

	Lerrör.	Murtegel.
År 1896	70,400	919,547
» 1897	114,270	460,822
» 1898	—	801,528
» 1899	36,173	752,644
» 1900	—	1,145,788

Under år 1900 har ett aktiebolag bildats för anläggande af tegelbruk och drifvande af fabrikation hufvudsakligen af murtegel och tegelrör inom Hafdhems socken.

Inom länet finnas fortfarande två *gjuterier* jemte *mekaniska verkstäder*, båda belägna vid Visby. Värdet af deras tillverkningar under år 1900 beräknas hafva uppgått till 196,401 kronor, hvilket sålunda vid jämförelse med tillverkningen under år 1895 visar en väsentlig ökning. Antalet af de vid fabrikerne sysselsatta arbetarne under år 1900 uppgick till 77.

Förut befintliga tre *skeppsvarf* finnas fortfarande och äro hufvudsakligen sysselsatta med reparationsarbeten.

Bränvinstillverkning har under periodens två första år egt rum vid ett sedan år 1898 nedlagdt bränneri i Klinte socken, der tillverkningen (beräknad till 50 procents styrka) utgjort år 1896 184,298·7 liter och år 1897 130,871·2 liter eller sammanlagdt 315,169·9 liter.

Enligt tullkammarens i Visby redogörelse hafva under perioden af bränvin, sprit, arrack m. fl. spritvaror införts tillsammans 1,593,769 liter och utförts 223,039, hvadan ett införselsöfverskott uppstår af 1,370,730 liter. Å nederlag funnos vid början af år 1896 upplagda 201,294·8 liter, hvaremot vid slutet af år 1900 icke förefanns något bränvin å nederlag. Om man nu bortser från den obetydliga skilnad mellan behållningen af spritvaror å försäljningsställen och på enskild hand, som kan hafva förefunnits vid periodens början och slut, så utvisas förbrukningen under perioden af följande:

Å nederlag vid periodens början	201,294·8 liter
Införseln öfverskjuter utförseln med	1,370,730·0 >
Tillverkningsbeloppet	315,169·9 >
Summa	1,887,194·7 liter.

Fördeladt efter folkmängden, utvisar detta en förbrukning i medeltal för år och person af 7·2 liter.

För den tillåtna *bränvinsförsäljningen* och därför erlagda afgifter m. m. under åren 1896—1900 lemnas redogörelse i *tabell J.*

Någon utskänkingsrätt på grund af burskap förekommer icke inom länet, men vid en gästgifvaregård å landet, Burge i Levede socken, har utskänkning enligt äldre, ännu bibehållen rätt under perioden utöfvats.

I Visby stad har under perioden all minuthandel med och utskänkning af bränvin innehafts af ett bolag, som för egen räkning idkat minuthandel å ett ställe och utskänkning under periodens första år å två, men derefter å ett ställe samt med behörigt tillstånd utlemnat en utskänkingsrättighet, gällande helt år, och en sådan afseende sommarmånaderna. Rörande bolagets rörelse meddelas uppgifter i *tabell M* (sid. 20). Den af bolaget sjelft utöfvade utskänkingsrörelsen är sedan år 1899 förlagd till tidsenligt ordnad lokal vid Stora torget i staden.

Till försäljning af *denatureradt bränvin* är tillstånd lemnadt åt följande antal personer:

	Visby.	Landsbygden.
År 1896	1	—
” 1897	6	—
” 1898	1	—
” 1899	6	—
” 1900	1	—

Tillverkningen af *maltdrycker* till försäljning har nästan uteslutande egt rum i Visby stad och hufvudsakligast vid två större bryggerier, der tillverkningen uppgifves hafva utgjort år 1896 7,832 hl., år 1897 8,442 hl., år 1898 10,326 hl., år 1899 12,477 hl. och år 1900 13,324 hl. eller tillsammans 52,401 hl. Någon utförsel af maltdrycker har icke under perioden förekommit, hvaremot införts år 1896 607·64 hl., år 1897 561·55 hl., år 1898 1,589 hl. och år 1899 1,942·75 hl. eller tillsammans 4,700·04 hl. För år 1900 har uppgift öfver införseln ej kunnat

Tab. L. Försäljningen af bränvin m. m. inom Gotlands län försäljningsåren 1895—1900.

	Antal rättigheter.						Erlagda försäljningsavgifter.				Visby stads behållna andel af försäljningsavgifterna. Kronor.
	Till minuthandel.		Till utskänkning.				Af bolag.			Summa. Kronor.	
	Inropade på auktion.	Öfverlättna åt bolag.	Ständiga.			Tillfälliga.	Betingsade. Kronor.	Vinstmedel och för upplättna rättigheter. Kronor.	Af andra innehafvare af rättigheter. Kronor.		
			Inropade på auktion.	Öfverlättna åt bolag.	Med burskap eller privilegium.						
Året 1895—1896	—	1	—	4	—	11	9,000	62,562·26	1,687·50	73,249·76	36,614·19
Landsbygden	5	—	—	—	1	—	—	—	2,169·60	2,169·60	—
” 1896—1897	—	1	—	3	—	9	1,800	74,352·66	1,668·75	77,821·41	38,907·24
Landsbygden	4	—	1	—	1	—	—	—	2,079·00	2,079·00	—
” 1897—1898	—	1	—	3	—	11	1,800	75,678·75	1,837·50	79,316·25	39,654·48
Landsbygden	4	—	1	—	1	—	—	—	2,004·00	2,004·00	—
” 1898—1899	—	1	—	3	—	11	1,800	75,985·79	1,818·75	79,604·54	39,798·64
Landsbygden	4	—	1	—	1	—	—	—	2,004·00	2,004·00	—
” 1899—1900	—	1	—	3	—	9	1,800	82,246·99	2,062·50	86,109·49	43,050·88
Landsbygden	4	—	1	—	1	—	—	—	2,043·00	2,043·00	—

erhållas från tullkammaren. Om man frånser husbehofstillverkningen och införseln 1900, utgör, enligt förestående uppgifter, hvilka afse såväl s. k. bayerskt öl som dricka, hela förbrukningen under femårsperioden 57,101⁹⁴ hl., hvadan sålunda på hvarje person kommer en förbrukning af ungefär 21⁸ liter årligen. Under femårsperioden 1891—1895 uppgick årliga förbrukningen per person till 14⁸ liter. Tillverkade myckenheten svagdricka vid nyssnämnda två bryggerier utgör under femårsperioden 15,660 hl. Frånräknas detta belopp från hela förbrukningen blir återstoden 41,441⁹⁴ hl. och årliga förbrukningen per person 15⁸ liter.

Medgifna rättigheter till maltdrycksutskänkning funnos år 1900 i Visby stad till ett antal af 8, deraf 3 omfattande jemväl vinutskänkning, och på länets landsbygd till ett antal af 13, deruti icke inbegripna gästgivaregårdar och skjutsstationer.

Maltfabrikens i Visby tillverkning under perioden visas af följande tablå:

	Inköpt korn.		Malt.	
	Kg.	Kr.	Kg.	Kr.
År 1896	1,146,123	138,600 ⁸⁰	865,140	176,240 ⁹⁹
» 1897	1,251,598	171,257 ²¹	928,880	208,135 ³³
» 1898	1,274,065	201,011 ¹³	959,735	239,556 ⁷⁰
» 1899	1,167,372	138,455 ²¹	866,230	175,684 ³⁶
» 1900	1,132,744	149,931 ⁶²	859,890	193,830 ⁶²

Arbetarnes antal vid fabriken har varit tolf.

Fabriksindustrien inom länet har under perioden varit stadd i framåtgående, ehuru densamma, om förut omnämnda råsockerfabriken, cementfabriken, maltfabriken, mekaniska verkstäderna och stenhuggerierna frånses, icke kan sägas vara af någon större betydenhet. Enligt magistratens i Visby och kronofogdarnes till Kommerskollegium lemnade uppgifter funnos under år 1900 följande fabriker eller fabriksmessigt bedrifna yrken, nämligen inom Visby stad: 2 mekaniska verkstäder och gjuterier, 1 snickerifabrik, 1 sågverk och hyfleri, 3 qvarnar, 5 tryckerier, 3 bryggerier, 2 garfverier, 2 färgerier, 2 stenhuggerier, 1 cementfabrik och 1 maltfabrik; samt å landsbygden: 10 sågverk och hyflerier, 9 qvarnar, 2 tegelbruk, 1 konservfabrik, 2 mejerier, 5 kalkbruk, 7 stenhuggerier samt 5 garfverier.

Den uti magistratens uppgift omförmälda *snickerifabriken* vid Visby anlades redan under föregående femårsperiod af enskild person, men öfvergick år 1898 till ett handelsbolag och från och

med år 1899 till ett aktiebolag, benämndt Visby träförädlingsaktiebolag, och har sedan dess betydligt utvidgats. Bolagets aktiekapital är 100,000 kr., fördelade på 1,000 aktier à 100 kr. Rörande dess verksamhet meddelas följande uppgifter:

	År 1898.	År 1899.	År 1900.
Tillverkningsvärde	kr. 58,200 ²⁹	101,724 ²⁸	120,873 ⁶⁰
Antal arbetare	32	45	40

Handtverkerierna i länet afse hufvudsakligen ortens behof och hafva under perioden idkats i ungefär samma utsträckning, som under de närmast föregående. Då en stor del handtverkare bedrifva yrket endast såsom binäring till annan sysselsättning, vanligen jordbruk, men äfven sådana personer ofta i mantalslängderna upptagas såsom handtverkare, är det svårt att exakt angifva, huru många personer finnas inom länet, som drifva handtverket såsom uteslutande näringsfång eller för hvilka handtverket åtminstone är hufvudsak. Dock torde ett tillnärmelsevis riktigt resultat härutinnan erhållas, om såsom handtverkare upptagas endast de, som upptaxerats till beskattningsbar inkomst af handtverket eller hafva hos sig anställda arbetare för handtverkets utfövan. Enligt denna beräkningsgrund funnos under år 1900 inom Visby stad 84 handtverkare med 122 hos dem anställda arbetare samt å landsbygden 156 handtverkare med 61 arbetare. Härvid hafva till handtverkare hänförs jemväl garfvare, färgare och kakelugnsmakare, som bedrifva sitt yrke i så ringa omfattning, att detsamma icke kan betraktas såsom fabrik.

Husslöjden å länets landsbygd afser uteslutande ortens eget behof och utgöres hufvudsakligen, den manliga slöjden af tillverkning af hvarjehanda arbetsredskap och den qvinliga af förfärdigande af väfnader, såsom vadmal, halfylletyg och bomullstyg. Dessutom utgör bindning af fiskegarn och förfärdigande af annan redskap för fiske föremål för både mäns och qvinnors slöjd. Hvad väfnadsslöjden angår, har densamma betydligt aftagit, hvilket framgår deraf, att införseln af väfnader år från år stigit, under det utförseln af sådana alster alldeles upphört, på samma gång bruket af hemväfda tyger, bland hvilka främsta rummet intages af vadmalen, som förut utgjort en afsevärd exportartikel, allt mera aftager. Ett ytterligare bevis för väfnadsslöjdens tillbakagång förefinnes ock uti den tilltagande utförseln af ull, hvilken ökning icke, åtminstone ej uteslutande, kan här-

Tab. M.

Visby spritvaruförsäljningsaktiebolags verksamhet försäljningsåren 1895—1900.

Försäljningsår.	Erlagd afgift. Kronor.	Försäljningsbelopp.			Försäljningsvärde.			Behållen vinst.					
		Vid utskänknin- gen. Liter.	Vid minut- handeln. Liter.	Summa. Liter.	Vid utskänknin- gen. Kronor.	Vid minutban- deln. Kronor.	Summa. Kronor.	Till reserv- fonden. Kronor.	Till Visby stad. Kronor.	Till Landstinget. Kronor.	Till Hushåll- ningssäll- skapet. Kronor.	Till Stats- kontoret. Kronor.	Summa. Kronor.
1895—1896	9,000	17,232	161,012	178,244	30,498 ⁵¹	204,768 ⁴⁷	235,266⁹⁸	—	31,281 ¹³	12,512 ⁴⁵	6,256 ²³	12,512 ⁴⁵	62,562²⁶
1896—1897	1,800	12,401	176,681	189,082	21,719 ⁹³	221,558 ⁶⁶	243,278⁵⁹	—	37,176 ³³	14,870 ⁵³	7,435 ²⁷	14,870 ⁵³	74,352⁶⁶
1897—1898	1,800	12,397	193,921	206,318	21,670 ⁴⁵	242,335 ¹⁵	264,005⁶⁰	—	37,839 ³⁷	15,135 ⁷⁵	7,567 ⁸⁸	15,135 ⁷⁵	75,678⁷⁵
1898—1899	1,800	15,851	220,745	236,596	27,932 ²⁵	280,066 ⁰²	307,998²⁷	—	37,992 ⁸⁹	15,197 ¹⁶	7,598 ⁵⁸	15,197 ¹⁶	75,985⁷⁹
1899—1900	1,800	19,362	231,603	250,965	35,078 ⁹⁵	294,648 ¹¹	329,727⁰⁶	—	41,123 ⁴⁹	16,449 ⁴⁰	8,224 ⁷⁰	16,449 ⁴⁰	82,246⁹⁹

flyta ur ökad ullproduktion. Förhållandet i nämnda afseenden framgår af följande redogörelse:

År.	Införda kläder. Kg.	Införda väfnader.			Utförd ull. Kg.
		Af bomull. Kg.	Af linne och jute. Kg.	Af ylle. Kg.	
1893	—	86,163	12,837	86,481	31,350
1897	10,323	79,981	15,069	47,908	20,392
1898	9,752	95,852	17,665	53,367	35,059
1899	17,002	118,582	24,524	61,850	39,985
1900	—	107,183	—	60,976	45,209

Införseln af väfnader, som utgjorde åren 1886—1890 tillsammans 371,079 kg. eller i medeltal för år 74,216 kg. samt åren 1891—1895 tillsammans 575,367 kg. eller i medeltal för år 115,073 kg., har deremot under nu ifrågavarande period, då artikeln »kläder» medräknas, uppgått till sammanlagt 905,515 kg. eller i medeltal 181,103 kg. för år; och utförseln af ull, som åren 1886—1890 utgjorde 45,549 kg. eller i medeltal för år 9,110 kg. och åren 1891—1895 125,793 kg. eller i medeltal 25,159 kg. för år, har under perioden 1896—1900 uppgått till sammanlagt 171,995 kg. eller i medeltal för år 34,399 kg.

Länets landsting och hushållningssällskap hafva äfven under denna period liksom under de föregående kraftigt verkat för husslöjdens befrämjande. Hushållningssällskapets i förra femårsberättelsen omförmälda *slöjdskola i Visby* har under perioden varit i verksamhet efter i det hela samma plan, som der omförmäles. Undervisningen i halm- och pappersarbeten har dock upphört med vårterminen 1897, enär undervisning i sådan liksom annan slöjd för flickor allmänna tillgodoses i folkskolorna. Liksom under föregående perioder har jemväl under denna årligen utlemnats fyra uppsättningar slöjdreder till folkskolor. Dessa uppsättningar, hvilka hufvudsakligen förfärdigats vid Hushållningssällskapets *slöjdskola* och bekostats med af staten och Hushållningssällskapet anvisade medel, voro till och med år 1896 uppskattade till 125 kr. för hvarje uppsättning, men från och med 1897 blef materien i hvarje uppsättning, som är afsedd för tolf gossar, något tillökad och uppskattades under åren 1897—1899 till 146 kronor 47 öre och år 1900 till 150 kronor. Under åren 1896—1900 hafva undervisats tillhoppa 24 elever för utbildning till slöjdlärare; och under samma tid har antalet slöjdskolor för manlig slöjd i förening med folkskolor, som uppburet anslag af statsmedel, ökats från 47 med 53 afdelningar till 58 med 65 afdelningar.

Vid förenade folkhögskolan och landtmannaskolan i Hemse har, såsom förut framhållits, jemväl undervisning lemnats i snide och snickeri samt qvinlig slöjd. — Antalet slöjdskolor för qvinlig slöjd i förening med folk- eller småskolor uppgick under år 1900 till 61 å 80 afdelningar.

De till husslöjdens befrämjande under perioden årligen tillgängliga medlen hafva utgjorts af bidrag dels af statsmedel 1,000 kronor, dels af landstingsmedel 2,860 kronor, deraf 360 kronor bildat ett särskildt anslag till stipendier åt slöjdlärare-elever, och dels af Hushållningssällskapet från 500 till 800 kro-

nor, hvarjemte räntan å en till 1,000 kronor uppgående premiefond funnits tillgänglig och användts till premier åt elever i Hushållningssällskapets slöjdskola i Visby. Af Landstingets förberörda anslag å 360 kronor, hvilket är ett reservationsanslag, hafva i stipendier åt slöjdlärare-elever utbetalts tillhoppa 466 kronor. Sällskapet D. B. V. har liksom under föregående femårsperiod jemväl under denna kostnadsfritt upplåtit lokal åt Hushållningssällskapets slöjdskola i ett sällskapet tillhörigt hus.

Tekniska skolan i Visby och Fruntimmerssamfundets i Visby slöjdskola, afsedda för meddelande af undervisning, den förra hufvudsakligen åt ynglingar i kunskapsämnen, behöfliga och grundläggande för rätt yrkesutöfning, och den senare uteslutande åt flickor i qvinlig slöjd, hafva äfven under perioden fortsatt sin gagnande verksamhet, derom längre fram några ytterligare upplysningar komma att meddelas.

Sedan oktober månad 1899 har jemväl en s. k. *arbetsstuga* för beredande af undervisning åt och tillfälle till arbete för fattiga barn, såväl gossar som flickor, varit i verksamhet i Visby. Jemväl för denna anstalt, hvars hufvudsakligaste undervisningsämnen varit skomakeri, borstbinderi, sömnad samt spån-, näfver- och bastarbeten, komma några ytterligare upplysningar att lemnas längre fram.

Sjöfarten bedrivs hufvudsakligen för tillgodoseende af ortens behof i afseende på in- och utförsel; dock idkas äfven i någon om ock ringa mån fraktfart å aflägsnare farvatten med här hemmahörande fartyg. Gotlands *handelsflotta* utgjordes vid 1900 års slut af 7 ångfartyg, 3 skepp, 3 briggas, 37 skonertar och galeaser, 1 koff samt 27 slupar och jakter, eller tillsammans af 78 fartyg om sammanlagt 6,542³⁹ ton. Vid 1895 års utgång utgjordes samma flotta af 88 fartyg om tillsammans 7,933⁵⁷ ton. Under ifrågavarande femårsperiod har flottan sålunda minskats med 10 fartyg och 1,391¹⁸ ton. Vid 1900 års slut funnos i Visby sjömanshus rullor inskrifna 40 examinerade befälhafvare, 38 oexaminerade befälhafvare samt 63⁴ maskinister, eldare och sjöfolk. Sjöfart idkades dessutom af flere i länet hemmahörande, hvilka icke voro antecknade vid detta sjömanshus.

Förhållandet mellan *ankomna och afgångna fartyg* till och från de olika hamnarna inom länet år 1900 visas af följande, ur Visby tullkammarberättelse hemtade uppgifter:

H a m n.	Från utrikes ort ankomna fartyg.	Till utrikes ort utklarerade fartyg.	Från inrikes ort ankomna fartyg.	Till inrikes ort afgångna fartyg.
Visby	126	70	711	774
Vestergarn	1	2	9	8
Klintehamn	26	3	122	114
Burgsvik	23	22	116	116
Ronehamn	6	8	73	71
Ljugarn	5	6	54	53
Katthamnarsvik	1	3	65	63
Slite	43	45	89	82
Kylley	24	60	63	28
Färösund	2	6	65	63
Kappelshamn	22	14	149	152

Uppböörden vid Visby tullkammare och underlydande tullplatser, omfattande hufvudsakligen tull, lastpenningar, strandvraksmedel samt fyr- och båkmedel, har utgjort år 1896 60,765·97

kronor, år 1897 66,844·88 kronor, år 1898 68,211·03 kronor, år 1899 63,681·16 kronor och år 1900 64,182·34 kronor, eller under hela perioden 323,685·38 kronor.

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

A) Landtkommunikationer. Vid periodens början var den af Gotlands jernvägsaktiebolag år 1878 anlagda *jernvägen* mellan Visby och Hemse den enda jernvägen inom länet. Denna jernväg hade intill år 1893, då Roma sockerfabrik började anläggas, lemnat mindre gynsamma resultat i ekonomiskt afseende; men efter sagda år hade en ändring till det bättre inträdd.

Denna omständighet jemte behovet af bättre kommunikationer, särskildt för transport af sockerbeter, hade framkallat tanken på *nya jernvägsanläggningar* inom länet. De anläggningar, som dervid i främsta rummet kommit på tal, voro utsträckning af befintliga jernvägen dels norrut öfver Vestkinde förbi Nyplings i Lokrume eller Myra i Martebo till Tingstäde och dels söderut till Hafdhem och Burgsvik samt anläggande af bibanor dels från Klintehamn till Roma med sträckning antingen öfver Hejde eller öfver Eskelhem och Sanda, dels från Slite till antingen Barlingbo eller Roma och dels från Ronehamn till Hemse. Sedan allmänhetens tankar öfver dessa förslag inhemtats vid Hushållningssällskapets gillen och vid sammanträden anordnade af Länsstyrelsen dels i Visby och dels å landsbygden, hade koncessioner meddelats å följande jernvägar, nämligen år 1896 å Visby—Vestkinde och Klintehamn—Roma, den senare jernvägen med sträckning öfver Eskelhem och Sanda, år 1897 å Roma—Slite, år 1898 å Hemse—Hafdhem—Burgsvik, Ronehamn—Hemse och Vestkinde—Tingstäde, den sistnämnda med sträckning öfver Myra i Martebo, samt år 1899 å Ronehamn—Hemse koncessionerade jernvägs utsträckning från Hemse till Oxarfve i samma socken och å Gotlands jernvägs utsträckning från Hemse till Korsby i Hafdhems socken, sistnämnda koncession sedan förut beviljade koncessionen å banan Hemse—Hafdhem—Burgsvik samma år förklarats. Med undantag af sistberörda jernvägen samt stycket från Hemse till Oxarfve hafva öfriga koncessionerade jernvägarna kommit till utförande under perioden, derunder dock arbetena å Roma—Slite och Ronehamn—Hemse icke hunnit bringas till slut, hvaremot de öfriga jernvägarna fullbordats och efter vederbörlig afsynning för allmän trafik öppnats: Visby—Vestkinde år 1896, Klintehamn—Roma år 1898, Vestkinde—Tingstäde år 1899 och Hemse—Hafdhem år 1900. Vid periodens slut funnos sålunda för allmän trafik upplåtna jernvägssträckorna Tingstäde—Hafdhem och Klintehamn—Roma med fullständiga stationer, den förra inom Tingstäde, Martebo, Vestkinde, Barlingbo, Roma, Vänge, Buttle, Etelhems, Stånga, Hemse och Hafdhems socknar samt den senare inom Klinte, Sanda, Eskelhems, Mästerby, Hogrän, Atlingbo och Roma socknar.

Den förra sträckningen, hvilken eges af *Gotlands jernvägsaktiebolag*, håller i längd 90 kilometer; deraf belöper på ursprungliga banan från Visby till Hemse med spår till Visby hamn 57 km., å sträckan Visby—Vestkinde 11 km., å sträckan Vestkinde—Tingstäde 13 km. och å sträckan Hemse—Hafdhem 9 km. Vid periodens början beräknades värdet af ursprungliga jernvägen med rullande materiel till 1,303,654 kronor 19 öre. Den 31 december 1900 bokfördes jernvägsbyggnaderna sålunda:

	Kronor.
Visby—Hemse	till 1,114,963·14
Visby—Vestkinde	» 150,283·45
Vestkinde—Tingstäde	» 229,845·50
Hemse—Hafdhem	» 146,679·43
	Summa 1,641,771·52
och rullande materielen till Visby—Hafdhem- banan	till 328,468·06
samt rullande materielen till Visby—Tingstäde- banan	» 57,200·00
	Summa 385,668·06

Nyanläggningskostnaden och kostnaden för anskaffande af rullande materiel under perioden uppgår sålunda till 723,785·39 kronor. Medel härtill hafva, förutom genom trafikinkomster, erhållits dels genom statslån till Vestkinde—Tingstäde-banan å 120,000 kronor, deraf dock vid periodens slut uppburits endast 80,000 kronor, dels genom ökande af aktiekapitalet från 657,400 kronor till 760,100 kronor, hvartill det uppgick vid 1900 års slut, och dels genom andra lån, för en del af hvilka Visby stad iklädt sig borgensansvar. Bolaget, som i statslån utfått tillsammans 580,000 kronor, deraf 500,000 kronor för Visby—Hemse-banan och 80,000 kronor, som sagdt, för Tingstäde-banan, men hvars skuld å det förstnämnda lånet i följd af oguldna annuiteter m. m. vuxit, så att den vid 1895 års slut uppgick till 623,923·78 kronor, har under perioden icke blott guldit den sålunda upplupna och till betalning förfallna annuitetsskulden utan ock årligen från och med år 1897 fullgjort sin betalningsskyldighet till staten. Dess skuld till staten belöpte vid periodens slut till 587,197·84 kronor. Dessutom har rörelsen från och med år 1897 lemnat tillfälle till utdelning å aktiekapitalet. Genom nådig resolution den 27 december 1899 är bestämdt, att jernvägarna mellan Visby och Vestkinde samt Vestkinde och Tingstäde skola utgöra en jernvägsenhet, benämnd Visby—Tingstäde jernväg. För transporten å bolagets jernvägar är gällande en genom nådig resolution den 27 december 1899 fastställd taxa. Till belysande af trafiken å dessa jernvägar under femårsperioden meddelas *tabell N*.

Bansträckan *Klintehamn—Roma* eges af det år 1897 bildade bolaget *Klintehamn—Roma jernvägsaktiebolag*, hvars till 214,000 kronor uppgående aktiekapital, deraf 75,000 kronor utgöra preferensaktier, till större delen tecknats af de kommuner banan genomlöper, men hvaraf länets hushållningssällskap jemväl tecknat 10,000 kronor för att få minimikapitalet fulltecknad och sålunda bringa företaget till stånd. Denna banas längd är 23 km. Anläggningskostnaden med rullande materiel uppgår till 430,000 kronor. Till arbetets utförande har ett statslån å 214,000 kr. erhållits. Resultatet af trafiken å banan framgår af *tabell N*.

Af de under arbete varande jernvägarna eges *Roma—Slite jernväg*, hvars längd är 34 km., af det år 1899 bildade aktiebolaget *Slitehamn—Roma jernvägsaktiebolag*. Detta bolags aktie-

kapital är 340,000 kronor samt har hufvudsakligen tecknats af Roma sockerfabriksaktiebolag och de kommuner jernvägen genomlöper. Anläggningskostnaden med anskaffning af rullande materiel var beräknad till 680,000 kronor, men torde uppgå till 740,000 kronor. För anläggningen har anvisats ett statslån å 340,000 kronor.

Den andra under byggnad varande jernvägen, *Ronehamn—Hemse*, eges af det jemväl år 1899 bildade bolaget Ronehamn—Hemse jernvägsaktiebolag, hvars aktiekapital är 165,000 kronor. Äfven i detta bolag har Roma sockerfabriksaktiebolag tecknat aktier. Återstående kapitalet är hufvudsakligen tecknad af Rone och Hemse kommuner. Jernvägens längd med förlängningen till Oxarfve är 13 $\frac{3}{8}$ km. Anläggningskostnaden med rullande materiel är beräknad till 165,000 kronor för sträckan Hemse—Rone.

Samtliga jernvägarna inom ön hålla samma spårvidd, eller 0 $\cdot$ 891 meter.

Rörande *allmänna vägar och skjutsanstalter* i länet åberopas **tabell 2**.

Såsom af denna tabell inhemtas, funnos i länet 30 skjutsanstalter, deraf 20 gästgifvaregårdar och 10 skjutsstationer. Vid 28 af anstalterna var skjutsningsskyldigheten öfvertagen på en-

treprenad. Summan af bidragen till entreprenaderna uppgick hvar och ett af åren 1896—1899 till 3,320 kronor och år 1900 till 3,504 kronor, deraf hälften utgick af statsmedel och andra hälften af landstingsmedel. Entreprenadbidragen vid de skilda skjutsanstalterna utgjorde åren 1896—1899 för år 540 kr. vid 1 skjutsanstalt (i Visby stad), 180 kr. vid 2, 150 kr. vid 3, 140 kr. vid 2, 100 kr. vid 14, 50 kr. vid 5 och 40 kr. vid 1; samt år 1900 650 kr. vid 1 skjutsanstalt (i Visby stad), 180 kronor vid 2, 150 kr. vid 4, 140 kr. vid 1, 125 kr. vid 3, 100 kr. vid 11, 75 kr. vid 1, 50 kr. vid 2, 40 kr. vid 2 och 24 kr. vid 1.

Lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891 hade vid förra periodens slut träd i tillämpning i så mån, att bestämmelse meddelats derom, att hvardera af länets två härad skulle utgöra särskildt väghållningsdistrikt; att uppskattning år 1893 genom särskild nämnd verkstälts af årliga kostnaden för underhållet den tid mark är bar af allmän väg, hvilken kostnad dervid uppskattats till 70,403 kronor 93 öre; att utslag meddelats angående ändring eller nyanläggning af allmänna vägar i båda väghållningsdistrikten; samt att utslag jemväl gifvits rörande ploglagsindelningen inom väghållningsdistrikten. Underdånig framställning om ytterligare

Tab. N. Trafiken å Gotlands jernvägsaktiebolags och Klintehamn—Roma jernvägsaktiebolags jernvägar åren 1896—1900.

	Gotlands jernvägsaktiebolags jernvägar.					Klintehamn—Roma jernväg.		
	År 1896.	År 1897.	År 1898.	År 1899.	År 1900.	År 1898.	År 1899.	År 1900.
Resandes antal	43,250	58,129	66,479	120,648	169,225	8,739	35,476	30,803
Bräntorf . . . . . kg.	1,400	—	11,500	16,830	300	—	—	—
Bränvin, vin, öl, m. m.	195,228	270,648	361,112	381,440	361,040	240	2,680	9,080
Effekter för jernvägen	1,305,621	1,376,345	849,310	2,857,780	2,884,675	30,394	230,051	101,857
Gödningämnen	1,360,317	3,355,450	3,253,311	3,425,060	4,607,660	72,780	495,720	488,280
Hvitbetor	19,211,730	40,298,653	46,285,842	28,390,063	38,989,097	8,432,040	6,647,500	7,674,600
Hvitbetsmassa	4,243,405	11,074,005	11,392,040	13,378,675	9,847,530	396,500	4,607,200	3,158,400
Jern och stål m. m.	263,020	519,917	495,254	586,117	3,075,953	10,600	78,470	63,800
Kalk, kalksten, grus, tegel	1,995,658	4,908,891	5,540,337	4,452,785	5,416,096	320,015	671,380	648,540
Ladugårdsprodukter, mjölk, kött	902,282	1,067,449	1,171,742	1,371,905	1,667,616	10,080	87,750	315,258
Manufakturvaror	33,745	38,407	41,751	51,905	144,507	5,102	11,498	6,706
Melass	299,784	1,024,745	1,626,325	1,984,144	1,037,945	8,820	76,920	135,320
Råsocker	2,193,680	5,993,810	6,958,600	4,240,300	3,982,700	180,000	1,600,200	948,700
Salt	112,380	153,710	155,375	264,153	188,840	1,220	7,420	23,160
Sill och andra fisksorter	223,430	256,001	233,287	359,492	560,218	15,690	29,660	29,220
Spanmål, mjöl och rotfrukter	4,233,103	6,540,480	9,827,471	8,409,081	10,694,710	764,640	896,590	1,227,620
Specerier	219,507	411,788	367,745	361,034	391,845	1,020	22,500	36,500
Stenkol och koks	3,853,153	7,705,390	8,882,938	8,984,090	6,318,470	19,940	25,460	19,340
Tomkärn	266,523	399,996	643,355	792,155	895,402	8,980	19,850	18,540
Ved	1,773,032	1,593,653	1,820,834	2,797,220	2,924,365	59,400	314,700	200,980
Öfriga skogseffekter	3,754,454	4,690,485	6,011,258	8,631,099	8,633,786	82,600	3,608,860	2,796,050
Träkol	6,515	9,980	—	—	—	—	640	2,320
Annat gods af diverse slag	824,870	1,003,684	988,126	1,144,329	1,053,955	130,468	377,201	482,774
Trafikinkomster . . . . . kr.	206,175 $\cdot$ 37	243,187 $\cdot$ 47	286,410 $\cdot$ 19	256,589 $\cdot$ 49	315,641 $\cdot$ 28	17,833 $\cdot$ 08	42,801 $\cdot$ 46	39,855 $\cdot$ 65
Utgifter	97,456 $\cdot$ 88	128,739 $\cdot$ 99	142,450 $\cdot$ 00	136,516 $\cdot$ 73	208,448 $\cdot$ 35	9,192 $\cdot$ 80	44,894 $\cdot$ 12	43,904 $\cdot$ 88
Behållning	108,718 $\cdot$ 49	114,447 $\cdot$ 48	143,960 $\cdot$ 19	120,072 $\cdot$ 76	107,192 $\cdot$ 93	8,645 $\cdot$ 28	—	—
Brist	—	—	—	—	—	—	2,092 $\cdot$ 66	4,049 $\cdot$ 23

anstånd till 1897 års utgång med tillämpningen, hvad detta län beträffade, af väglagens bestämmelser angående vinterväghållningen vann ej nådigt bifall, hvadan lagen från och med år 1896 trädde i full tillämpning inom länet. Genom utslag den 27 juni och 7 juli 1896 faststälde Länsstyrelsen de ersättningsbelopp, som skulle tillkomma ploglagen för besväret med vinterväghållningen. Ny vägdelning hade redan år 1895 blifvit sökt inom Norra häradets väghållningsdistrikt, och söktes under år 1896 inom Södra häradets väghållningsdistrikt. Sedan i anledning af dessa ansökningar landtmätare förordnats att med biträde af godemän verkställa vägdelningarna och dessa förrättningsmän inkommit med förslag beträffande de vägar, som borde i vägdelningen ingå, samt deras egenskap af landsväg eller bygdeväg m. m., har Länsstyrelsen genom utslag den 31 december 1896 meddelat bestämmelser härutinnan, hvarefter uppmätning och gradering af vägarna skett; men vägdelningarna hafva icke hunnit afslutas under perioden, utan äro vid periodens utgång fortfarande beroende på förrättningsmännens handläggning.

Under perioden hafva af *statsmedel* anvisats dels 13,200 kronor för *anläggning* af en 6,970 km. lång väg från Vinor till Holmudds fyr å Fårö, för hvilken väganläggning kostnaden beräknats till 19,800 kronor, och dels 2,700 kronor för omläggning af den s. k. Bönders backe i Klinte socken. Ingendera väganläggningen är vid periodens slut fullbordad. Kostnaderna för omläggning af Bönders backe, som enligt upprättadt förslag äro beräknade till 4,100 kr., skola jemlikt Länsstyrelsens utslag den 11 december 1897 bestridas af Södra distriktets vägkassa, i den mån de ej utgå af statsmedel.

En *färjeinrättning* finnes i länet för uppehållande af förbindelsen mellan Fårö och motliggande stranden af Bunge socken. Till färjedriftens uppehållande har dels af statsmedel anvisats ett årligt anslag af 150 kronor, dels af de trafikerande erlagts afgift enligt fastställd taxa. Hvad derutöver erfordras till bestridande af färjedriften bekostas från och med år 1899 af vägkassan i Norra distriktet.

År 1900 funnos på Gotland 2 *postkontor* och 39 poststationer. Regelbunden postutvexling egde rum minst 2 gånger i veckan vid samtliga postanstalter, 3 gånger vid Burge, Hablingbo, Kappelshamn, Katthammarsvik, Kräklingbo, Ljugarn, När, Vamlingbo och Vestergarn, 4 gånger vid Eskelhem, Fårösund, Hellvi, Lärbro, Ronehamn, Rute och Stenkumla, 5 gånger vid Othem och Slite, 6 gånger vid Burgsvik samt dagligen å jernvägslinierna Tingstäde—Visby.—Hafdhem och Roma—Klintehamn. Postförbindelsen med orter utom Gotland har ombesörjts sommartiden med ångfartygsaktiebolaget Gotland tillhöriga sex ångfartyg samt vintertiden med samma bolags två ångfartyg. Kärrpostbefordran har egt rum: 6 gånger i veckan å linien Hafdhem—Burgsvik; 4 gånger å linierna Hemse—Ronehamn, Othem—Slite och Tingstäde—Fårösund; 3 gånger å linierna Etelhem—Ljugarn, Lärbro—Kappelshamn och Roma—Katthammarsvik; 2 gånger å linierna Hemse—Burge—Klintehamn och Tingstäde—Gothem; 1 gång å linien Tingstäde—Othem—Slite. Gångpostbefordran har egt rum: 4 gånger i veckan å linierna Visby—Stenkumla och Burgsvik—Vamlingbo; 3 gånger å linierna Hafdhem—Hablingbo och Sanda—Vestergarn. Åkande landtbrefbäring har förekommit: 4 gånger i veckan å linien Lärbro—Hellvi—Lörje; 3 gånger å linien Kappelshamn—Hangvar; 2 gånger å linien Vestkinde—Fole. Landtbrefbäring (gående) har egt rum: 4 gån-

ger i veckan å linierna Barlingbo—Ekeby och Sanda—Eskelhem; 3 gånger å linierna Etelhem—Lye, Hablingbo—Sproge, Hemse—Lojsta, Stånga—När, Visby—Endre och Visby—Follingbo; 2 gånger å linierna Barlingbo—Hörsne, Bjerges—Guldrupe, Gothem—Norrlanda, Hafdhem—Eke, Hafdhem—Näs, Isums—Vall, Kappelshamn—Hall, Kräklingbo—Ala, Ljugarn—Ardre, Martebo—Stenkyrka, När—Lau, Roma—Hejde, Rute—Fleringe, Vamlingbo—Sundre; 1 gång å linierna Burgsvik—Hamra och Hemse—Burge—Eksta. Gång- och roddpost har egt rum 2 gånger i veckan å linien Fårö—Fårösund.

År 1900 funnos i länet två *telegrafstationer*, en i Visby och en å Slite, för hvilka lokaler upplåtits och underhållits af kommunerna. Rörande Slite station är garantiförbindelse för viss årlig inkomst lemnad telegrafverket af enskilda personer. Genom nådigt bref den 28 maj 1897 erhöill Telegrafstyrelsen i uppdrag att låta anordna telegrafförbindelse mellan Visby och Dalarö öfver Gotska Sandön och Hufvudskär för en beräknad kostnad af 176,000 kronor. Detta arbete utfördes under slutet af år 1897 och början af år 1898, så att ledningen kunde öppnas för allmän trafik den 1 juli sistnämnda år. Genom denna kabelledning, hvilken medfört en afsevärd förbättring i länets telegrafväsende, är Gotska Sandön satt i telefonförbindelse med Gotland och telegrafförbindelse med Hufvudskär. Uti nådigt bref den 5 oktober 1900 är bestämdt, att under tid, då regelbunden daglig postförbindelse mellan Gotland och fasta landet saknas, portot för telegrafkorrespondens mellan de å Gotland befintliga statstelegrafstationer och telegrafverkets öfriga stationer må utgöras med endast hälften af den för inländsk telegramvexling i allmänhet gällande taxa, dock att afgiften för telegram icke i något fall må understiga 50 öre samt att, derest ordantalet är udda, porto-beloppet beräknas efter närmast högre jemna ordantal.

Gotländska *telefonnätet* räknade sin början från år 1882, då »Visby telefonförening» bildades. Vid 1895 års utgång voro till dess centralstation i Visby indragna 206 ledningar med 13 biledningar, hvilka ledningars sammanlagda längd uppgick till 982 kilometer, medan apparaternas antal samtidigt utgjorde 314. Under denna femårsperiod har nätet ytterligare utvecklats, så att vid 1900 års utgång ledningsnätets längd utgjorde 1,094 km., ledningsnumren i Visby 279 st., antalet apparater förenade med nätet 396 samt antalet central- och vaxelstationer 12. Fler-talet af länets socknar är numera indraget i telefonnätet. Dessutom förefinnes telefonförbindelse mellan statens telegrafstation i Visby samt Klintehamn, Ronehamn och Burgsvik och mellan telegrafstationen å Slite samt Storugns i Lärbro och Fårösund, hvilken sistnämnda ledning är anlagd för militärt ändamål. Under perioden hafva på ett par ställen i Visby inrättats inlemningsbyråer, derifrån telegram kunna telefoneras till telegrafstationen. Den af abonnenterna erlagda afgiften till telefonföreningen har utgjort tjugofyra kronor årligen. Under år 1900 hafva förberedande undersökningar skett för utrönande af lämpligheten och önskvärdheten af rikstelefonens anläggande inom länet. Till något definitivt beslut härutinnan hade dock dessa arbeten ej ledt vid periodens slut.

B) *Sjökommunikationer*. Under ifrågavarande femårsperiod har *regelbunden ångbåtsförbindelse* egt rum mellan Gotland och orter å Sveriges fastland dels medelst ångfartygsaktiebolaget Gotlands ångbåtar, hvilkas antal under perioden ökats från fem till

sju, deraf dock en är afsedd för fraktfart, samt dels medelst ångfartygsaktiebolaget Visnas ångbåtar, hvilka anlöpt Visby under fart mellan Stockholm och Stettin. Af förstnämnda bolags ångbåtar hafva till och med år 1898 fem och derefter sex sommar-månaderna april—november uppehållit regelbunden post-, passagerare- och godstrafik mellan Visby jemte flertalet landthamnar på Gotland samt Stockholm, Norrköping, Kalmar och Borgholm. Den reguliera vintertrafiken, från den 15 november det ena året till den 15 april det påföljande året, har såsom förut uppehållits med två af samma bolags ångbåtar och bestått uti dels 2 resor i veckan mellan Visby och Stockholm och dels 3 resor mellan Visby och Vestervik, hvilken sistnämnda plats under början af vintern dock vanligen utbytt mot Norrköping. Under åren 1896—1897 utgjordes dock endast 2 resor i veckan till Vestervik. Under februari månad 1897 måste Stockholms-turerna till följd af rådande sträng vinter för någon tid inställas och utbyttas mot turer å Vestervik. Eljest hafva väderleksförhållandena icke under denna period vållat något längre afbrott i trafiken. Enligt kontrakt med Kungl. Generalpoststyrelsen har bolaget åtnjutit i ersättning för sommarpostföringen 20 kronor för enkel resa och för vinterpostföringen 700 kr. för fullbordad resa fram och åter på Stockholm och 500 kr. för enahanda resa på Vestervik eller annan dermed likställd hamn. Af berörda 700 kr. för Stockholmsresa hafva 200 kr. gäldats af Handels- och sjöfartsfonden.

Rörande *Visby hamn* meddelas följande uppgifter om hamnens inkomster samt utgifter för hamnarbeten under ifrågasvarande femårsperiod:

År.	Inkomster af bogser-ångaren Aina. Kronor.	Afgifter för prämar, flottor m. m. Kronor.	Hamn afgifter.		Summa inkomster. Kronor.	Utgifter för hamnarbeten m. m. Kronor.
			För fartyg. Kronor.	För varor. Kronor.		
1896 . .	3,959.61	804.01	11,883.09	47,205.44	63,852.15	102,680.09
1897 . .	4,709.57	691.76	12,596.89	55,498.60	73,496.32	64,902.30
1898 . .	1,247.00	817.75	12,670.31	62,674.92	77,409.98	56,319.27
1899 . .	1,092.00	824.00	15,973.08	63,254.37	81,143.45	73,931.88
1900 . .	1,163.00	779.61	15,715.13	66,147.21	83,804.95	134,839.74
Summa	12,171.18	3,917.13	68,838.00	294,780.54	379,706.85	432,673.28

Till betalande af dessa utgifter hafva, i mån som desamma icke kunnat med inkomsterna gäldas, lån upptagits, hvarigenom hamnens skuld, som vid 1895 års utgång uppgick till 228,106 kronor 50 öre, ökats så, att densamma vid 1900 års slut utgjorde 382,827 kronor 2 öre. Hamnarbetena hafva hufvudsakligen afsett fördjupningsarbeten i såväl yttre som inre hamnen och hamninloppet, utvidgande af inre hamnen och ombyggnad af kajerna derstädes, planering af s. k. holmen, utvidgande af spårssystemet vid hamnen, underhåll och förstärkningsarbeten å vägbrytaren samt omläggning och utvidgande af strandskoningen. För muddringsarbetenas utförande har ett enskopigt kraftigt mudderverk anskaffats för en kostnad af omkring 70,000 kronor.

Såsom *tolagsersättning* har Visby stad uppburit följande belopp:

K. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser 1896—1900. Gotlands län.

År 1896	1,588.24 kronor.
» 1897	2,709.62 »
» 1898	3,054.62 »
» 1899	3,005.72 »
» 1900	2,774.18 »

Summa 13,132.38 kronor.

De allmänna *landthamnarna* på Gotland äro fortfarande tio, nämligen Kappelshamn, Fårösund, Kylløy, Slite, Katthammarvik, Ljugarn, Ronehamn, Burgsvik, Klintehamn och Vestergarn, hvilka förvaltas enligt bestämmelserna i kungl. brefvet den 22 oktober 1875. Dessa landthamnar, till hvilka liksom till Visby hamn afgifter af trafiken utgå enligt af Kungl. Maj:ts fastställd taxa, ega dels särskilda kassor, dels en gemensam reservfond, afsedd att användas, då någon väsentlig skada genom olyckshändelse träffar någon hamn, äfvensom till gemensamma behof och förvaltningskostnader, hvilken reservfond vid 1900 års utgång hade en behållning af 48,392 kronor 60 öre. De särskilda landthamnarnas ekonomiska ställning vid samma tid var följande:

	Tillgång. Kronor.	Skuld. Kronor.
Kappelshamn	8,080.05	1,238.98
Fårösund	13,897.13	—
Kylløy	276.54	335.09
Slite	41,010.03	2,519.68
Katthammarvik	2,231.58	—
Ljugarn	5,757.78	—
Ronehamn	3,774.44	2,559.81
Burgsvik	6,760.89	6,194.88
Klintehamn	45,992.22	33,365.22
Vestergarn	3,754.98	—

Rone kommun häftade dessutom i skuld till Handels- och sjöfartsfonden med 17,297 kronor 18 öre, hvilket belopp utgör återstoden af ett för brobyggnadsarbete erhållet lån, som enligt kungl. brefven den 12 juni 1874 och 30 juli 1875 skall återgäldas af hamnens inkomster, i den mån dessa dertill lemna tillgång.

Under perioden hafva af statsmedel anvisats dels 45,000 kronor för brobyggnads- och fördjupningsarbeten vid Klintehamn, hvilka arbeten tillhoppa beräknats till 88,000 kronor, och dels 54,600 kronor för enahanda, till sammanlagdt 109,300 kronor beräknade arbeten vid Ronehamn, under vilkor att kommunerna eller enskilde iklädde sig ansvaret för arbetenas utförande i enlighet med godkända förslag och åtog sig gäldandet af hvad utöfver statsbidragen kunde därför erfordras. Af dessa arbeten har det vid Klintehamn börjat utföras under periodens senaste år, och hafva för detta ändamål för hamnens räkning anskaffats dels ett enskopigt ångmudderverk och dels en bogserångare jemte muddringsprämar m. m., hvilka utgöra den tillgång, som uti ofvanstående tabell påförts hamnen. Öfriga arbeten, som under perioden utförts vid landthamnarna, hafva — utom i Klintehamn, der i samband med jernvägsanläggningen jemväl anlagts hamnspår med därför nödig kajbyggnad — hufvudsakligen afsett bryggornas underhåll och muddring. Det i förra femårsberättelsen omnämnda, genom den gemensamma reservfonden år 1893 inköpta ångmudderverket har under perioden utfört muddringsarbeten i Klintehamn och Burgsvik.

De influtna hamnafgifterna visas af tabell O.

De vid landthamnarna bestridda utgifter till brobyggnader, muddringsarbeten, räntor å upptagna lån, packhushyror, underhålls- och reparationsarbeten, hammmästarearfvoden och upp- bordsprovisioner (oberäknadt de från den gemensamma reserv- fonden utgångna förvaltningskostnader m. m.) hafva under perio- den uppgått till 79,545 kronor 62 öre. Närmare uppgifter härom lemnas i tabell P.

Utom de allmänna landthamnarna finnas inom länet flere enskilda hamnar och lastageplatser, bland hvilka må nämnas Storugns, Bläse, Lörje och St: Olofsholm. Från dessa hamnar har under perioden förekommit en afsevärd utskjempning af kalk- sten och kalk. Hamnen vid Lörje har under perioden försetts med ny brygga m. m. och något fördjupats enligt vederbörligen godkänd plan och på aktiebolaget Lörje kalkbrotts bekost- nad.

Vid lots- och fyrväsendet hafva under perioden utförts föl- jande arbeten: å Fårösunds fyr, der förut de hvita lysvinklarna begränsats af rödt sken och mörker, har den ändring vidtagits, att desamma nu begränsas af rödt och grönt sken; Enholmens fyr, som förut hållits tänd endast från 1 augusti till 1 maj, lyser nu hela året om; och å Burgsviks fyrar har öfre fyren blif- vit ombygd och fyrarnas öfverenslinie ändrad samt ett nytt foto- genförråd uppfördt.

Vid 1900 års utgång funnos inom länet tretton lotsplatser, nämligen vid Visby, Fårösunds norra gatt, Fårösunds södra gatt, Kylley, Slite, Härvik, Ljugarn, Ronehamn, Grötlingbo udde, Stor- vik, Burgsvik, Klinte och Vestergarn, samt sexton fyrplatser, näm- ligen Gotska Sandöns norra, Gotska Sandöns sydöstra, Fårö, Öster- garn, När, Faludden, Hoburg, Burgsvik, Stora Karlsö, Stenkyrke- huk, Hallshuk, Fårösund, Enholmen, Ljugarn, Valar och Uthol- men; vidare 18 fyrar, oberäknadt Visby fyr, och tre lifräddnings- stationer, nämligen vid Visby, å Fårö och vid Faludd. Sam- tidigt utgjordes lotspersonalen af 35 och fyrpersonalen af 33 man.

Antalet strandningar och sjöolyckor under perioden framgår af följande tablä:

	Med okänd eller ringa skada.	Med betydlig skada.	Med total förlust.	Summa.
År 1896	8	—	5	13
» 1897	7	3	—	10
» 1898	6	1	9	16
» 1899	6	3	10	19
» 1900	9	2	1	12

Under år 1898 gingo tre människolif förlorade vid sådant olyckstillfälle.

C) Handel- och Sjöfart. Till det, som i afseende härå blif- vit i denna berättelse förut anfördt, finnes intet vidare att till- lägga, än att, i stället för de förut brukliga marknaderna, s. k. torgdagar enligt Konungens Befallningshafvandes medgifvande numera hållas å 8 platser, nämligen i Hemse och Slite 1 gång i månaden, i Klintehamn 3 gånger, i Kräklingbo 2 gånger samt i Stånga, Lärbro, Grötlingbo och Vallstena 1 gång årligen. En- ligt de gifna bestämmelserna rörande dessa torgdagar får vid de-

Tab. P. Landthamnarnas å Gotland utgifter¹⁾ åren 1896—1900.

	År 1896. Kronor.	År 1897. Kronor.	År 1898. Kronor.	År 1899. Kronor.	År 1900. Kronor.	Summa. Kronor.
Kappelshamn	685·85	826·61	739·34	920·19	1,402·42	4,574·41
Fårösund	341·99	732·47	546·20	367·54	1,211·28	3,199·48
Kylley	102·02	132·94	81·95	847·96	283·22	1,448·09
Slite	1,667·41	1,183·11	2,010·87	1,099·60	1,574·87	7,535·86
Katthammarsvik	1,514·68	315·29	1,398·21	632·34	363·92	4,224·44
Ljugarn	1,690·83	365·69	1,017·52	1,160·59	357·60	4,592·23
Ronehamn	3,017·07	3,895·53	2,266·54	2,376·09	1,270·52	12,855·75
Burgsvik	874·64	5,292·35	4,998·43	1,572·15	2,184·50	14,922·07
Klintehamn	6,440·68	6,987·48	2,089·19	3,619·22	5,708·81	24,845·38
Vestergarn	136·86	425·09	159·41	504·12	122·43	1,347·91
Summa	16,502·03	20,156·56	15,307·66	13,099·80	14,479·57	79,545·62

Tab. O. Sammandrag öfver de vid de allmänna landthamnarna å Gotland influtna hamnafgifter åren 1896—1900.

	År 1896.			År 1897.			År 1898.			År 1899.			År 1900.			Samtliga år. Summa kronor.
	För fartyg.	För varor.	Summa kronor.	För fartyg.	För varor.	Summa kronor.	För fartyg.	För varor.	Summa kronor.	För fartyg.	För varor.	Summa kronor.	För fartyg.	För varor.	Summa kronor.	
Kappels- hamn	738·75	832·99	1,571·74	947·43	789·39	1,736·82	962·47	1,108·85	2,071·32	1,292·62	1,220·31	2,512·93	1,427·85	1,362·32	2,790·67	10,683·48
Fårösund	414·64	678·85	1,093·49	247·18	454·80	701·98	355·86	401·00	756·86	418·15	581·19	999·34	372·06	633·09	1,005·15	4,556·82
Kylley	68·47	16·15	84·62	138·49	25·62	164·11	86·48	25·26	111·74	115·42	71·89	187·31	793·64	191·65	985·29	1,533·07
Slite	1,302·99	2,288·44	3,591·43	1,564·31	2,421·61	3,985·92	1,441·20	2,379·78	3,820·98	1,536·36	2,422·92	3,959·28	1,741·37	3,693·12	5,434·49	20,792·10
Kattham- marsvik	170·32	325·17	495·49	329·99	422·70	752·69	453·38	609·90	1,063·28	303·98	368·32	672·30	421·39	491·17	912·56	3,896·32
Ljugarn	353·07	1,050·63	1,403·70	367·93	945·13	1,313·06	467·27	1,097·98	1,565·25	368·92	1,126·04	1,494·96	408·36	879·42	1,287·78	7,064·75
Ronehamn	390·42	3,103·61	3,494·03	465·86	3,393·87	3,859·73	519·28	4,324·71	4,843·99	496·26	4,230·25	4,726·51	515·26	4,603·07	5,118·33	22,042·59
Burgsvik	442·61	1,710·07	2,152·68	564·91	1,920·92	2,485·83	602·83	2,122·75	2,725·58	622·93	2,201·27	2,824·20	695·22	1,986·93	2,682·15	12,870·44
Klinte- hamn	760·30	3,556·37	4,316·67	1,017·47	5,047·99	6,065·46	911·73	4,220·79	5,132·52	965·10	6,540·93	7,506·03	938·24	5,172·91	6,111·15	29,131·83
Vestergarn	107·20	123·33	230·53	109·58	156·85	266·43	145·91	270·98	416·89	112·89	183·30	296·19	84·28	186·36	270·64	1,480·68
Summa	4,748·77	13,685·61	18,434·38	5,753·15	15,578·88	21,332·03	5,946·41	16,562·00	22,508·41	6,232·63	18,946·42	25,179·05	7,397·67	19,200·54	26,598·21	114,052·08

¹⁾ Härå äro icke inberäknade hamnarnas kapitalafbetalningar å skulder, ej heller Klintehamns utgifter för det nu med statsbidrag pågående utvidgnings- och förbättringsarbetet derstädes samt slutligen ej Klintehamns kostnader för anskaffande af ångmudderverk, två prämar och en bogseringsångbåt, hvilka kostnader under åren 1898—1900 uppgingo till 48,643·84 kr.

samma icke idkas handel med annat än kreatur samt alster af länets jordbruk, ladugårdsskötsel, handtverk och husslöjd. Genom resolution den 21 april 1899 har Konungens Befallningshafvande på derom gjord framställning förordnat, att de dittills två gånger om året hållna torgdagarna vid Visby stad skola från och med samma år upphöra. Den 22 juni 1896 har Konungens Befallningshafvande medgifvit, att torgdagar skulle under angifna villkor få hållas hvarje helgfri fredag å dertill upplåten plats vid

Roma jernvägsstation, men som dessa villkor icke blifvit af vederbörande fullgjorda, har denna torgdag icke blifvit under perioden anordnad. I detta sammanhang torde ock böra omnämnas, att Konungens Befallningshafvande den 12 augusti 1898 till efterrättelse fastställt en af stadsfullmäktige i Visby antagen ordningsföreskrift, att det inom stadens område skall stå en hvar fritt att, der ej annorlunda är stadgadt, besörja försäljning genom offentlig auktion af all slags enskild egendom.

5. Kameralförhållanden.

Vid **tabellen 3** anmärkes följande:

Landsbygden. Kronoegendomar. Ingen förändring har under femårsperioden inträffat i fråga om kungs- och kungsladugårdar, boställshemman, boställslägenheter och andra jordlägenheter.

Hvad beträffar kronohemman under allmän disposition, hafva dessa, som vid 1895 års slut utgjorde 10 stycken om tillhoppa $10\frac{127}{192}$ mantal, vid 1900 års slut enligt jordeboken ökats till 14 stycken om tillsammans $12\frac{40745237}{77828000}$ mantal, utgörande skilnaden dels $\frac{1012867}{3708000}$ mantal af Krämplösa skattehemman i Hejde socken, som på grund af kungl. brefvet den 1 oktober 1897 af kronan inköpts för bildande af kronopark, dels $\frac{21167}{38400}$ mantal Norrgårda, $\frac{13}{3584}$ mantal Nasume och $\frac{47}{1280}$ mantal Rangvalds, eller tillhoppa $\frac{119783}{33800}$ mantal, allt skatte i Tofta socken, som kronan dels inköpt, dels exproprierat för att till skjutfält för artilleriet användas.

Genom dessa förhållanden hafva skattehemmanen från förutvarande $1,033\frac{59}{192}$ mantal nedgått till $1,031\frac{69297401}{155852000}$ mantal.

Frälseegendomarna äro alldeles desamma som vid utgången af föregående period, hvilket äfven är förhållandet med fiskerierna.

Båtsmanstorpen upptogos vid förra periodens slut till 261, men sedan numera alla båtsmansrotar med undantag af 5 blifvit vakanssatta, hafva i förevarande tabell härtill räknats endast dessa 5 båtsmanstorp. De öfriga hafva nu räknats till »Jordtorp ej upptagna i jordeboken.»

Visby stad. I afseende härå må anmärkas följande:

A) *Kronoegendomar* under allmän disposition:

a) Kungs- och kungsladugårdar samt säterier. Af sådana finnas här $\frac{11}{16}$ mantal af lotten n:r 1 af Visborgs kungsladugård, som, på sätt i förra femårsberättelsen omnämndes, på grund af kungl. brefvet den 2 februari 1894 öfverförts från Södra fögderiet till Visby stad, varande taxeringsvärdet derå 30,000 kronor, hvilket inräknats uti de 121,100 kronor, som i tabellen upptagits för sådana jordar, för hvilka icke någon bevillning erlättes.

b) Boställen: lägenheter. Vid förra periodens slut räknades dit 3 jordlägenheter, anslagna på lön åt hospitalssysslomannen. Dessa lägenheter äro vid då varande sysslomannens under perioden inträffade afgang till statsverket indragna.

c) Jordlägenheter. Dessa utgjorde vid förra periodens slut 48 stycken. Härtill hafva kommit nyssnämnda, hospitalssysslomannen tillföre på lön anslagna 3 lägenheter. Men deremot hafva följande 15 lägenheter blifvit till frälse försålda, nämligen: förra hospitalslägenheterna n:r 3 Stora Strandåker, n:r 5 Spit-

telsump, n:r 27 Kattåker, n:r 45 Kasper Höjers åker och betning, n:r 51 Allmänningen, n:r 54 Österåker, n:r 63 Sandbry och Sandbry åker, n:r 70 Hospitalsängen, n:r 80 och 81 Hans Nemzaus Söderåker och Gaggens åker, n:r 87 Nils Ihres betning, n:r 89 och 90 Lållaks åker, n:r 92 del af Berndt Wahrendorffs åker och n:r 93 Borgmästaren Colvins åker samt de kronan tillföre af staden tillbytta lägenheterna Nybergiska betningen n:r 1 och borgmästarens i Visby f. d. löningsjord. Antalet af kronans jordlägenheter vid periodens slut utgjorde alltså 36.

d) Verk och inrättningar. Af sådana finnas nu liksom vid nästföregående periodens utgång endast 1, nämligen Slottså kern n:r 1 en kalkugn, som på grund af kungl. brefvet den 2 februari 1894 öfverförts från Norra fögderiet till Visby stad.

B) *Frälseegendomar:* Jordlägenheter. Dessa utgjorde vid 1895 års utgång 6, men hafva nu ökats med de under mom. A, c) omförmälda 15 försålda f. d. kronolägenheter samt utgjorde sålunda vid periodens slut 21 stycken.

Af **tabellen 5** framgår, att *egendomar tillhörande inhemska aktiebolag* utgöras af $17\frac{95126761}{161280000}$ mantal samt 32 andra jordbruksfastigheter och 44 andra fastigheter med ett taxeringsvärde å samtliga jordbruksfastigheterna af 1,010,200 kronor och å annan fastighet af 2,232,100 kronor eller tillhoppa 3,242,300 kronor. Vid förra femårsperiodens utgång utgjorde hemmantalet $6\frac{11051}{11250}$ mantal, antalet af öfriga jordbruksfastigheter 7 och af andra fastigheter 32 samt taxeringsvärdet å jordbruksfastighet 468,000 och å annan fastighet 1,563,300 kronor eller tillhoppa 2,031,300 kronor. Under perioden har således en väsentlig ökning i afseende på de fastigheter, som egas af inhemska aktiebolag, egt rum, nämligen i hemmantalet med öfver $10\frac{1}{2}$ mantal, i antalet öfriga jordbruksfastigheter med 25 st., i antalet andra fastigheter med 12 st. samt i taxeringsvärdet å jordbruksfastighet med 542,200 kr., å annan fastighet med 668,800 kr. och å taxeringsvärdet i dess helhet med 1,211,000 kr.

Af **tabellen 6** synes, att endast en *fastighet* inom länet *eges af främmande makts undersäte*, denna fastighet taxerad till 4,500 kronor. Vid förra femårsperiodens utgång egdes en annan fastighet med 11,600 kronors taxeringsvärde af en dansk undersäte, hvilken numera förvärfvat svensk medborgarrätt.

6. Politi.

Undervisningsväsendet. Såsom förut framhållits, är Visby stift i afseende å *folkundervisningen* deladt i två folkskoleinspektörsdistrikt. Rörande läroanstalternas och barnens antal samt kostnaderna för skolväsendet meddelas följande ur inspektörernas redogörelser hemtade upplysningar:

År.	Antal läroanstalter.				Antal barn i skol-åldern (7-14 år).	Barn, som		Kostnader för skolväsendet. (Amortering å skuld ej medräknad.) Kronor.
	Folk-skolor.	Små-skolor.	Slöjdskolor ¹⁾ för			Barn i skol-åldern, som icke begagnat undervisningen i folk- eller småskolorna.	Barn i skol-åldern, som icke	
			gossar.	flickor.				
1896 . . .	92	56	49	43	7,336	6,772	730	198,022.30
1897 . . .	93	55	49	55	7,343	6,793	707	192,636.66
1898 . . .	93	56	57	57	7,359	6,764	768	208,435.67
1899 . . .	94	57	59	64	7,247	6,708	732	236,387.95
1900 . . .	94	61	61	70	7,254	6,628	773	227,274.76

Uti kostnaderna för folkskoleväsendet har staten medelst bidrag till lärarnes aflöning tillskjutit följande belopp:

År.	Lärare vid folkskolor och småskolor. Kronor.	Lärare vid fortsättnings-skolor. Kronor.	Lärare i slöjd vid folkskola. Kronor.	Lärare i qvinlig slöjd vid folkskola, mindre folkskola och särskild slöjdskola. Kronor.	Vikarie för lärare (lärarinna) vid folkskola. Kronor.	Summa. Kronor.
1897 . . .	58,575.26	800	4,153.11	1,680	950.00	66,158.37
1898 . . .	59,596.03	800	4,668.75	2,010	50.00	67,124.78
1899 . . .	64,345.62	1,125	4,800.00	2,250	195.83	72,716.45
1900 . . .	65,519.18	825	4,875.00	2,400	370.00	73,989.18

Derjemte har staten årligen lemnat bidrag till lön åt en lärare vid Klinte högre folkskola med 1,200 kronor.

Rörande länets folkhögskola och dermed förenade landmannaskola jemte anslagen till dessa skolor är förut redogjordt i denna berättelse liksom äfven för den med folkhögskolan förenade undervisningskursen för allmogens vuxna döttrar. Här må endast omnämnas, att denna undervisningsanstalt förvaltas af en utaf länets landsting och hushållningssällskap utsedd styrelse.

Visby högre allmänna läroverk, fullständigt såväl å klassiska som å reallinien, har under perioden haft följande antal lärjungar, af hvilka nedannämnda antal aflagt maturitetsexamen:

	Lärjungar. Vårterminen.	Lärjungar. Höstterminen.	Lärjungar, som aflagt maturitetsexamen.
År 1896	136	143	4
» 1897	142	148	9
» 1898	143	130	13
» 1899	132	143	3
» 1900	144	157	9

¹⁾ I förening med folkskolor.

Behållningen å läroverkets kassor utgjorde vid 1900 års slut:

Ljus- och vedkassan	14,243.93 kr.
Premie- och fattigkassan	2,503.45 »
Byggnadsfonden	200.65 »

För läroverkets stipendiifonder redogöres bland fromma stiftelser.

Visby högre flickskola har jemväl under ifrågavarande period fortsatt sin verksamhet. Lärareantalet har vexlat mellan 14 och 16. Skolan har under perioden åtnjutit bidrag dels af staten med 2,000 kr. under år 1896 och 2,400 kronor under hvart och ett af periodens öfriga år, dels af länets landsting med 1,000 kronor årligen och dels af Visby stad med 750 kronor under hvart och ett af åren 1897—1900. Elevernas årsafgifter hafva utgjort i 1:a klassen 60 kr., 2:a klassen 70 kr., 3:e klassen 80 kr., 4:e klassen 90 kr., 5:e klassen 100 kr. samt 6:e och 7:e klasserna 110 kr. Jemte nämnda sju klasser har jemväl funnits en auskultant- eller fortsättningsklass, i hvilken afgiften varit beroende af antalet ämnen, hvori undervisning åtnjutits. Läroämnena hafva varit kristendom, modersmålet, svensk och allmän historia, geometri, naturkunnighet, franska, tyska och engelska språken, teckning, välskrifning, handarbete, sång och gymnastik. Lärjungeantalet utvisas af följande tablå:

År.	Vår-terminen. Antal lärjungar.	D e r a f		Höst-terminen. Antal lärjungar.	D e r a f	
		med ned-satt afgift.	utan afgift.		med ned-satt afgift.	utan afgift.
1896	98	14	8	98	14	10
1897	98	13	12	93	13	11
1898	88	12	12	96	14	11
1899	95	15	12	97	13	13
1900	98	12	14	103	20	13

Borgareföreningens i Visby söndagsskola, hvilken år 1887 omändrades till *teknisk skola*, har jemväl under denna femårsperiod fortsatt sin verksamhet och lemnat undervisning i de för en dylik skola vanliga ämnen: frihandsteckning, konstindustriell fackritning och modellering, linear-, konstruktions- och yrkesritning, fysik, kemi, aritmetik, algebra, geometri, svenska språket och bokföring. Undervisning har lemnats åt såväl manliga som qvinliga lärjungar. Skolans arbetsår omfattar 32 veckor af året, och undervisningstiden har senare år varit två timmar dagligen å manliga afdelningen och två timmar två dagar i veckan å qvinliga afdelningen. Antalet lärare vid skolan har varit fem. Skolan står under ledning af borgareföreningen, som utser dess styrelse, i hvilken stadsfullmäktige i Visby dock numera jemväl insätta en ledamot. Till skolans uppehållande hafva bidrag lemnats af staten med 1,200 kronor år 1896 och 1,350 kronor hvart och ett af de öfriga åren under perioden, af länets landsting med 400 kronor år 1896 och 600 kronor årligen under senare åren samt af länets hushållningssällskap och stadsfullmäktige

i Visby med 250 kronor af sällskapet och 600 kronor af stadsfullmäktige för år. Skolafgiften har utgjorts af en krona i inskrifning för lärjunge, men från denna afgift hafva medellösa lärjungar och lärjungar från länets landsbygd varit befriade. Lärjungarnes antal har varit:

	Manliga.	Qvinliga.
Läsåret 1895—1896 . . .	112	17
» 1896—1897 . . .	93	16
» 1897—1898 . . .	101	17
» 1898—1899 . . .	98	35
» 1899—1900 . . .	87	50

Fruentimmersamfundets i Visby slöjdskola har under perioden fortfarit med sin verksamhet att bibringa qvinliga elever undervisning i slöjd, hufvudsakligen väfnad. Elevernas antal har varit år 1896 105, 1897 84, 1898 92, 1899 87 och 1900 88.

Hushållsskolan i Visby har liksom under närmast föregående period äfven under denna emottagit fyra obemedlade flickor årligen för att under tvåårig kurs utbilda dem till dugliga tjenarinnor samt jemväl beredt undervisning åt andra elever i matlagning och förekommande hushållsgörsmål. Om båda dessa inrättningar lemnas närmare upplysningar bland uppgifterna rörande fromma stiftelser.

Samma är förhållandet med *barnhemmet i Visby för flickor* och *H. K. H. Prinsessan Eugenie's barnhem i Vesterhejde socken*, hvilka inrättningar fortfarande ega bestånd och äro i verksamhet.

Sedan hufvudmännen för sällskapet D. B. V:s sparbank på våren 1898 ställt ett belopp af 500 kronor till fattigvårdsstyrelsens i Visby disposition för anställande af ett försök med en *arbetsstuga*, hufvudsakligen i syfte att förekomma tiggeri och sysslolöst kringdrifvande af fattiga barn, samt fattigvårdsstyrelsen samma år utsett styrelse för arbetsstugan och stadsfullmäktige på styrelsens framställning anvisat lokal för arbetsstugan, hvilken lokal dock ej kunde tillträdas förr än påföljande året; blef arbetsstugan, såsom förut anförts, öppnad i oktober månad 1899. Undervisningen, som fortgått från senare delen af januari till medio af maj och från början af oktober till medio af december under 2 timmar hvarje söckendag, sköttes först utaf en aflönad och två frivilliga (oafönade) lärarinnor samt en aflönad lärare i skomakeri, men redan under år 1900 måste lärarepersonalen ökas till två aflönade och fyra frivilliga lärarinnor jemte nyssnämnde lärare i skomakeri. Arbetsstugan har, förutom nämnda bidraget af D. B. V:s sparbank, bekommit af stiftelsen »Lars Hiertas minne» 500 kronor och af professorskan Anna Hierta-Retzius tillsammans 400 kronor. Stadsfullmäktige i Visby hafva, såsom förut framhållits, upplåtit lokal kostnadsfritt samt derjemte under år 1900 beviljat arbetsstugan ett anslag af 1,000 kronor. Lärjungeantalet utgjorde under hösten 1899 40 st., hälften gossar och hälften flickor, under vårterminen 1900 24 gossar och 24 flickor samt under hösten sistnämnda år 23 gossar och 25 flickor.

Af arbetarföreningen i Visby har under perioden anordnats en *föreläsninganstalt* med syfte att föranstalta om föreläsningkurser för arbetsklassen. Upphovet till anstalten torde vara att söka uti den bland fromma stiftelser här nedan omförmälda, arbetarföreningen af fröken Johanna Hägg lemnade donationen, deraf räntan enligt donators föreskrift skall användas bland an-

nat till anordnande af populära föreläsningar. Anstalten började sin verksamhet den 1 oktober 1898, och första föreläsningen hölls den 13 november samma år. Under första läsåret eller tiden från förstnämnda dag till juli månad 1899 hölls 22 föreläsningar, som bevistades af tillsammans 4,144 personer, med ett medeltal af 188 personer vid hvarje föreläsning. Andra läsåret, som omfattade såväl hösten 1899 som hela kalenderåret 1900, hölls 54 föreläsningar bevistade af 7,282 personer, med i medeltal 135 personer hvarje gång. Anstaltens styrelse utgöres af fem personer, deraf arbetarföreningen utser tre och stadsfullmäktige i Visby två. Öfverinseendet utöfvas af en utaf Konungens Befallningshafvande förordnad inspektör. Arbetarföreningen upplåter kostnadsfritt sin lokal för föreläsningarna. I anslag har anstalten bekommit för läsåret 1898—1899 300 kronor af Visby stad samt för läsåret 1899—1900 500 kronor af staten och 300 kronor af Visby stad. I arvode åt föreläsare har anstalten betalat femton kronor för föreläsning, som varit förenad med experiment eller bilder till åskådliggörande af det förelästa, samt tio kronor för föreläsning utan sådan åskådningsmateriel.

Kungl. Gotlands artillerikårs läroverk upphörde med år 1897 och ersattes med *Kungl. Gotlands artillerikårs underbefälsskolor*. Dessa skolor utgöras af en konstapelsskola med ändamål, såsom namnet anger, att meddela den utbildning, som erfordras för befordran till konstapel, och en underofficersskola, der den ytterligare utbildning meddelas, som erfordras för befordran till underofficer. Undervisningen vid skolorna, som pågår sex till åtta timmar hvarje söckendag, börjas första helgfria dag i oktober och avslutas påföljande året före repetitionsöfningarnas början samt delas i en hufvudsakligen teoretisk kurs, hvilken fortgår till slutet af april, och en praktisk kurs under återstoden af tiden. Skolorna stå under en kaptens befäl, och undervisningen bestrides af en informationsofficer, två informationsunderofficerare samt nödigt underbefäl. Antalet lärjungar och af dem aflagda examina utgjorde vid Kungl. Gotlands artillerikårs läroverk:

Läsår.	Antal undervisade lärjungar.			Antal elever, som aflagt examen.		
	Första klassen.	Andra klassen.	Summa.	Första klassen.	Andra klassen.	Summa.
1896—1897 . . .	16	6	22	9	5	14
1897—1898 . . .	19	7	26	8	5	13

och vid Kungl. Gotlands artillerikårs underbefälsskolor:

Öfningsår.	Antalet undervisade elever.			Antal elever, som aflagt examen.		
	Konstapelsskolan.	Underofficersskolan.	Summa.	Konstapelsskolan.	Underofficersskolan.	Summa.
1898—1899 . . .	12	5	17	8	5	13
1899—1900 . . .	14	4	18	14	4	18
1900—1901 . . .	14	11	25	9	11	20

Vid *navigationsskolan i Visby* hafva under perioden varit anställda en föreståndare och förste lärare, en lärare i navigationsafdelningen, en lärare i ångmaskinlära och en lärare i kun-

skap om författningar, som med sjömansyrket ega gemenskap. Rörande antalet elever och af dem aflagda examina lemnas följande redogörelse:

L ä s å r.	Styrmansklassens elever.				Sjökaptenklassens elever.				Ångfartygsbefälhåvareklassens elever.			
	Inskrifna.	Deraf		Ej inskrifna, som aflagt examen.	Inskrifna.	Deraf		Ej inskrifna, som aflagt examen.	Inskrifna.	Deraf		Ej inskrifna, som aflagt examen.
		af afgångna utan godkänd examen.	vid examen godkända.			af afgångna utan godkänd examen.	vid examen godkända.			af afgångna utan godkänd examen.	vid examen godkända.	
1895—1896 . .	19	16	3	—	8	6	2	—	3	2	1	—
1896—1897 . .	15	12	3	—	12	10	2	—	7	6	1	—
1897—1898 . .	10	9	1	—	6	6	—	—	4	3	1	—
1898—1899 . .	22	19	3	—	6	6	—	—	8	5	3	—
1899—1900 . .	20	16	4	—	11	8	3	—	7	4	3	—

De allmänna sjukvårdsinrättningarna inom länet hafva under perioden utgjorts af hospitalet samt länslasarettet och kurhuset i Visby, hospitalet med plats för 32 samt lasarettet och kurhuset för 52 patienter. Redan länge hafva klagomål förspotts öfver nuvarande länslasarettet, dervid åtskilliga anmärkningar mot detsamma anförts, af hvilka de hufvudsakligaste hafva varit, att detsamma var för trångt, vattentillgången otillräcklig och belägenheten olämplig. Frågan om anläggande af *nytt länslasarett* har sålunda länge stått på Landstingets dagordning. Under perioden har denna fråga nått sin lösning, i det Landstinget dels af kronan inköpt lägenheten Stora Strandåker norr om Visby för uppförande af nytt länslasarett derstädes, dels träffat aftal med kronan om försäljning af nuvarande länslasarettet till kronan för 28,000 kronor och dels beslutat att å nämnda lägenhet anlägga nytt länslasarett, i enlighet med ett af arkitekten Axel Kumlien uppgjort förslag, för en beräknad kostnad af högst 325,000 kronor. Enligt Landstingets beslut skulle af de för arbetet nödiga medlen 300,000 kronor anskaffas genom lån med 40 års återbetalningstid, och sedan detta Landstingets beslut vunnit nådigt godkännande och lånet upptagits, har grundstenen till det nya lasarettet lagts år 1900. Arbetet beräknas vara fullt färdigt

senast år 1903. I öfrigt hafva under femårsperioden icke några förändringar vidtagits vid berörda inrättningar, hvilka fortfarande hafva gemensam styrelse, läkare, syssloman och predikant, men särskild sjukvårdspersonal. Legosängsavgifterna vid lasarettet hafva beräknats i följande klasser, nämligen: i första klassen för sjuke, som begagna enskildt rum, 2 kr. 25 öre; i andra klassen för husbönder, handverkare, styrmän, maskinister, tjenstemän och betjente vid statens verk och inrättningar samt öfriga med dem likställda äfvensom för deras hustrur och barn 1 kr., likväl med rätt för styrelsen att undantagsvis i synnerligen ömmande fall bevilja någon nedsättning i denna afgift, dock icke under 50 öre; i tredje för gesäller, arbets- och tjänstefolk, torpare, lärgossar och sådana personer, för hvilka afgiften utgår af fattigmedel, 50 öre; och i fjerde för utlänningar 4 kr. 50 öre för vård i enskildt rum och 2 kr. för vård i allmänt rum. I ömmande fall hafva derjemte efter läkares bepröfvande friplatser varit medgifna i tre sängar, hvarjemte särskilda bestämmelser meddelats rörande ytterligare tillskott för sinnessjuke och af delirium tremens lidande m. fl. Den af Landstinget beslutade sjukvårdsavgiften har under periodens samtliga år utgått med 50 öre för man och 25 öre för kvinna.

För antalet patienter samt inkomster och utgifter vid sjukvårdsinrättningarna lemnas uppgift i *tabell Q*.

Gotlands sjukhem, stiftadt af H. K. H. Prinsessan Eugenie och afsedt för personer lidande af obotlig eller långvarig sjukdom, har jemväl under denna period varit i verksamhet. Antalet patienter samt stiftelsens inkomster och utgifter under året framgå af följande redogörelse:

År.	Antal patienter.				Inkomster. Kronor.	Utgifter. Kronor.	Behållning vid årets slut. Kronor.
	Qvarliggande vid årets början.	Döde.	Nyttillkomna.	Qvarliggande vid årets slut.			
1896 . . .	18	2	1	17	6,245-89	5,758-39	113,858-29
1897 . . .	16	1	3	18	7,024-66	6,521-16	119,264-98
1898 . . .	18	2	2	18	7,309-46	7,574-29	132,563-02
1899 . . .	18	—	—	18	6,392-24	7,960-34	136,511-71
1900 . . .	18	1	1	17 ¹⁾	10,531-81	7,232-40	137,953-02

Tab. Q.

Visby hospital samt Gotlands länslasarett och kurhus åren 1896—1900.

År.	H o s p i t a l e t .					L ä n s l a s a r e t t e t o c h k u r h u s e t .								
	Antal vårdade.				Utgifter. Kronor.	Antal vårdade.		Inkomster i kronor.					Utgifter. Kronor.	
	Qvarliggande vid årets början.	Intagna.	Utskrifna.	Qvarliggande vid årets slut.		Lasarettensafdelningen.	Kurhusafdelningen.	Debiterade sjukvårdsavgifter.	Bidrag af landstingsmedel.	Bidrag af statsmedel.	Debiterade legosängsavgifter.	Diverse.		Summa.
1896	28	19	15	32	17,299	465	11	11,190	1,000	600	6,760	468	20,018	21,290
1897	32	12	12	32	17,565	479	6	11,342	3,000	600	6,656	485	22,093	20,536
1898	32	10	10	32	17,045	584	9	11,322	3,000	600	9,688	500	25,110	24,080
1899	32	7	7	32	16,935	618	6	11,404	4,000	600	9,839	732	26,575	26,143
1900	32	5	5	32	19,016	605	10	11,531	1,500	600	10,300	597	24,528	26,060
Summa	156	53	49	160	87,860	2,751	42	56,789	12,500	3,000	43,243	2,782	118,314	118,109

¹⁾ En är under året utskrifven.

Jemte afkastningen af skänkta medel har sjukhemmet årligen åtnjutit 1,000 kronor af länets landsting. Under perioden hafva fyra donationer om tillsammans 23,000 kronor tillfallit sjukhemmet. Sjukhemmets tillgångar vid 1900 års utgång utgjordes af den söder om Visby belägna, till 26,021 kronor 67 öre bokförda fastigheten, inventarier till värde af 6,768 kronor 80 öre, fordringar 102,912 kronor 82 öre samt kassabehållning 2,249 kronor 73 öre.

För sjukvården i länet hafva under perioden funnits att tillgå följande antal läkare:

År.	I Visby.	Å landsbygden.	Summa.
1896	5	4	9
1897	6	4	10
1898	7	3	10
1899	7	3	10
1900	7	3	10

Af dessa är en regementsläkare, en hospitals- och lasarettsläkare, en stadsläkare i Visby, tre provinsialläkare med stationer i Visby, Slite och Hemse, en extra provinsialläkare med station i Klintehamn, en bataljonsläkare och två praktiserande läkare.

För kreaturssjukvården i länet hafva funnits en länsveterinär med station i Visby och två distriktsveterinärer med stationer i Hemse och i Slite, hvilka sistnämnda veterinärer aflönats af Landstinget.

Under perioden hafva funnits tre *stamapotek* i Visby, Hemse och Slite samt ett medikamentsförråd i Klintehamn, lydande under *stamapoteket* i Hemse.

Barnmorskornas antal under perioden har varit 46, deraf 39 instrumentexaminerade. Af barnmorskorna hafva två varit anställda i Visby och 44 på landsbygden.

En *vattenkuranstalt* i förening med hafsbad har liksom under föregående perioder jemväl under denna varit i verksamhet i Visby. Antalet badgäster, som låtit anteckna sig vid anstalten, har varit år 1896 613, år 1897 523, år 1898 715, år 1899 824 och år 1900 773. De badgäster, som utan anteckning begagnat hafsbaden, utgöra troligen flertalet. Mindre vattenkuranstalter hafva äfven funnits i Slite, Klintehamn och Ljugarn.

Af *försäkringsanstalter* inom länet hafva under perioden varit i verksamhet två brandstodsbolag, omfattande det ena Norra

och det andra Södra häradet, ett kreatursförsäkringsbolag, afsedt för hela länet, och 30 sådana för en eller flere socknar, 2 mindre försäkringsföreningar för båtar och fiskredskap, om hvilka förut är nämnt, samt flere föreningar för sjukhjälp och annat understöd, för hvilka uppgifter lemnas bland fromma stiftelser.

Rörande de båda *brandstodsbolagens* verksamhet meddelas följande redogörelse:

Inrättningens namn.	År.	Utdebiteradt	Utdebiterade	Utbetald
		belopp.	öre för	
		Kronor.	hvarje 100	ersättning.
			kr. ansvarig-	Kronor.
			hetsbelopp.	
Gotlands Norra härads brandstods-förening	1896	8,412-00	4	7,143-00
	1897	8,674-00	4	8,265-00
	1898	24,390-00	11	22,927-00
	1899	33,516-00	15	39,994-90
	1900	16,303-00	7	12,086-00
	Summa	—	91,295-00	—
Gotlands Södra härads brandstods-förening	1896	19,025-46	8	16,559-98
	1897	63,558-94	26	60,442-46
	1898	9,599-95	3	3,562-17
	1899	19,642-31	8	7,812-19
	1900	10,050-53	4	7,757-27
	Summa	—	121,877-19	—

Försäkrade egendomens värde vid 1900 års slut utgjorde i Norra häradets brandstods-förening 23,346,891 kronor och i Södra häradets brandstods-förening 25,222,785 kronor.

Rörande det för länet afsedda *kreatursförsäkringsbolagets* verksamhet lemnas redogörelse i *tabell R*.

Värdet af de hos ofvanberörda 30 kreatursförsäkringsföreningarna försäkrade kreaturen utgjorde vid 1900 års utgång 2,131,291 kronor.

Under år 1900 har förvaltningsbidrag af statsmedel utbetalts till 13 *sjukkassar* i Visby och 9 sådana å länets landsbygd, för hvilka redogörelse lemnas bland fromma stiftelser.

I Visby stad hafva under perioden funnits åtskilliga *föreningar och sällskap* för allmännyttiga ändamål, såsom sällskapet

Tab. R.

Gotlands kreatursförsäkringsbolags verksamhet åren 1896—1900.

Verksamhetsår. ¹⁾	Infutna utdebiterade belopp.	Öfriga inkomster.	Utbetalda ersättningar.	Öfriga utgifter.	Tillgångar vid årets slut.	Försäkringsbelopp.		Utdebiterade öre för 100 kr. af ansvarighetsbeloppet.		Ersatta skador.	
						Tecknad under året.	Qvarstående vid årets slut.	För hästar.	För nöt.	För hästar.	För nöt.
						Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1896	9,007-98	7,600	7,054-23	10,347-45	10,364-80	420,990	413,985	290	290	5,223-50	1,830-73
1897	9,505-13	12,800	13,739-65	14,982-24	17,048-55	443,090	329,115	370	250	11,466-50	2,273-15
1898	14,017-90	10,500	5,560-75	13,346-24	9,552-91	344,040	295,005	230	200	4,517-50	1,043-25
1899	7,591-29	3,500	4,894-90	7,256-63	8,770-05	304,570	271,740	250	190	4,084-90	810-00
1900	6,998-80	5,500	6,446-60	6,683-05	9,916-00	284,930	257,115	300	250	5,052-00	1,394-60

¹⁾ Räkadt till den 14 mars det angifna året.

D. B. V.; stiftadt år 1814, med verksamhet hufvudsakligen riktad på sällskapets sparbanksinrättning och dess i Visby anlagda botaniska trädgård; planteringsgillet i Visby för åstadkommande och vårdande af planteringar i och närmast utom staden; Visby stifts missionssällskap för understödjande af den evangelisk-luterska kyrkans missionsverksamhet; musikaliska sällskapet i Visby för öfvande af musik såsom bildande och förädlande nöje; frimurarelogen S:t Nikolaus, såsom afdelning af Stora landtlogen i Stockholm; Gotlands skarpskytte- och jägaregille för skjutskicklighetens befrämjande och jagtens vårdande; Gotlands djurskyddsförening; en idrottsförening för öfvande af bollspel och andra lekar; föreningen Gotlands fornvänner, stiftad år 1874, med ändamål att samla och i Gotlands fornsal bevara föremål,

upplysande för ortens historia och kultur; Visby arbetareförening; två goodtemplarloger i Visby m. fl. Om en och annan af dessa föreningar äro vidare uppgifter lemnade uti tabellen rörande fromma stiftelser.

År 1900 funnos i länet 21 *sparbanker*, af hvilka dock två voro under afveckling, med insättare, hvilkas behållning utgjorde 3,730,599 kronor 90 öre, under det sparbankernas egna fonder stego till 412,105 kronor 7 öre.

Af *offentliga låneinrättningar* inom länet hafva under perioden fortfarande varit i verksamhet Riksbankens afdelningskontor i Visby, Gotlands enskilda bank och Gotlands hypoteksförening.

År 1900 funnos i länet 83 *sockenmagasin* med en behållning af 6,261⁴⁶ hl. råg, 4,569⁹³ hl. korn och 43,237 kronor 99 öre.

Visby i Landskansliet och Landskontoret den 31 december 1901.

C. CEDERCRANTZ.

Oscar Melin.

Wilh. Cramér.

Tab. 1.

FOLKMÄNGDEN I GOTLANDS LÄN ÅREN 1896—1900.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
				Mantalskrifna folkmängden (enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motsäende år).										
	Kyrkoskrifna folkmängden (enligt presterskapets uppgifter den 31 december).			Hela mantalskrifna folkmängden.			Deraf fria från mantalspenningar.							
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Värfvadt manskap.	Af särskilda orsaker befriade.	Underåriga.		Summa (fria från mantalspenningar).			
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Man-kön.	Qvin-kön.	Man-kön.	Qvin-kön.	Man-kön.	Qvin-kön.	Summa.
Landsbygden år 1896	21,212	23,010	44,222	21,148	22,999	44,147	--	1,205	2,527	7,349	6,929	8,554	9,456	18,010
1897	21,289	22,992	44,281	21,189	23,034	44,223	--	1,210	2,581	7,328	6,889	8,538	9,470	18,008
1898	21,411	23,020	44,431	21,357	23,120	44,477	--	1,192	2,522	7,330	6,934	8,522	9,456	17,978
1899	21,429	22,974	44,403	21,414	23,079	44,493	--	1,184	2,467	7,242	6,907	8,426	9,374	17,800
1900	21,456	22,949	44,405	21,323	22,912	44,235	--	1,126	2,418	7,206	6,836	8,332	9,254	17,586
Visby stad år 1896	3,425	4,382	7,807	3,395	4,365	7,760	98	179	424	1,204	1,298	1,481	1,722	3,203
1897	3,461	4,445	7,906	3,392	4,398	7,790	96	177	428	1,223	1,273	1,496	1,701	3,197
1898	3,451	4,444	7,895	3,398	4,407	7,805	96	164	416	1,225	1,257	1,485	1,673	3,158
1899	3,600	4,583	8,183	3,486	4,546	8,032	93	153	399	1,249	1,307	1,495	1,706	3,201
1900	3,720	4,656	8,376	3,636	4,566	8,202	100	147	389	1,290	1,297	1,537	1,686	3,223
Hela länet år 1896	21,637	27,392	52,029	24,543	27,364	51,907	98	1,384	2,951	8,553	8,227	10,035	11,178	21,213
1897	24,750	27,437	52,187	24,581	27,432	52,013	96	1,387	3,009	8,551	8,162	10,034	11,171	21,205
1898	24,862	27,464	52,326	24,755	27,527	52,282	96	1,356	2,938	8,555	8,191	10,007	11,129	21,136
1899	25,029	27,557	52,586	24,900	27,625	52,525	93	1,337	2,866	8,491	8,214	9,921	11,080	21,001
1900	25,176	27,605	52,781	24,959	27,478	52,437	100	1,273	2,807	8,496	8,133	9,869	10,940	20,809

Tab. 2.

ALLMÄNNA VÄGAR OCH SKJUTSNING I GOTLANDS LÄN ÅREN 1896—1900.

a) Längd af allmänna vägar och kostnad för deras underhåll år 1900.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.
Väghållningsdistrikt.	Väglängd.		Vägfyrkar.				Uppskattad kostnad för vägunderhåll in natura (den tid mark är bar).	Vägskatt pr vägfyrk.		Väggassans inkomster.			Väggassans utgifter.			Väggassans behållning vid årets slut.
	Landsväg (med broar).	Bygdeväg (med broar).	Å jordbruksfastighet		Å allmänningsskogar, frälseränta samt annan fastighet.			Å vägfyrkar enligt kol. 4.	Å vägfyrkar enligt kol. 5—7.	Vägskatt. ¹⁾	Af statsmedel. ²⁾	Öfriga inkomster.	Förvaltningskostnader.	Ersättning till snöploglagen.	Öfriga utgifter. ³⁾	
	Kilom.	Kilom.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Kronor.	Öre.	Öre.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Gotlands Norra härads	263·971	486·269	168,068	2,728	6,197	13,119	39,476·05	6	30	10,902·00	—	7,310·00	1,238·00	17,159	298·00	2,122·00
Gotlands Södra härads	226·928	364·880	147,564	1,942	4,132	4,376	30,927·88	3	26·1	6,843·92	—	8,695·93	720·36	14,336	2,407·53	1,168·56
Summa å landet	490·899	851·149	315,632	4,670	10,329	17,495	70,403·93	—	—	17,745·92	—	16,005·93	1,958·36	31,495	2,705·53	3,290·56
i staden	14·890	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

b) Väganläggningar och kostnad derför under åren 1896—1900.

18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.
Allmänna vägar.	Längd af under åren 1896—1900		Kostnad för under åren 1896—1900							
	fulländade och afsynade nya vägar.	omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.	fulländade och afsynade nya vägar.				omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.			
			Af statsmedel.	Af väggassans medel.	Af andra medel.	Summa.	Af statsmedel.	Af väggassans medel.	Af andra medel.	Summa.
	Kilometer.	Kilometer.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Landsvägar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bygdevägar	2) 164·067	—	—	3) 18,311·58	—	18,311·58	—	—	—	—
Summa	164·067	—	—	18,311·58	—	18,311·58	—	—	—	—

c) Skjutsanstalter och skjutslega vid 1900 års slut.

29.	30.	31.	32.	33.
Skjutslega pr nymil.	Gästgifverier		Skjutsstationer	
	med	utan	med	utan
	entreprenad.		entreprenad.	
	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.
Med entreprenadbidrag 1·50 kr.	20	—	8	—
Utan " 1·12 "	—	—	—	2
Summa skjutsanstalter	20	—	8	2
deraf: vid landsvägar	16	—	7	2
vid bygdevägar	3	—	1	—
i staden	1	—	—	—
Anstalter för endast sjöskjuts	—	—	—	—

d) Vid skjutsning utgångna hästar under åren 1896—1900.

34.	35.	36.	37.	38.	39.
År.	I kungs- och krono-skjuts.	Vid gästgifverier		Vid skjutsstationer	
		med	utan	med	utan
		entreprenad.		entreprenad.	
	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.
1896	—	772	—	78	14
1897	—	1,007	—	113	8
1898	—	862	—	126	16
1899	—	1,176	—	175	4
1900	—	1,370	—	149	5
Summa hästar	—	5,187	—	641	47

Ann. 1) Här ingår äfven bidrag af vägfyrkar enligt kol. 5. — 2) Här ingår ej statsbidraget till vägunderhållet in natura. — 3) I denna summa torde jemväl ingå omlagd väg, derå tillförlitlig uppgift ej erhållits.

Tab. 3.

HEMMAN OCH LÄGENHETER SAMT STADSJORDAR M. M. I GOTLANDS LÄN ÅR 1900.

I. Landsbygden.

1.	2.		3.		4.		5.		6.		7.		8.		9.		10.		11.	
	Kronoegendomar.										Skatteegendomar.		Frälseegendomar.		S u m m a.					
	Under allmän disposition.					Under enskild disposition.														
	Antal.		Mantal.		Antal.		Mantal.		Antal.		Mantal.		Antal.		Mantal.		Antal.		Mantal.	
Kungs- och kungsladugårdar samt säterier	2	1 ⁵ / ₆	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1 ⁵ / ₆	—	—
Boställen: hemman	104	49 ¹⁰ / ₈	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	104	49 ¹⁰ / ₈	—	—
lägenheter	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—
Säterier och ladugårdar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rå- och rörs (insöckne) hemman	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hemman	14	124 ⁹ / ₇	4	307 ⁸ / ₆₄	1,525	1,031 ⁸ / ₁₅	5	21 ⁸ / ₈	1,548	1,046 ⁸ / ₁₆	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Jordlägenheter	14	77 ⁸ / ₂	3	—	86	—	23	—	126	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Fiskerier	—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Verk och inrättningar	—	—	—	—	16	—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Summa antal och nuvarande mantal	137	63	7	307 ⁸ / ₆₄	1,628	1,031 ⁸ / ₁₅	29	21 ⁸ / ₈	1,801	1,096 ⁸ / ₁₆	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Oförmedladt mantal	—	67	—	307 ⁸ / ₆₄	—	1,148	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

12.	13.	14.		15.
		Taxeringsvärde (i kronor) hvarför bevilning		
		erlägges.	icke erlägges.	
<i>Brukningssdelar och i jordeboken ej upptagna torp.</i>				
Brukningssdelar, hvari hemman äro fördelade	8,472	—	—	—
Jordtorp, ej upptagna i jordeboken	3,872	—	—	—
Ryttare-, soldat- och båtsmanstorp, d:o	5	—	—	—
<i>Jordbruksfastighet och annan fastighet.</i>				
Jordbruksfastighet	—	32,140,000	450,400	—
Annan fastighet:				
Hus och tomter i köpingar och dermed jemförliga orter:				
i Hemse municipalsamhälle	—	339,600	—	—
i Slite hamnplats	—	299,200	—	—
i Kappelshamn	—	60,100	—	—
i Färösunds	—	101,400	—	—
Lägenheter i öfrigt, hvilkas hufvudsakliga värde utgöres af åbyggnaden	—	4,400,300	—	—
Kyrkor och bönehus	—	—	2,758,500	—
Andra offentliga byggnader	—	—	1,361,300	—
Frälseräntor	—	—	—	—
Summa annan fastighet (än jordbruksfastighet)	—	5,200,600	4,119,800	—

II. Staden.

16.	17.		18.	19.	20.		21.	22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31.												
	Tomter.				Boningshus.			T a x e r i n g s v ä r d e (i k r o n o r).												
	Be-bygda.	Obc-bygda.			Land-rier, jord-lotter eller andra bruk-ningsdelar.	Ny-bygda 1896—1900.		Befint-liga 1900.	J o r d a r				A n n a n f a s t i g h e t.							
									Hus och tomter		Kyrkor och bönehus		Andra offentliga byggnader		S u m m a (annan fastighet)					
Antal.		Antal.		Antal.		Antal.		Antal.		Antal.		Antal.		Antal.		Antal.				
								hvarför bevilning		hvarför bevilning		hvarför bevilning		hvarför bevilning		hvarför bevilning				
								erlägges. icke erlägges.		erlägges. icke erlägges.		erlägges. icke erlägges.		erlägges. icke erlägges.		erlägges. icke erlägges.				
Visby	997	29	311	52	981	441,700	121,100	7,350,800	95,400	12,900	278,800	—	740,900	7,363,700	1,115,000					
Summa	997	29	311	52	981	441,700	121,100	7,350,800	95,400	12,900	278,800	—	740,900	7,363,700	1,115,100					
						562,800		7,446,200		291,700		740,900		8,478,800						

Tab. 4.

EGENDOMAR AF FIDEIKOMMISSNATUR I GOTLANDS LÄN ÅR 1900.

(Intet fideikommiss finnes inom Gotlands län.)

Tab. 5.

EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I GOTLANDS LÄN ÅR 1900.

1. Aktiebolagets namn.	2. Egendomens namn.	3. Belägenhet. Socken (stad).	4. 5. 6. 7. 8. M a n t a l.					9. Antal utjordar, ängar o. d. ej i man- tal satt jord.	10. Antal verk och inrättnin- gar (fa- stigheter i städer).	11. 12. 13. 14. Taxeringsvärdet (i kronor)			
			4. Kronor.	5. Skatte.	6. F r ä l s e.		8. Summa.			11. å jord- bruks- fastighet.	12. å annan fastig- het (utom frälseränta).	13. å frälse- ränta.	14. S u m m a.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	Allmänt frälse.							
Aktiebolaget Karta och Oaxens kalkbruk	Lickedarve	Fleringe.	—	$\frac{3}{32}$	—	—	—	1	2,900	36,100	—	106,400	
	Stora Vikers m. m.	Lärbro.	—	$\frac{117}{96}$	—	—	$\frac{117}{96}$	1	43,400	24,000	—		
Aktiebolaget Kyllay kalkbruk	Malms m. m.	Hellvi.	—	$\frac{133}{256}$	—	—	$\frac{133}{256}$	2	44,800	4,700	—	49,500	
Aktiebolaget Lörje kalkbrott	Långers	»	—	$\frac{73}{256}$	—	—	$\frac{73}{256}$	1	8,600	43,000	—	51,600	
Aktiebolaget Martebo myr	Skäggs m. m.	Vestkinde.	—	$3\frac{3}{8}$	—	—	—	3	179,000	2,500	—	490,300	
	Fräselügheten Vestkinde utgård	»	—	—	—	—	—	1	7,100	—	—		
	» Bro d:o	Bro.	—	—	—	—	—	1	9,500	—	—		
	» Lokrume d:o	Lokrume.	—	—	—	—	—	1	43,600	—	—		
	» Martebo d:o	Martebo.	—	—	—	—	—	1	100,000	—	—		
	Tjons	Lummelunda.	—	$2\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	90,000	—		—
	Fräselägenh. Lummelunda utgård	»	—	—	—	—	—	—	1	24,800	—		—
» Stenkyrka d:o	Stenkyrka.	—	—	—	—	—	—	1	11,400	—	—		
» Tingstäde d:o	Tingstäde.	—	—	—	—	—	$5\frac{1}{2}$	1	22,400	—	—		
Aktiebolaget Rosendals och Bara landtegendomar	Rosendal m. m.	Föllingbo.	—	$3\frac{35}{1024}$	—	—	—	—	107,100	—	—	231,300	
	Davide	Rone.	—	$\frac{1}{4}$	—	—	—	8	57,300	—	—		
	Lägenheter	Hemse.	—	—	—	—	—	4	13,300	—	—		
	D:o	Burs.	—	—	—	—	—	3	25,600	—	—		
	Bara	Etelhem.	—	$\frac{699}{4096}$	—	—	$3\frac{1863}{4096}$	—	28,000	—	—		
Barlingbo mejeriaktiebolag	Åkra Lilla	Barlingbo.	—	$\frac{19}{560}$	—	—	$\frac{19}{560}$	1	1,800	12,000	—	13,800	
Gotländska kalkstensaktiebolaget	Gutenviks m. m.	Östergarn.	—	$\frac{1}{16}$	—	—	$\frac{1}{16}$	1	2,000	4,000	—	6,000	
Aktiebolaget Lindströms stenhuggerier på Gotland	Flenvika	Hangvar.	—	$\frac{1}{4}$	—	—	—	1	8,500	5,500	—	22,100	
	Hoburgen	Sundre.	—	—	—	—	$\frac{1}{4}$	1	—	8,100	—		
Roma sockerfabriks aktiebolag	Varplösa m. m.	Björke.	—	$\frac{140033}{900000}$	—	—	—	—	39,000	—	—	1,060,000	
	Sockerfabriksbyggnader	»	—	—	—	—	—	1	—	1,800	—		
	Vädermjölqvarn och bygd	»	—	—	—	—	—	1	—	—	—		
	Furubjers m. m.	Tingstäde.	—	$1\frac{1}{2}$	—	—	—	—	35,600	—	—		

Företagsnamn	Lägenhet	Ort	Mantal				Summa	Antal utjordar, ångar o. d. ej i mantal satt jord.	Antal verk och inrättningar (fastigheter i städer).	Taxeringsvärdet (i kronor)			
			Krono.	Skatte.	Frälse.					Summa.	å jordbruksfastighet.	å annan fastighet (utom frälseränta).	å frälseränta.
Stora Kopparbergs aktiebolag	Skattelägenhet	Tingstade.	—	—	—	—	1	—	600	—	—	—	—
	Vattenmjölkvarn	,	—	—	—	—	—	1	—	30,000	—	—	—
	250 ar jord under Bjers	Lojsta.	—	—	—	—	1	—	2,000	—	—	—	1,169,000
	250 ar jord under Bjers	Lojsta.	—	—	—	—	1	—	2,000	—	—	—	1,169,000
Stora Kopparbergs aktiebolag	Viflängs	Hellvi.	—	1/4	—	—	—	—	1,200	—	—	—	1,200
Sylfasta mejeriaktiebolag	Lägenhet under Lejre	Endre.	—	—	—	—	1	1	100	10,900	—	—	11,000
Aktiebolaget Visby cementfabrik	Fabriksbyggnader m. m.	Visby stad.	—	—	—	—	2	1	300	249,500	—	—	—
	Lägenhet	Vesterhejde.	—	—	—	—	1	—	1,000	—	—	—	—
	D:o	Stånga.	—	—	—	—	2	—	5,000	—	—	—	255,800
Klintebys aktiebolag	Klintebys	Klinte.	—	2,269 1024	—	—	—	—	68,300	—	—	—	—
	Varbos Stora	Sanda.	—	811 1024	—	—	—	—	25,000	—	—	—	93,300
Aktiebolaget Hemse ångvarn	Lägenheter och qvarn	Hemse.	—	—	—	—	—	2	—	23,900	—	—	23,900
Klintheamns badhusaktiebolag	Badhus å Snögrinda grund	Klinte.	—	—	—	—	—	1	—	6,000	—	—	6,000
Gotlands jernvägsaktiebolag	Hus och tomt	Visby stad.	—	—	—	—	—	1	—	11,300	—	—	11,300
Visby vattenkurinrättningsaktiebolag	Badhus och tomt	,	—	—	—	—	—	1	—	58,000	—	—	58,000
Gotlands maltfabriks aktiebolag	Fabriksbyggnader	,	—	—	—	—	—	2	—	185,000	—	—	185,000
Ångfartygsaktiebolaget Gotland	Magasiner	,	—	—	—	—	—	4	—	26,000	—	—	26,000
Visby badhusaktiebolag	Badhus	,	—	—	—	—	—	1	—	8,900	—	—	8,900
Gotlänningens tryckeriaktiebolag	Hus med tomt	,	—	—	—	—	—	1	—	17,500	—	—	17,500
Gotlands Allehandas tryckeriaktiebolag	D:o d:o	,	—	—	—	—	—	2	—	18,400	—	—	18,400
Visby bryggeriaktiebolag	Bryggeri m. m.	,	—	—	—	—	—	5	—	112,400	—	—	112,400
Aktiebolaget Visby högre flickskola	Hus med tomter	,	—	—	—	—	—	1	—	29,500	—	—	29,500
Aktiebolaget A. L. Vedins bryggeri	Bryggeri m. m.	,	—	—	—	—	—	2	—	139,500	—	—	139,500
Visby spritvaruförsäljningsaktiebolag	Hus med tomt	,	—	—	—	—	—	2	—	91,400	—	—	91,400
Gotlands mejeriaktiebolag	D:o d:o	,	—	—	—	—	—	1	—	12,200	—	—	12,200
Krooks petroleum- och oljeaktiebolag	Hage	,	—	—	—	—	—	1	1,000	—	—	—	1,000
		Summa	—	17,951,267,61 161,280,000	—	—	—	32	44	1,010,200	2,232,100	—	3,242,300

Tab. 5 o. 6.

Tab. 6.

EGENDOMAR TILLHÖRANDE FRÄMMANDE MAKTERS UNDERSÅTAR, I GOTLANDS LÄN ÅR 1900.

1. Främmande maktens och undersåtens namn.	2. Egendomens namn.	3. Belägenhet. Socken.	4. 5. 6. 7. 8. M a n t a l.				9. Antal utjordar, ångar o. d. ej i mantal satt jord.	10. Antal verk och inrättningar (fastigheter i städer).	11. 12. 13. 14. Taxeringsvärdet (i kronor)				
			Krono.	Skatte.	F r ä l s e.				Summa.	å jordbruksfastighet.	å annan fastighet (utom frälseränta).	å frälseränta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	Allmänt frälse.							
Natan Cain Haskel, mosaisk trosbekännare från ryska Polen	Bygd och jord å Storms grund	Hamra socken	—	—	—	—	—	1	—	4,500	—	—	4,500
		Summa	—	—	—	—	—	1	—	4,500	—	—	4,500

Gotlands län.

Tab. 7.

FROMMA STIFTELSE, STIPENDIIFONDER, PENSIONSANSTALTER, SJUKKASSOR OCH DERMED JEMFÖRLIGA
INRÄTTNINGAR I GOTLANDS LÄN ÅR 1900.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde.)	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1900		Stiftelsens storlek (fastighetsvärden inräknade) vid årets slut. Kronor.	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.				
A. Å landsbygden.									
<i>a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.</i>									
Holmbergska donationsfonden i Follingbo.	Understöd åt fattiga vid jul i Follingbo.	J. N. Holmberg.	1877 ^{29/1}	30	500	10,000	—	Kommunalnämnden.	
Makarna Johanssons donationfond i Hejdeby.	D:o d:o i Hejdeby.	O. Johansson, landbrukare.	1871 ^{11/7}	2	100	2,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Elisabeth Barths donation i Barlingbo.	D:o d:o i Barlingbo.	Elisabeth Barth.	1851 ^{26/11}	2	10	255	—	Kommunalnämnden.	
Johan Kolmodins d:o i Barlingbo.	D:o d:o i Barlingbo.	Johan och Anna Kolmodin, hemmansegare.	1887 ^{11/12}	2	15	339	—	Kyrkorådet.	
Fribergs d:o i Källunge.	D:o åt fattiga sjuke vid jultid i Källunge.	Fredr. Friberg, kyrkoherde.	1897 ^{9/10}	—	—	500	—	Kommunalnämnden.	
D:o d:o i Vallstena.	D:o d:o i Vallstena.	Densamme.	1898 ^{11/5}	1	6	500	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
T. P. Hammarströms d:o i Boge.	D:o åt fattiga äldre i Boge.	T. P. Hammarström, hemmansegare.	1897 ^{9/5}	6	30	600	—	Kyrkorådet och fattigvårdsstyrelsen.	
Karlesonska donationen till Hangvar fattigkassa.	D:o åt fattige vid jul i Hangvar.	M. Karlesons arfvingar.	1892 ^{19/11}	17	70	2,000	—	Fattigvårdsstyrelsen och pastor.	
Karlesonska d:o till Halls fattigkassa.	D:o d:o i Hall.	Desamma.	1892 ^{19/11}	6	17	500	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Vahlqvistska d:o i Lärbro.	D:o åt fattig f. d. sjöman eller sjömanska i Lärbro.	C. V. Vahlqvist, sjökaptän.	1876 ^{14/12}	1	30	630	—	Lärbro sparbank.	
N. P. Nielseons donation i d:o.	D:o åt fattige vid jul i Lärbro.	N. P. Nielseon, f. d. sjöman.	1892 ^{31/7}	—	52	1,054	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Neumanska donationen i Hellvi.	D:o åt behöfvande, som ej åtnjuter understöd af fattigvården, i Hellvi.	M. Neuman, enkefru.	1850	6	12	300	—	Ordföranden i kommunalnämnden.	
Kolmodinska d:o i Hörsne.	D:o åt fattige, som ej åtnjuta full försörjning af fattigvården, i Hörsne med Bara.	C. P. Kolmodin, hemmansegare.	1873 ^{31/12}	9	21	417	—	Kyrkorådet.	
Christensonska d:o i Hörsne.	D:o d:o.	L. P. Christensson, häradsdomare.	1893 ^{28/6}	9	50	1,000	—	D:o.	
P. Lundborgs donation i Gammelgarn.	D:o åt fattige vid jultiden i Gammelgarn.	P. Lundborg, handlande.	1877 ^{20/2}	19	35	1,000	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Östergårdska spanmålsfonden i Gammelgarn.	D:o åt nödlidande i Gammelgarn.	Joh. Östergård, hemmansegare.	1870 ^{14/5}	2	7	¹⁾ 420	—	En direktion.	¹⁾
Wallins Runne donationsfond.	Räntan skall årligen utdelas till trenne i Sanda boende fattige.	Carl Wallin Runne, hemmansegare.	1880 ^{27/12}	3	30	600	—	Kyrkorådet.	
Klintska fonden.	Ränta å 500 kronor till församlingens fattige i Sanda.	Edla af Klint, enkefru.	1880 ^{24/12}	3	25	500	—	Pastor och kyrkovårdar.	
Hoffmanska d:o.	Räntan tilldelas behöfvande i Stenkumla, som icke åtnjuta fattigunderstöd.	Katarina Hoffman.	1875 ^{1/8}	4	20	400	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Väntingska d:o.	Understöd åt fattige i Hejde.	O. Olofsson Väntinge, hemmansegare.	1875 ^{6/9}	20	²⁾ 20	1,500	—	D:o.	²⁾
Anders Anderssons Petarfve fond.	Räntan lemnas under två år till fattige i Garda, som ej åtnjuta fattigunderstöd, och lägges tredje året till kapitalet.	Anders Andersson Petarfve, f. d. hemmansegare.	³⁾ 1899 ^{28/12}	—	—	613	—	D:o.	³⁾
Vesterhejde skyddsörening.	Att bereda mindre bemedlade qvinnor i Vesterhejde arbetsförtjenst med husslöjd och bidrag till socknens fattigvård.	H. K. H. Prinsessan Eugenie.	1864	5	845	18,100	—	Kaptän Axel Ytterberg under inspektorat af stiftets biskop.	
<i>b) Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.</i>									
Olssonska fonden.	Uppfostringshjelp till fyra de mest nödställda fattige barn i Vestergarn.	Anders Olsson, sockenskrådare.	1839 ^{11/2}	4	31	610	—	Pastor och kyrkovårdar.	
Royalinska d:o i Roma.	Folkskoleväsendets främjande i Roma.	M. v. Royalin, landshöfding.	1812 ^{21/6}	—	35	370	—	Sockenmagasinsstyrelsen.	

Biblioteks- och skolbarns- beklädnadsfonden i Roma.	Inköp af böcker till bibliotek och beklädnad af fattiga skolbarn i Roma.	C. L. v. Baumgarten, öfverstelöjtnant.	1865 9/12	—	10	1,055	—	Särskild styrelse, deri pastor är ordförande.	4)
Melinska fonden i Barlingbo.	Slöjdundervisning åt skolbarn i Barlingbo pastorat.	Lars Melin, landtbrukare.	1828 10/4	2	4) 147	4) 2,500	—	Skolrådet.	4)
Mattssonska d:o i Stenkyrka.	Skolbarns beklädande och förseende med böcker i Stenkyrka.	Henry Stenström Mattsson.	1894 6/12	—	50	1,000	—	D:o.	
Gardellska d:o i Othem.	Understöd åt fattiga familjefäder och skolbarn i Othem.	P. Gardell, hemmansegare.	1870 20/6	39	155	3,060	—	D:o och kommunalnämnden.	
Sjöbergiska d:o i Boge.	D:o åt fattiga föräldrar till skolpligtiga barn i Boge.	C. Sjöberg, militärkapten.	1851 20/12	11	33	650	—	Skolrådet.	
Karlesonska d:o till Hangvars folkskola.	Premier åt skolbarn samt böcker till biblioteket i Hangvar.	M. Karlesons arvingar.	1892 12/11	—	—	884	—	D:o.	
D:o d:o till Halls folkskola.	D:o d:o i Hall.	Desamma.	1892 10/11	—	—	886	—	D:o.	5)
O. N. Ahlqvists donation i Lärbro.	Beklädnad åt fattiga skolbarn i Lärbro.	O. N. Ahlqvist, sjökapt. n.	1881 8/4	—	—	118	—	Fattigvårdsstyrelsen.	6)
Understödsfonden för fattiga skolbarn å Fårö.	Understöd åt fattiga skolbarn å Fårö.	J. F. Eneqvist, kyrkoherde.	1869 24/6	20	106	2,040	—	Skolrådet.	
Sjöbergiska fonden i Gotthem.	Premier åt skolbarn i Gotthem.	Carl Sjöberg, kapten.	{1851 16/12} {1862 21/1}	14	39	650	—	D:o.	
Gardelinska d:o i Anga.	D:o d:o i Anga.	P. Gardelin, hemmansegare.	1883 17/10	—	—	49	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Väntingska donationsfonden.	Understöd åt skolväsendet i Hejde.	O. Olofsson Väntinge, hemmansegare.	1875 9/9	—	90	1,500	—	Hejde skolråd.	
Föreningsfonden i Vestergarn.	Småskollärarinnans aflöning i Vestergarn.	Vestergarns arbetsförening och fru Johanna Nyman.	1880 27/12	—	7)	833	—	Pastor och församlingens skolrådsledamöter.	7)
Nymanska fonden i d:o.	D:o d:o.	O. H. Nyman, handlande.	1880 27/12	—	7)	500	—	D:o.	7)
Fridtorps barnhem i Vesterhejde.	Att bereda uppfostran åt vårlösa och vanvårdade barn å Gotland.	H. K. H. Prinsessan Eugenie.	1885 12/6	25	10,000	280,000	236,000	4 af stiftarinnan förordnade förtroendemän.	8)
Klintska fonden i Sanda.	Skolväsendets understödjande.	Edla af Klint, enkefru.	1880 24/12	—	33	668	—	Pastor och kyrkovårdar.	
Gardellska donationsfonden i Stenkumla.	Belöning åt flitiga och sediga skolbarn i Stenkumla.	Lars Gardell, f. d. kapten.	1881 23/11	9)	50	1,000	—	Skolrådet.	9)
Herlitzska d:o för högre folkskolan i Klinte.	Bidrag till högre folkskolan i Klinte.	C. W. Herlitz, konsul.	1860 12/12	—	865	12,182	—	Kyrkorådet.	
Herlitzska d:o för fattiga skolbarns beklädnad.	Beklädnad åt fattiga skolbarn i Klinte.	Densamme.	1885 27/11	15	100	2,000	—	Hemmansegaren Gustaf Vallin Vallå.	
Carl Johan Beckströms och Olivia Beckströms donationsfond.	D:o och premier till fattiga skolbarn i Öja.	Carl Joh. Beckström, f. d. handlande.	1892 2/8	32	99	2,000	—	Kyrkorådet.	
Vallinska donationsfonden.	D:o åt fattiga skolbarn i Klinte.	Olof Vallin, landtbrukare.	1891 22/7	12	75	1,500	—	Hemmanseg. Gust. Vallin i Klinte.	
Asplundska fonden.	Underhåll åt fattiga skolbarn i Vesterhejde.	A. Asplund, major.	—	5	55	1,100	—	Kommanalnämnden.	
Odinska d:o.	Understöd åt fattige och fattiga skolbarn i Linde.	Ingemund Odin Odvalls, hemmansegare.	1863 24/11	13	10	200	—	D:o.	
Jacobssonska d:o.	D:o d:o.	Per Jacobsson Smiss, hemmansegare.	1874 2/11	25	25	500	—	D:o.	
Gazeliusska donationen i Tingstäde.	Till aflöning åt skollärare i Tingstäde.	Kristoffer Gazelius, handlande.	1821 10/11	—	250	5,000	—	Skolrådet.	
e) Sjuk- och begravningskassor (sjelthjelpskassor).									
Roma sjuk- och begravningskassa.	Sjuk- och begravningshjelp.	—	1885	19	827	1,931	—	Särskild styrelse.	10)
Roma sockerfabriks d:o.	D:o åt fabriken arbetare.	—	1899 6/4	9	68	1,087	—	D:o.	11)
Vestkinde d:o.	D:o.	C. J. Olsson, handlande.	1887 22/2	7	148	1,086	—	D:o.	12)
Bäls och Hejnums d:o.	D:o.	C. P. Jacobsson, handlande.	1895 20/2	3	46	165	—	D:o.	13)
Bro d:o.	D:o.	K. Lindström, skollärare.	1893 28/11	8	116	333	—	D:o.	14)
Slite d:o.	D:o inom Othem.	G. A. Gradelius, kyrkoherde.	1898 1/2	—	252	689	—	Fem ledamöter.	15)
Inbördes hjelp.	D:o i Hangvar och Hall med omnejd.	J. C. Johansson m. fl.	1898 1/6	8	87	240	—	Särskild styrelse.	16)
Hemse arbetares understöds-kassa.	Sjuk- och begravningshjelps beredande.	J. N. Johansson, hemmansegare.	1886 20/4	16	321	784	—	D:o.	17)
Öja sjuk- och begravningskassa.	D:o d:o.	N. P. Gadd, kyrkoherde.	1889 10/3	34	365	809	—	D:o.	18)
Klinte d:o.	D:o d:o.	C. J. Axén, hemmansegare.	1884 27/5	33	490	4,833	—	D:o.	19)
Goodtemplarlogen Ansgarii sjuk-kassa.	Sjukhjelps beredande inom Klinte.	—	1891 1/2	10	115	297	—	D:o.	20)
Södra Gotlands nykterhetsförbunds sjuk- och begravningskassa.	Inbördes hjelp i Hemse.	Södra Gotlands nykterhetsförbund.	1898 8/8	25	328	473	—	D:o.	21)
Vestergarns d:o.	Sjuk- och begravningshjelps beredande.	Reinh. Uddin, prost, m. fl.	1888 5/1	9	87	1,658	—	D:o.	22)

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde).	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1900		Stiftelsens storlek (fastighetsvärden inräknade) vid årets slut. Kronor.	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.				
<i>f) Pensionsfonder.</i>									
Lärbro husbondeförenings understödsfond.	Lifränta åt obemedlade barn i Lärbro.	Lärbro kommunalstämma.	1874	2	7	195	—	Lärbro husbondeförening.	
<i>g) Pensionskassar.</i>									
Färö sockens pensionsinrättning.	Pension åt delegarne.	Färö kommunalstämma.	1881 4/7	—	—	9,216	—	En styrelse.	23)
<i>h) Andra stiftelser och inrättningar.</i>									
Prosten Holmbergs minne i Akeback.	Bidrag till kyrkans vård och underhåll.	Prosten Holmbergs sterbhus.	1881 1/10	—	—	1,500	—	Kyrkorådet.	
D:o d:o i Follingbo.	D:o d:o.	Detsamma.	1881 1/10	—	—	1,500	—	D:o.	
Hangvars orgelfond.	Inköp af ny orgel.	M. Karlesons arfvingar.	1892 19/11	—	—	2,490	—	D:o.	
O. N. Ahlqvists donation.	Reparation af Lärbro kyrka.	O. N. Ahlqvist, sjökapt. n.	1881 8/4	—	—	244	—	D:o.	
Hemmansegarnes spannmålskassa å Färö.	Underhåll af vissa byggnader, såsom färjebrygga m. m.	Färö hemmansegare.	1888 9/11	—	—	1,098	—	Styrelse.	
Olof Perssons i Gräne fond.	Upplysning af kyrkan i Väte.	O. Persson Gräne, hemmansegare.	1883 27/12	—	—	50	—	Kyrkorådet.	
H. K. H. Prinsessan Eugenie's orgelfond.	Anskaffande och underhåll af orgel i Vesterhejde kyrka.	H. K. H. Prinsessan Eugenie.	1880 5/10	—	—	3,658	—	D:o.	
		Summa	—	547	17,410	400,419	236,000		
B. I Visby stad.									
<i>a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.</i>									
Karlsdagsfonden.	Att bereda understöd åt behöfvande enkör och barn efter borgare i Visby.	Åtskilliga personer.	1819 28/1	18	35	700	—	Drätselkammaren.	
Gazeliusska donationen.	Att understödja behöfvande och orkeslösa personer i Visby.	Kristoffer Gazelius, grosshandlare.	1821 10/11	117	1,075	21,500	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Schwartzska donationsfonden.	Understöd åt pauvres honteux i Visby.	P. J. Schwartz, rådmän.	1825 24/8	2	25	500	—	D:o.	
Fähræiska d:o.	D:o åt behöfvande enkör eller döttrar efter prester, kofferdikaptener, sjömän eller varfstimmermän i Visby samt efter män eller fäder bland allmogen i Hablingbo eller Silte socknar.	Abraham Fähræus, skeppsbyggmästare.	1828 5/6	8	300	6,000	—	Drätselkammaren.	
Andréeska d:o.	Utdelning af understöd åt pauvres honteux i Visby.	A. Andrée, provinsialläkare.	1855 24/5	1	25	500	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Helena Lefflers donation.	Att bereda understöd åt fattiga enkör och döttrar efter handverkare.	Helena Leffler.	1858 22/11	8	24	500	—	Drätselkammaren.	
Lallérska donationsfonden.	Utdelning af ved till fattiga personer i Visby.	A. J. Lallér, f. d. förste landtmätare.	1862 13/8	20	75	1,500	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Laurinska d:o.	Understöd åt behöfvande qvinna i Strandrotens 1:a kvarter i Visby.	Georg Filip Laurin, f. d. kapt. n.	1864 18/8	1	25	500	—	D:o.	
Andersinska d:o.	Att understödja en behöfvande person i Visby.	Sofia Andersin, enkefru.	1867 15/3	1	8	150	—	D:o.	
Falkska donationen.	Utdelning af ved åt fattige i Visby.	Carl Falk, konsul.	—	21	50	1,000	—	D:o.	
Bildtska donationsfonden.	D:o d:o.	Johanna Bildt, enkefru.	1869 2/1	42	100	2,000	—	D:o.	
Rundberg-Lythska donationen n:r 1.	Understöd åt en behöfvande qvinna bland pauvres honteux i Visby.	Laura Rundberg, född Lyth, enkefru.	1874 5/8	1	30	600	—	Drätselkammaren.	
Rundberg-Lythska d:o n:r 2.	D:o d:o.	Densamma.	1874 5/8	1	30	600	—	D:o.	
Fonden för pauvres honteux.	Understöd åt pauvres honteux i Visby.	Åtskilliga personer.	1881	2	27	540	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Handverksägillet donationsfond.	Utdelning af ved åt behöfvande handverkare, deras enkör och barn i Visby.	Handverksägillet i Visby.	1882 11/4	15	68	1,360	—	D:o.	

II. K. H. Prinsessan Eugénies gåfvomedel.	Att bereda understöd åt behöfvande i Visby stad.	Stad-fullmäktige i Visby.	1889	11/6	8	353	24)	—	Fattigvårdstyrelsen.	24)
Visby stads stiftelse för puvres honteux.	Understöd åt puvres honteux i Visby.	Fröken Carolina Bergmans sterbhusdelegare.	1900	—	2	200	6,100	—	Drätselkammaren.	
Lythbergiska fonden.	D:o åt fattiga sängliggande i Visby.	J. Lythberg Larsson.	1794	12/6	3	30	600	—	Kyrkorådet.	
Vestbergiska d:o.	D:o åt kvinnor tillhörande puvres honteux i Visby.	Karin Vestberg, f. Ehinger, enkefru.	1865	26/1	7	525	10,092	—	Biskopen och kyrkorådet.	
C. A. Wahlbergs fond.	Räntan utdelas två gånger till 2 å 4 fruntimmer, tillhörande puvres honteux.	Sofie Wahlberg, f. Vestberg, enkefru.	1879	28/1	—	5)	1,422	—	Kyrkorådet.	5)
Lindgrenska donationsfonden.	Att hvarje julafon utdelas till ålderstigna handverkare, handverksenkor och döttrar.	Christina Charlotta Lindgren.	1864	21/12	14	165	3,000	—	Fabriks- och handverksföreningen.	
Lundborgska d:o.	Att utdelas hvarje jul åt 6 behöfvande enkör eller minderåriga barn efter handverkare i Visby.	Per Lundborg, handlande.	1877	22/2	6	100	2,000	—	D:o.	
<i>b) Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.</i>										
Jultomtarna.	Att bekläda fattiga barn.	Åtskilliga personer.	1881	—	23	514	2,948	—	En styrelse.	
Visby barnhem för flickor.	Att till kristlig fostran upptaga flickor inom länet, som sakna god föräldravård.	Carl Norrby, d. v. domkyrkoadjunkt.	1863	7/10	6	1,462	33,670	7,200	D:o bestående af 7 personer.	
Hagelinska donationsfonden.	Att understödja Visby barnhem, vissa uppgifna personer eller värlatade skoldickor i Visby.	Carl Hagelin, handlande.	1873	24/6	20	875	22,240	—	Drätselkammaren.	
Lundborgska d:o.	Grundplåt för en tilltänkt förbättringsanstalt i Visby för vanartiga gossar eller barn i allmänhet.	Per Lundborg och Lovisa Lundborg, handlande.	1877	22/2	—	—	1,354	—	D:o.	
Drottning Desiderias arbetskola för fattiga flickor.	Att åt ett visst antal fattiga flickor, tillhörande Visby stad och län, meddela undervisning i vanliga kvinnoslöjder m. m.	H. M. Drottning Desideria.	1823	2/6	14	1,744	52,800	18,000	Styrelse bestående af 14 ledamöter.	
Gazeliuska skolfonden å Färö.	Till aflöning åt skollärare å Färö.	Kristoffer Gazelius.	1821	11/10	—	250	5,000	—	Drätselkammaren.	
<i>c) Stipendiifonder och andra stiftelser för undervisning.</i>										
Gotlands sedlighetsförening.	Att dels minst en gång om året anordna sedlighetsföredrag och dels bereda vård åt värnlösa gotländska flickor medelst uppehållande af en hushållsskola i Visby.	L. A. Anjou, biskop.	1879	22/1	8	433	20,741	17,500	Styrelse bestående af 8 personer.	
Casströmska stipendiifonden.	Räntan å 1,000 kr. skall användas till ett stipendium för ett år åt någon behöfvande, för sedlighet, flit och lofvande anlag utmärkt yngling i Visby läroverks högsta eller näst högsta afdelning.	Gustafva Casström, enkefru.	1865	19/8	1	50	1,084	—	Visby läroverkskollegium.	
Läroverksföreningens stipendiifond.	Af räntan å fonden utdelas årligen 50 kr. såsom understöd åt någon af de ynglingar, hvilka tillhöra Visby läroverksförening.	Lärjungar vid Visby högre läroverk.	1868	9/6	1	50	1,223	—	D:o.	
Sundbergiska stipendiifonden.	Uppmuntran till någon behöfvande, för flit och lofvande anlag utmärkt yngling vid Visby läroverk.	A. N. Sundberg, lektor.	1892	22/10	1	50	1,017	—	D:o.	
Biskop Anjons stipendiifond.	D:o d:o	L. A. Anjou, biskop. m. fl.	1879	1/2	1	50	1,089	—	D:o.	
II. K. H. Hertigen af Gotland Oscar Carl Augusts d:o.	Stipendium till en mindre bemedlad lärjunge, som vid Visby läroverk fullbordat sina studier med maturitets-examen.	H. M. Konung Oscar II.	1879	21/3	1	180	4,888	—	D:o.	
Carl Cramérs d:o.	Understöd åt någon behöfvande lärjunge, som efter slutade studier vid Visby läroverk afgår till universitetet.	Carl Cramér, rektor, Dora Cramér, fru.	1888	17/9	1	100	2,000	—	D:o.	
Kolmodinska stipendiifonden.	Stipendier, 4 lika stora, afsedda att tilldelas mindre bemedlade och af uppmuntran förtjenta ynglingar vid Visby läroverks högre klasser.	G. Kolmodin, bankdirektör.	1890	27/3	4	200	4,000	—	D:o.	
Carl Johan Bergmans stipendiifond.	Understöd åt en eller flere för goda seder, flit och framsteg i studier utmärkta, behöfvande ynglingar, som tillhöra någon af klasserna 4—7 vid Visby läroverk.	Åtskilliga personer.	1897	28/7	2	100	3,013	—	D:o.	
Biskop von Schéeles premiefond.	Premium vid Visby läroverks årsafslutning åt förtjent lärjunge i någon af läroverkets högsta afdelningar.	K. H. Gez. von Schéele, biskop.	1898	21/3	1	100	1,031	—	D:o.	
von Rosenska gåfvomedlen.	Att användas till inköp åt behöfvande lärjungar vid Visby läroverk af läroböcker, äfvensom att dermed föröka och underhålla lärjungebiblioteket.	C. G. R. E. von Rosen, grefve, godsegare.	1900	21/6	—	—	513	—	D:o.	
<i>d) Stiftelser för sjukvård.</i>										
Nielssonska frisängsfonden.	Beredande af friplatser å länslasarettet.	N. P. Nielsson, sjöman.	1892	—	6	160	2,000	—	Lasarettledningen.	
Konvalescentfonden.	Att bereda understöd åt fattiga konvalescenter.	—	1853	—	—	65	1,384	—	Drätselkammaren.	
Understödsfonden för nödställda tillfrisknade.	Att understödja nödställda tillfrisknade i Visby.	—	1853	—	—	20	476	—	D:o.	

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIFONDER, PENSIONSANSALTAL M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål (och verksamhetsområde).	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1900		Stiftelsens storlek (fastighetsvärden inräknade vid årets slut. Kronor.)	Värdet af fastigheter, tillhörande stiftelsen, vid årets slut. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	Anmärkingar.
				till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.				
Fonden för understöd af nödställda sjuke i staden Visby.	Understöd åt nödställda sjuke.	Åtskilliga personer.	—	—	200	4,000	—	Drätselkammaren.	
Föreningen för understöd af nödställda sjuke i Visby.	Att med sjukmat bisprunga fattiga konvalescenter samt om möjligt äfven på annat sätt hjälpa behöfvande sjuke.	Maria Olde, fröken, m. fl.	1872	95	261	6,157	—	En styrelse bestående af 5 personer.	25)
Gotlands sjukhem.	Att emottaga och vårda obotligt sjuke.	H. K. H. Priussessan Eugenie.	1869	19	5,494	137,953	26,022	Styrelse af damer.	26)
<i>e) Sjuk- och begravningskassor (sjelfhjelpskassor).</i>									
Allmänna sjukhjelps- och begravningskassan i Visby.	Sjuk- och begravningshjälp inom Visby.	Handverksgillet i Visby.	1869 ^{18/2}	60	1,869	2,955	—	Särskild styrelse.	27)
Visby arbetares sjuk- och begravningskassa.	D:o d:o.	L. N. Backström, snickare, m. fl.	1876 ^{27/2}	31	1,268	1,096	—	D:o.	28)
Understödsförbundet n:r 1.	D:o d:o.	Ossian Jeurling, redaktör, m. fl.	1876 ^{9/4}	15	890	887	—	D:o.	29)
Sjukhjelps- och begravningsföreningen n:r 2.	D:o d:o.	L. E. Schöldström, sadelmakare.	1872 ^{1/5}	20	320	500	—	D:o.	30)
Snickerigesällernas sjuk- och begravningskassa.	D:o d:o.	G. Forsberg, älderman, snickaremästare.	1839 ^{12/1}	—	12	574	—	D:o.	31)
Föreningen H. W. (Hjelp-samma vänner.)	D:o d:o.	O. N. Hallin, skomakare, m. fl.	1877 ^{7/8}	19	900	302	—	D:o.	32)
Understödsförbundet n:r 3.	D:o d:o.	K. J. Ehinger, urmakare.	1877 ^{5/10}	13	288	520	—	D:o.	33)
Sjuk- och begravningsföreningen Betesda.	D:o d:o.	Åtskilliga personer.	1877 ^{21/12}	65	2,270	—	—	D:o.	34)
F. B. (Förenade bröder.)	D:o d:o.	D:o.	1878 ^{4/3}	9	320	1,488	—	D:o.	35)
Nationalgoodtemplarordens sjuk- och begravningskassa.	D:o inom Gotlands län.	C. J. Berggren, handlande.	1882	7	136	340	—	D:o.	36)
M. W. (Missionsvännerna.)	D:o inom Visby.	N. A. Youngberg, stadsmissionär.	1883	22	351	563	—	D:o.	37)
Metodist-episkopalförsamlingens sjuk- och begravningskassa.	D:o d:o.	Åtskilliga personer.	1883 ^{26/11}	15	284	—	—	D:o.	38)
Visby cementfabriks arbetares d:o.	D:o d:o.	—	1890 ^{8/3}	22	544	513	—	D:o.	39)
I. H. (Inbördes hjälp.)	D:o d:o.	Åtskilliga personer.	1890 ^{1/5}	16	660	1,092	—	D:o.	40)
Fole mekaniska verkstads arbetspersonals sjuk- och begravningskassa.	D:o d:o.	Arbetspersonalen vid verkstaden.	1900 ^{1/1}	8	97	233	—	D:o.	41)
<i>f) Pensionsfonder.</i>									
Dubbeska donationsfonden.	Gratial åt å Gotland bosatta, älderstigna, fattiga skepparenskor och barn.	J. Dubbe, assessor.	1833 ^{14/7}	15	830	16,677	—	Skepparegillet styrelse.	
Sällskapet U. D:s tjänariefond.	Pension åt älderstigna tjänarinnor.	Hilda Rosman, enkefru.	1886 ^{26/11}	3	150	8,302	—	Sällskapet U. D.	
Klingvallska donationsfonden.	Pensionsinrättning.	Sofia Klingvall, rådmanska.	1865 ^{11/12}	3	50	1,000	—	En direktions bestående af 5 ledamöter.	
Gazeliusska d:o.	D:o.	Kristoffer Gazelius, handlande.	1821 ^{12/12}	10	150	3,000	—	D:o.	
<i>g) Pensionskassor.</i>									
Skepparegillet pensionskassa.	Pension åt gillet ledamöter, deras enkör och barn i Visby.	—	1682 ^{5/6}	73	1,217	19,894	—	Skepparegillet styrelse.	42)

Köpmansgillet i Visby pensionskassa.	Pensionsinrättning.	Köpmän i Visby.	1849 ³¹ / ₁	78	6,783	156,581	—	En direktions bestående af 5 ledamöter.	43)
Fabriks- och handtverksidkares i Visby pensionsinrättning.	Bildande af pensioner för fabriks- och handtverksidkare, verksgesäller och försörjningsidkare inom Gotlands län.	Ett större antal fabriks- och handtverksidkare i Visby.	1861 ²⁹ / ₆	58	1,151	31,973	—	En direktion.	44)
<i>h) Andra stiftelser och inrättningar.</i>									
Johan Häggs föreläsningssanstalt.	Beredande af populära föredrag m. m.	Johanna Hägg, fröken.	1882 ²⁰ / ₂	—	280	7,000	—	Visby arbetareförening.	
Konung Karl Johans fond i Visby.	Något för Visby stad eller Gotlands län allmänt nyttigt ändamål.	Gotländska män.	1843 ⁵ / ₂	45)	149	3,869	—	Landshöfdingen, biskopen och borgmästaren i Visby. D:o.	45)
Prinsessan Eugenie's skyddsförening.	Att tillhandahålla arbete åt fattiga kvinnor.	H. K. H. Prinsessan Eugenie.	1863	76	1,158	35,372	—		
Summa			—		1,140	37,758	699,476	68,722	

A n m ä r k n i n g a r :

1) Fonden består af råg. — 2) Återstoden af årsräntan användes till understöd åt fattigvården. — 3) Den här angifna stiftelsedagen afser dagen för fondens öfvertagande till förvaltning efter stiftarens död. — 4) Tio tunnor råg att utdelas årligen. I kapitalet ingår inventarier till 500 kr. — 5) Räntan lagd till kapitalet. — 6) Räntan utdelas hvart tredje eller fjerde år. — 7) Räntan ingått till församlingens skolkassa. — 8) Penningförvaltningen omhänderhafves af 4 förtroendemän, barnhemmen af särskild styrelse; årskostnaden för hemmen utgör omkring 10,000 kr. — 9) Räntan använd för församlingens folkskolas behof. — 10) Influtna delegareafgifter år 1900 utgjorde 199 kr. 50 öre. — 11) D:o 333 kr. — 12) D:o 214 kr. 50 öre. — 13) D:o 52 kr. 94 öre. — 14) D:o 53 kr. — 15) D:o 322 75 kr. — 16) D:o 140 kr. 50 öre. — 17) D:o 152 kr. 50 öre. — 18) D:o 205 kr. 75 öre. — 19) D:o 662 kr. 40 öre. — 20) D:o 47 kr. — 21) D:o 333 kr. 50 öre. — 22) D:o 90 kr. — 23) D:o 140 kr. 80 öre. — 24) Ingen fond bildad, men stadsfullmäktige låta utbetala till vissa personer månatliga understöd, som förut tilldelats dem af prinsessan Eugenie. — 25) Års- och inträdesafgifter år 1900 191 kr. — 26) Uti behållningen ingå nedanstående donationsfonder med följande belopp: enkefru Karin Vestbergs till frisäng 5,000 kr., H. K. H. Prinsessan Eugenie's till byggnader, inventarier och kläder 23,184 kr., insamling genom grosshandl. Lamm till frisäng 3,071 69 kr., handlanden Hagmans till d:o 2,000 kr., Enkedrottning Josefinas till d:o 5,000

kr., slagtdaren Olof Johansson's och hans hustrus till d:o 10,000 kr., grefvinnan Charlotta v. Plateus 1,000 kr., handlanden Carl Hagelins och hans hustrus till frisäng 3,630 91 kr., grefvinnan Ulla Horns m. fl. 1,237 02 kr., handlanden J. P. Åberg's och hans hustrus 1,000 kr., mamsell Karin Hoffmans till frisäng 1,000 kr., kammarfru E. M. Thunberg's till frisäng 5,000 kr., H. K. H. Prinsessan Eugenie's testamente 20,000 kr., fröken Carolina Bergmans till frisäng 6,000 kr., major Staël von Holsteins och hans systrars, fruarna Hedda Osterman och Emelie Fähræus, till d:o 6,172 43 kr., makarna Hagelins till d:o 2,597 54 kr., Per Lundborg's och Lovisa Lundborg's till d:o 3,373 25 kr., rektor Carl Cramér's och hans hustrus till d:o 10,000 kr., fröken Emmy Rappes 6,000 kr., kyrkoherde Friberg's till frisäng 4,448 97 kr., enkefru Maria Christiana Bramstedts 500 kr. — 27) Influtna delegareafgifter år 1900 1,666 kr. 50 öre. — 28) D:o 992 kr. — 29) D:o 698 kr. — 30) D:o 218 50 kr. — 31) D:o 18 kr. — 32) D:o 900 kr. — 33) D:o 579 kr. — 34) D:o 2,218 kr. 8 öre. — 35) D:o 459 kr. — 36) D:o 281 kr. — 37) D:o 354 25 kr. — 38) D:o 200 kr. 50 öre. — 39) D:o 501 kr. — 40) D:o 775 kr. 40 öre. — 41) D:o 351 kr. 5 öre. — 42) D:o 625 kr. — 43) D:o 3,750 kr. — 44) D:o 20 kr. — 45) Räntan använd till understödjande af den gotländska afdelningen af Fredrika-Bremer-förbundet.

